

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра всесвітньої історії**

**Спеціальність: 032 Історія та археологія
Рівень вищої освіти: другий магістерський**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ЯПОНСЬКА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ЕКСПАНСІЯ В КОРЕЇ
(1905-1945)**

Виконала:

Зубенко Євгенія Владиславівна,
студентка групи ІСТм-1-23-2.0д

Науковий керівник:

Срібняк Ігор Володимирович,
завідувач кафедри всесвітньої історії,
доктор історичних наук, професор

Роботу захищено «__» _____ 20__р.

Оцінка _____

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ...11	
1.1. Історіографічний аналіз проблеми.....	11
1.2. Джерельна база дослідження.....	21
1.3. Методологічна основа дослідження.....	27
РОЗДІЛ 2. «ШЛЯХ ЯПОНІЇ ДО ДОМІНУВАННЯ В КОРЕЇ: ВІЙСЬКОВІ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ВІХИ».....	33
2.1. Передумови японського військово-політичного проникнення до Кореї: від Імджінської війни до колоніальної експансії.....	33
2.2. Міжнародні угоди кінця ХІХ ст.: шлях до протекторату Японії над Кореєю.....	39
РОЗДІЛ 3. РЕГУЛЮВАННЯ ЯПОНІЄЮ ПРОЦЕСІВ У ЦАРИНІ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ В КОРЕЇ.....	50
3.1. Асиміляція та цензура: японізація корейського життя в сфері освіти.....	50
3.2. Національна преса та адаптація корейського суспільства до соціальних і культурних змін в умовах японської окупації.....	63
РОЗДІЛ 4. ЕТНОМІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА КОРЕЙСЬКОМУ ПІВОСТРОВІ	75
4.1. Втрачена ідентичність: наслідки японської міграції для корейського народу.....	75
4.2. Політична та заробітчанська еміграція корейців поза межі країни.....	81
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЛУАТАЦІЯ КОРЕЙЦІВ (КІНЕЦЬ 1930-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1945 РР.).....	90
5.1. Корейська Голгофа: колоніальний гніт, рабська праця та виснаження ресурсів (30-ті – перша половина 40-х рр. ХХ ст.).....	90
5.2. «Спадок болю»: сексуальне насильство та рабство «увіанбу – будинки для втіх японських вояків у Кореї» в пам'яті корейського народу (30-ті – перша половина 40-х рр. ХХ ст.).....	95
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	107

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена її глибоким впливом на траєкторію розвитку двосторонніх корейсько-японських міждержавних та міжнаціональних відносин, а також на формування національної пам'яті двох народів. Період японського правління, який тривав з 1910–1945 р., не лише змінив політичний ландшафт Кореї, але й утворив систему ціннісно-світоглядних уявлень, яка продовжує впливати на сучасне сприйняття та взаємодію між цими двома націями.

Експансіоністська політика Японії в Кореї ґрунтувалася на ширшій імперіалістичній програмі, яка почала реалізовуватися наприкінці XIX ст. Після перемоги в Першій японсько-китайській війні (1894–1895) Японія утвердилася як регіональний лідер в Східній Азії, встановивши контроль над Кореєю та фактично ліквідувавши багатовікову правлячу у цій країні династію Чосон (1392–1897). Цей перехід від номінально залежної від Японії держави до встановлення японського протекторату на Кореєю засвідчив кардинальні зміни в корейському політичному середовищі, оскільки японська влада запровадила суворі обмеження, які гальмували розвиток корейської культури та не залишали жодної можливості для відстоювання навіть обмежених автономних прав корейців. Реалізація політики, спрямованої на асиміляцію корейців у японському суспільстві, включала обмеження сфери вжитку корейської мови та примусове прийняття японських імен, що відображало систематичні зусилля правлячих японських еліт з метою стирання корейської ідентичності.

Під японським колоніальним пануванням корейці зазнали жорстоких репресій, включаючи заборону громадських і політичних організацій, маргіналізацію корейської мови та примусову культурну асиміляцію. Японська влада прагнула інтегрувати Корею у свої імперські рамки, що передбачало не лише економічну експлуатацію, але й системний демонтаж корейської культурної спадщини. Примусове прийняття японських прізвищ і просування

синтоїзму як державної релігії ще більше продемонстрували спроби Японії асимілювати корейців, поставити їх на службу імперському режиму.

Колоніальний період був позначений значним розвитком інфраструктури, зокрема тривав активний процес будівництва залізниць. Однак ці досягнення в першу чергу йшли на conto Японії, уможливлючи збільшити обсяг освоєння ресурсів і військовій мобілізації, натомість це ніяким чином не покращувало матеріальне становище корейців, та не сприяло справжньому економічному зростанню країни. Експлуатація праці корейців під час Другої світової війни ще більше продемонструвала цю динаміку, коли сотні тисяч були призвані на військову службу або змушені працювати вкрай тяжких умовах на шахтах. Такі дії японців залишили глибокі сліди в колективній пам'яті корейців, вплинувши на їх сприйняття Японії та сформувавши негативний образ їх колишніх поневолювачів.

Цей історичний контекст має вирішальне значення для розуміння сучасних проблем між Кореєю та Японією, таких як невирішені історичні проблеми, пов'язані з примусовою працею та експлуатацією «жінок для втіхи» (корейок, яких під час війни примушували до сексуального рабства), нині трактуються сторонами з діаметрально протилежних позицій, викликаючи виразно негативні емоції у корейців. Попри спроби примирення, включаючи офіційні вибачення та угоди про компенсацію, значна кількість корейців вважають ці жести недостатніми або нещирими, увічнюючи в такий спосіб свою недовіру до японців. Боротьба за визнання відповідальності Японії та справедливості відображає ширші площини відповідальності влади та історичної пам'яті, які є невід'ємною частиною розуміння сучасної політики двох країн.

Здійснення аналізу військово-політичної експансії Японії в Кореї в першій половині XX ст. є не тільки актуальним, але й необхідним для розуміння заплутаної мережі історичних наративів, які формують сучасну геополітику Східної Азії. Постійний вплив колоніального правління на національну ідентичність і міждержавні відносини підкреслює важливість

вирішення історичних проблем, одночасно сприяючи діалогу між націями. Відтак є важливим встановити як ця історична динаміка продовжує впливати на сучасні проблеми японсько-корейських відносин, зрештою сприяючи зміцненню регіональної стабільності та співпраці у Східній Азії.

Предметом дослідження є соціально-політичний і культурний вплив японського колоніального правління на корейське суспільство, включаючи репресивні механізми контролю, які реалізовувалися японським урядом, наслідком чого стало посилення руху опору, який став відповіддю на колоніальний гніт, і ширші наслідки протестних дій, які в значній мірі визначили шляхи формування корейської національної ідентичності та історичної пам'яті.

Об'єктом дослідження є військово-політична експансія Японії в Кореї, і зокрема сукупність політичних акцій та практичних дій, здійснюваних Японією з моменту анексії Кореї в 1910 р. до завершення Другої світової війни в 1945 р.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі специфіки військово-політичної експансії Японії в Кореї, осмисленні того, як імперська політика детермінувала корейське суспільство та національну культуру, призвівши до наростання опору та активізації процесів із формування національної свідомості корейців. Це дослідження має на меті зробити внесок у глибше розуміння історичного контексту, який продовжує впливати на сучасні відносини між Кореєю та Японією, а також висвітлити тривалі наслідки колоніалізму для сучасної корейської ідентичності та соціально-політичної динаміки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчення історичного контексту, який призвів до інкорпорації Кореї Японією, починаючи від їх взаємодії під час періоду трьох королівств, війни Імджін (японське вторгнення в Корею, 1592–1598) до кінця XX ст.;
- проаналізувати як ранні конфлікти створили прецедент для реалізації імперських амбіцій Японії у подальшому та сформували її сприйняття Кореї як сфери своїх впливів та загарбання;

- вивчення ключових подій та договорів, які сприяли збільшенню впливу Японії на Корею до фактичної анексії в 1910 р.;
- оцінити роль західних держав у виробленні положень угод, які встановили статус протекторату Японії над Кореєю;
- дослідити освітню політику Японії, покликану асимілювати корейців та нав'язати їм цінності чужої для них японської культури, а також з'ясувати зміст обмежень на національно-культурне самовираження корейців у колоніальний період;
- визначити ступень впливу газет та публіцистики на її шпальтах на формування протестних настроїв, зміцнюючи почуття національної ідентичності корейців;
- оцінити демографічні зміни, що стали наслідком міграції японців до Кореї, причинилися до втрати культурної єдності корейців, (через практику розселення та надання японським переселенцям економічних важелів впливу на місцеві громади);
- проаналізувати особливості політичної та трудової еміграції корейців під час японської колоніальної присутності, а також мотивів, які спонукали корейців залишати свою батьківщину;
- оцінити, як виснаження ресурсів під час колоніального панування вплинуло на місцеву економіку та створило довгострокові соціально-економічні проблеми для корейців після звільнення;
- вивчити особливості економічної експлуатації, з якою стикалися корейці, включаючи умови примусової праці на фабриках, шахтах і військових об'єктах;
- дослідити систему сексуальної експлуатації «жінок для втіхи», аналізуючи особисті свідчення, які висвітлюють травму, пережиту жертвами.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 1910 р. і до кінця Другої світової війни в 1945 р., що засвідчило завершення японського колоніального панування в Кореї. Разом з тим – для повнішого висвітлення

передумов та причинно-наслідкових паралелей японської військово-політичної експансії в Кореї – існувала потреба вийти поза ці часові рамки задля висвітлення подій «Імджінської війни» (кінець XVI ст.), яка стала першим етапом у військовому протистоянні між Японією та Кореєю.

Територіальні межі проведеного дослідження визначаються територією Корейського півострова, а також Японських островів, протягом усього часу японського колоніального правління у 1910–1945 рр.

Методи дослідження японської військово-політичної експансії в Кореї протягом першої половини XX ст. міцно вкорінені в сучасних історіографічних підходах, з акцентом на інноваційних методологіях та міждисциплінарних перспективах.

Теоретико-методологічна база цього дослідження сперта на принципах історизму, наукової об'єктивності, які разом забезпечують ретельний та детальний аналіз історичних подій. Під час виконання дослідження застосовувалися загальнонаукові, спеціально-історичні та конкретно-історичні методи.

Наукова новизна дослідження полягає в його всебічному дослідженні обтяжливого тотального впливу японської колоніальної політики на корейське суспільство, культуру та ідентичність, а також визначення місця цих подій. Це дослідження має на меті заповнити наявні прогалини в літературі, використовуючи міждисциплінарний підхід, який об'єднує історичний аналіз із інструментарієм політології та культурології. Крім того, досліджуючи феномен колоніального панування Японії та вплив цього на процес формування сучасної корейської ідентичності та нинішніх японсько-корейських відносин, це дослідження створює додатковий масив знань про історичну пам'ять двох народів і примирення в постколоніальних контекстах.

Практичне значення дослідження полягає у глибшому розумінні контексту колоніального правління Японії в Кореї, що важливо для науковців і студентів у таких галузях як історія, політологія та культурологія. Аналізуючи механізми військового та політичного японського контролю корейців, а також

соціально-економічні наслідки японської політики, дослідження являє собою фактологічний синтез, яка посилює академічний дискурс про колоніалізм та його спадщину.

Результати матимуть практичне значення для сучасних японсько-корейських відносин. Розуміння історичних образ, що впливають з японського експансіонізму, може сприяти дипломатичним зусиллям, спрямованим на примирення та співпрацю між двома націями. Це особливо актуально з огляду на триваючу напругу навколо історичних питань, таких як репарації та визнання військових злочинів, що були скоєні в часі війни, і які продовжують впливати на двосторонні відносини.

Крім того, це дослідження матиме значення на формування історичного дискурсу поза межами Кореї та Японії. Порівняльний аналіз колоніального досвіду може збагатити глобальні дискусії про формування постколоніальної ідентичності та тривалий вплив імперіалізму. Оскільки науковці в Європі, Америці та Україні дедалі більше займаються цими темами, це дослідження сприятиме ширшому розумінню того, як історичні наративи формують сучасну соціально-політичну динаміку розвитку окремих регіонів світу.

Нарешті, відтворюючи військово-політичну експансію Японії в глобальному контексті, це дослідження сприятиме міжкультурному діалогу про колоніальну спадщину в експертному середовищі, що відповідно матиме вплив на економічний розвиток та міжнародні відносини. Воно має на меті сприяти більшій обізнаності про те, як історична несправедливість продовжує впливати на сучасні взаємодії між націями.

Апробація дослідження здійснювалась під час виступів на:

- II Всеукраїнському форумі молодих сходознавців, який проходив 23–24 травня 2024 р. м. Київ;¹

¹Зубенко Є. «Спадок болю»: сексуальне насильство японських солдатів над корейськими жінками (30-ті – перша половина 40-х рр. XX ст.). *II Всеукраїнський форум молодих сходознавців* : Електрон. вид., м. Київ, 23–24 трав. 2024 р. Київ, 2024. С. 169–172. URL: <https://sal0.li/89fa75E> (дата звернення: 25.05.2025).

- III Всеукраїнському форумі молодих сходознавців, який проходив 16–17 квітня 2025 р. м. Київ;

За результатами конференцій, були видані збірники матеріалів з тезами на тему даного дослідження.

Питання військово-політичної експансії Японії в Кореї в першій половині XX ст. та дослідження впливу японської колоніальної політики на корейське суспільство, культуру та ідентичність, було висвітлено в статтях «З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («□□□– Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків)», була опублікована в колективній монографії «Człowiek w historii vs historia człowieka»¹ (2021 р.), а також «Корейська діаспора в США у боротьбі за незалежність Кореї (1901–1920 pp.)», увійшла до колективній монографії «Z tarczą albo na tarczy»: wojny w historii cywilizacji światowej»² (2022 р.).

Історія японсько-корейських взаємин у попередні століття, що врешті-решт призвели до окупації Корейського півострова у 1910 р., висвітлено в статті «З історії японсько-корейського військового протистояння: Тойотомі Хідейосі vs Лі Сун Сіна під час Імджінської війни (1592–1598)»³. Також у співавторстві подано на розгляд в збірник наукових праць «Українські корейські студії» стаття, в якій детально розглянуто та представлено механізми особливості японізації корейської системи освіти.

Структура роботи: робота складається із вступу, п'ятих розділів з підрозділами, а також висновків, списку використаних джерел і літератури.

¹Зубенко Є. З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («□□□ – Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків) // Człowiek w historii vs historia człowieka. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribniak. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2021. S. 108–114.

²Зубенко Є. Корейська діаспора в США у боротьбі за незалежність Кореї (1901–1920 pp.) // «Z tarczą albo na tarczy»: wojny w historii cywilizacji światowej. Monografia zbiorowa. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2022. S. 159–167.

³Зубенко Є. «З історії японсько-корейського військового протистояння: Тойотомі Хідейосі vs Лі Сун Сіна під час Імджінської війни (1592–1598)» // Temporis filia veritas. Monografia zbiorowa. Paris-Varsovie: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra, 2024. S. 244–255.

Загальний обсяг дослідження становить 111 сторінок. З них 104 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДжЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографічний аналіз проблеми

У рамках проведеного дослідження був здійснений аналіз історіографії за тематичним принципом.

Власне, японська військово-політична експансія в Кореї протягом першої половини ХХ-го ст. відображала низку складних взаємодій розвитку двосторонніх корейсько-японських міждержавних та міжнаціональних відносин, сформованих національними, ідеологічними та методологічними відмінностями. Як незалежний напрямок досліджень, проблема була актуалізована в академічному середовищі завдяки розвитку наукових дискусій, що відображали різноманітні дії японців, які так чи інакше, залишили глибокі сліди в колективній пам'яті корейців, вплинувши на їх сприйняття Японії.

Ранні історіографічні підходи до японського панування в Кореї, особливо ті, що виникли в японських та корейських наукових спільнотах, демонстрували глибокі інтерпретаційні розбіжності, що відображали конкуруючі національні перспективи та ідеологічні рамки. Японські наукові дослідження під час та невдовзі після колоніального періоду (1910–1945) часто характеризували анексію Японією Кореї як благо для останньої, яке уможливило модернізацію, наголошуючи на корисності розвитку інфраструктури, економічної інтеграції та адміністративних реформах як ознак прогресу. Ця перспектива часто розглядала японське правління як необхідне втручання для піднесення Кореї в рамках сучасної імперської системи, що узгоджувалась з ширшими наративами самопроголошеної цивілізаційної місії Японії у Східній Азії.

На противагу цьому, корейська історіографія, сформована життєвим досвідом колоніального поневолення, висувала на перший план теми гноблення, культурного стирання, економічної та фізичної експлуатації. Ці

наративи підкреслювали примусові механізми японського управління, включаючи політику примусової асиміляції, експропріацію земель та «стирання» корейської національної ідентичності, водночас виділяючи акти опору, як явні, так і приховані, як центральну ланку в корейському досвіді. Ця дихотомія в ранніх дослідженнях ще більше закріпилася політичним та культурним контекстом того часу, коли японські дослідження часто відображали імперіалістичні ідеології, а корейські описи спиралися на націоналістичні настрої суспільства.

Після завершення Другої світової війни, історіографія проблеми зазнала значних змін, зокрема, завдяки внеску західних вчених, які запровадили порівняльні та транснаціональні рамки, розглядаючи імперіалістичну політику Японії в контексті глобальної колоніальної практики. Їхні роботи підкреслювали паралелі між колоніальною адміністрацією Японії в Кореї та європейськими імперськими моделями, висвітлюючи спільні механізми економічної експлуатації, культурного пригнічення та політичного контролю. Спираючись на ці глобальні порівняння, західні наукові дослідження переосмислили дії Японії як частину ширшої імперіалістичної парадигми, ставлячи під сумнів попередні японські наративи про унікальну модернізаційну місію.

За останні десятиліття, з розвитком такого напрямку в історії, як історична та колективна пам'ять, історіографічні дослідження все частіше стали включати транснаціональні та міждисциплінарні підходи. Новітні праці побудували більш нюансоване та багатогранне розуміння колоніального правління Японії в Кореї (1910–1945). Окремо варто зауважити, що проблема японської військово-політичної експансії в Кореї, недостатньо привернула увагу українських істориків. Публіцистичні статті зазвичай лише дотично торкаються даної проблеми або спеціалізуються на вивченні окремих аспектів без глибшого занурення в історію розвитку двосторонніх корейсько-японських міждержавних та міжнаціональних відносин. Тож більшість історичних питань усе ще очікують свого належного осмислення в Україні.

Згідно з цим, в роботі й пропонується аналіз історіографії за тематичним принципом. Так, зокрема, передумови японської військової та політичної експансії в Кореї, зокрема історичну динаміку японсько-корейських відносин, пропонується розглянути крізь призму ранніх військових конфліктів між цими країнами. Зокрема, у дослідженні «Невдале японське вторгнення в Корею в XVI ст.»,¹ автор розглядає розвиток та основні причини військової агресії Японії на Корейському півострові, з особливим акцентом на постаті Тойотомі Хідейосі як головного ініціатора цього затяжного конфлікту. Також підкреслюється вирішальна роль адмірала Лі Сун Сіна в контексті цієї війни. Хоча Ш. Форд не проводить порівняльного аналізу між японською анексією Кореї (1910–1945) та війною Імджін (1592–1598), аналіз роботи є свідомим рішенням зосередитися на попередньому конфлікті, тим самим забезпечуючи чіткіше та повніше розуміння історіографічних цілей роботи.

Так само, праці військового історика С. Тернбулла, який розглядаючи війну Імджін з японської перспективи, зосереджується на участі самураїв у цьому конфлікті. У своїх роботах «Вторгнення самураїв: Корейська війна Японії 1592–1598 рр.»² та «Вторгнення самураїв у Корею 1592–1598 рр.»³ Тернбулл ретельно окреслює різні фази згадуваного протистояння, починаючи від інтенсивних боїв перших років і закінчуючи значними морськими битвами. У статті К. Ташіро «Японсько-корейські відносини в період Токугава»⁴, розглядаються дипломатичні та торговельні контакти між Японією та Кореєю 1603–1867 р. Автор описує, як ця взаємодія, сформована формалізованими ритуалами та економічними обмінами, відображали ширшу динаміку східноазіатської дипломатії в період відносної японської ізоляції. Ташіро розглядає механізми міжкультурної взаємодії та їх значення для підтримки

¹Ford S. The Failure of the 16th Century Japanese Invasions of Korea. *Webb-Ed Press*. 2001. URL: <https://salolli/21B044d> (date of access: 25.05.2025).

²Turnbull S. *Samurai Invasion: Japan's Korean War 1592–1598*. Cassell; First UK Edition, 2002. 256 c.

³Turnbull S. *The Samurai Invasion of Korea 1592–98 (Campaign)*. Osprey Publishing; 1st edition, 2012. 203 c.

⁴Tashiro K. Japanese-Korean relations during the Tokugawa period. *Transactions of the Japan Academy*. 2018. No. 72. P. 109–121. URL: <https://salolli/3bD2321> (date of access: 25.05.2025).

стабільних двосторонніх відносин в рамках обмежень зовнішньої політики Токугава.

Події цієї війни, і відповідно й специфіка японсько-корейських відносин, були в центрі уваги Д. Дрнасин в роботі «Тойотомі Хідейосі та японсько-корейська війна 1592–1598 рр».¹ Авторка зазначає, що Корея для Хідейосі слугувала політичним інструментом для зміцнення власних позицій у Східній Азії, особливо в Китаї. Завдяки дослідженню корейськомовних публікацій стало можливим обґрунтувати та детальніше розглянути передумови та історичну динаміку японсько-корейських відносин. Актуалізувала це питання стаття Є. Зубенко, в якій була проаналізована вся наявна на цей час інформація про протистояння Тойотомі Хідейосі vs Лі Сун Сіна, а також детально представлено перебіг морських сутичок².

Наступною проблемою до якої звертаються вчені, є освіта в колоніальній Кореї. Вивчення освітньої політики Японії в Кореї в окреслений період, спирається на значну кількість первинних та вторинних джерел, які разом розглядають механізми та вплив японізації у сфері освіти. Так, зокрема, Ю. Чанг присвятив свою статтю розвитку освітньої системи Кореї за часів японського колоніального правління³. Він проаналізував статистичні дані про кількість учнів у школах та розширення інституцій, демонструючи значне збільшення доступу до освіти протягом цього періоду. Однак він також стверджував, що це розширення насамперед служило японському імперському порядку, надаючи пріоритет поширенню японської мови, культури та лояльності до імперії, а не справедливому розвитку освіти для корейців. Незважаючи на свої сильні сторони, дослідження обмежене відносно вузькою спрямованістю на адміністративні та статистичні аспекти, при цьому майже не

¹Drnasin D. Toyotomi Hideyoshi i Japansko-korejski rat 1592–1598. Zagreb, 2021. 28 p. URL: <https://salo.li/a2B5924> (date of access: 25.05.2025).

²Зубенко Є. «З історії японсько-корейського військового протистояння: Тойотомі Хідейосі vs Лі Сун Сіна під час Імджінської війни (1592–1598)» // *temporis filia veritas*. Monografia zbiorowa. Paris-Varsovie: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra, 2024. S. 244–255.

³Chang Y. Growth of education in Korea 1910–1945. *Bulletin of the Population and Development Studies Center*. 1975. Vol. 4. P. 40–53. URL: <http://surl.li/hskau> (date of access: 25.05.2025).

приділяється увага реакціям корейського суспільства на запроваджені японцями інновації в освітній сфері.

Натомість, робота К. Соренсена¹ застосовує ширший, порівняльний підхід, розглядаючи колоніальну освітню політику в контексті її довгострокового впливу на постколоніальне південнокорейське суспільство. Автор розглядає японізацію як послідовну стратегію культурної гегемонії, підкреслюючи, як обмежений доступ до освіти для корейців та нав'язування навчання японською мовою посилили соціальну стратифікацію. Його аналіз підкреслює стійкість корейської культурної ідентичності, про що свідчать приватні школи та таємні освітні ініціативи, що виникали як форми опору. Пов'язуючи колоніальну освіту з постколоніальними освітніми досягненнями Південної Кореї, Соренсен пропонує власний оригінальний погляд на тривалу спадщину японської політики. Однак його робота менш детально аналізує конкретні механізми освітньої реформи, такі як розробка навчальних програм чи адміністративні постанови, що обмежує її глибину в дослідженні різних аспектів японізації.

Ще одним засобом японської адміністрації для досягнення цілей асиміляційної політики було використання ЗМІ для сприяння культурному та соціальному зближенню між японським і корейським населенням на всьому півострові. Так, зокрема, Кю Хо Юм, в своїй статті досліджує механізми та цензурні практики в японській пресі та ступень контролю над ЗМІ в Кореї в колоніальний період (1910–1945)². Автор розглядає, як ця політика була розроблена для придушення корейських націоналістичних настроїв та сприяння японській культурній гегемонії, а також аналізує вплив такого контролю на розвиток корейської журналістики та публічного дискурсу.

¹Sorensen C.W. Success and Education in South Korea. *Comparative Education Review. Special Issue on Schooling and Learning in Children's Lives*. 1994. Vol. 38, no. 1. P. 10–35. URL: <http://surl.li/hsgbl> (date access: 25.05.2025).

²Kyu Ho Youm. Japanese press policy in Colonial Korea. *Journal of Asian History*. 1992. Vol. 26, no. 2. P. 140–159. URL: <http://surl.li/hsgsm> (date of access: 25.05.2025).

У статті М. Капріо, розглядається роль преси, контрольованої Японією, у формуванні сприйняття колоніальних відносин Кореєю на початку ХХ ст.³ Автор розглядає, як медіа-наративи стратегічно використовувалися для посилення асиміляції корейців у Японській імперії, аналізуючи взаємодію між пропагандою, культурним представництвом та динамікою колоніальної влади. Крізь цю призму досліджується функція преси як інструменту легітимізації японського правління, водночас маргіналізуючи корейську ідентичність та спроби опору. Подібне питання представлено й у роботі українського науковця І.В. Срібняка «Розвиток корейських ЗМІ в умовах японської військово-політичної присутності (1905–1945)». Автором досліджується еволюція корейських ЗМІ під час колоніального панування Японії, при цьому він зосереджується на впливі японської політики цензури та пропаганди. Ним також розглянуто як ця політика формувала медіаконтент, придушувала корейські голоси та впливала на публічний дискурс.

Для отримання потрібної інформації авторка цього дослідження звернулася до онлайн видання *Енциклопедія національної культури Кореї* (한국문화의정신). Статті в енциклопедії орієнтовані на читачів, які хочуть дізнатися про корейську культуру та історію, і були написані науковцями та експертами, які в основному пов'язані з Академією корейських досліджень. Ще одну фундаментальну та авторитетну основу для цього дослідження надає цифровий архів Урі Йоксане (우리역사, Наша історична мережа), створеного та керованого Національним інститутом корейської історії. Енциклопедія корейської культури слугує невичерпним сховищем наукових статей, які контекстуалізують ключові події, політику та суспільні реакції, забезпечуючи культурно обґрунтовану перспективу. Так само, Урі Йоксане пропонує ретельно підібрані матеріали та аналітичні статті, які не лише підтверджують аргументи, представлені в цьому дослідженні, але й підвищують його достовірність.

³ Caprio M. E. Marketing Assimilation: The Press and the Formation of the Japanese-Korean Colonial Relationship. *The Journal of Korean Studies*. 2011. Vol. 16, no. 1. P. 1–25. URL: <http://surl.li/hsfip> (date of access: 25.05.2025).

Військово-політична експансія Японії в Кореї в першій половині XX ст., характеризувалася не лише політичним поневоленням та економічною експлуатацією, а й значними демографічними та культурними трансформаціями, спричиненими міграційною політикою Японії.

Стаття «Корейські громади в Америці: минуле, сьогодення та майбутнє»¹ простежує історичний розвиток, сучасну динаміку та майбутні перспективи корейських іммігрантських громад у Сполучених Штатах. У книзі «Корейці в Радянському Союзі»², під редакцією Де Сук Со, розглядається історичний досвід корейських громад у Радянському Союзі. У книзі основна увага приділяється їхній міграції, переселенню та соціальній організації та впливу на ці процеси радянської політики, висвітлюючи проблеми збереження культури та адаптації в соціалістичній державі та підкреслюючи стійкість цих громад у подоланні політичних та економічних обмежень.

У статті «Економіка етнічних анклавів у міському Китаї: корейські іммігранти в Яньбяні» (Етнічні та расові дослідження)³ розглядається формування економіки етнічних анклавів у неринковому соціалістичному контексті, аналізуючи, як ці іммігранти використовували етнічні мережі для створення економічних можливостей та навігації у взаємодії культурної ідентичності, економічної адаптації та державної політики.

Праця Ф. Джейкоба досліджує міграцію корейців до Маньчжурії під час японського колоніального періоду⁴. У дослідженні розглядається прагнення корейських іммігрантів до економічних та соціальних можливостей в умовах обмежень, спричинених японськими імперськими амбіціями, підкреслюючи напруженість між окремими агентствами та колоніальними структурами влади в соціально-політичній динаміці Маньчжурії.

¹Yu E.Y. Korean Communities in America: Past, Present, and Future. *Amerasia Journal*. 1983. Vol. 10, no. 2. P. 23–52.

²Koreans in the Soviet Union: Book / ed. by Dae-sook Suh. Honolulu: The Center for Korean Studies University of Hawaii, 1987. 154 p.

³Kim H. Ethnic enclave economy in Urban China: The Korean immigrants in Yanbian. *Ethnic and Racial Studies*. 2003. Vol. 26, no. 5. P. 802–828.

⁴Jacob F. The Korean diaspora in Manchuria – Korean ambitions, Manchurian dreams, Japanese realities. *Entremons. UPF Journal of World History*. 2014. No. 6.

У статті Й. Вікструма «Корейська міграція та японський колоніалізм» досліджується історичний контекст корейської міграції до Японії під час японського колоніального періоду, зосереджуючись на формуванні корейської громади мігрантів – Зайнічі (Zainichi)¹. У роботі «Корейська діаспора в Сполучених Штатах у боротьбі за корейську незалежність (1901–1920)»² досліджується роль корейської діаспори в Сполучених Штатах у відстоюванні незалежності Кореї на початку ХХ ст. Автор висвітлює їх політичну активність та транснаціональну солідарність на підтримку корейського визвольного руху, підкреслює внесок у глобальну антиколоніальну боротьбу.

Аналіз багатограних вимірів політичного поневолення, економічної експлуатації та соціально-культурного гноблення, а саме експлуатації корейського народу з кінця 1930-х рр. до першої половини 1945 р., відкриває для дослідників нову нішу для досліджень.

У статті «Підготовка Імперської Японії до призову корейців у солдати, 1942–1945», Б. Палмер³ досліджує політику та адміністративні механізми японського колоніального уряду щодо призову корейських чоловіків на військову службу в останні роки війни на Тихому океані (1937–1945). У роботі аналізуються мотиви цих зусиль та їхні соціально-політичні наслідки, розкриваючи масштаби колоніальної експлуатації під тиском воєнного часу. Розвиваючи тему мобілізації, Лі Сан І⁴ спираючись на мемуари Ге Хун Дже, південнокорейського активіста за незалежність (1919), пропонує детальний опис механізмів контролю, примусу та опору, що застосовувалися в цей період, особливо серед корейських студентів, які підлягали трудовій та військовій мобілізації.

¹Wickstrum Y. Korean migration and Japanese colonialism. *大学教育研究紀要*. 2015. No. 11. P. 113–126.

²Зубенко Є. Корейська діаспора в США у боротьбі за незалежність Кореї (1901–1920 рр.) // «Z tarczą albo na tarczy»: wojny w historii cywilizacji światowej. Monografia zbiorowa. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2022. S. 159–167

³Palmer B. Imperial Japan's Preparations to Conscript Koreans as Soldiers, 1942–1945. *Korean Studies*. 2007. Vol. 31. P. 63–78. URL: <http://surl.li/hshjm> (date of access: 25.05.2025).

⁴Lee Sang-Euy. The Mobilization and Personnel Management of Korean «Mobilized Students» during the Pacific War «Focusing on the memoirs of 吉雲 (Gye Hoon Je) ». *Journal of Studies on Korean National Movement*. 2017. No. 90. P. 375–416. URL: <http://surl.li/hscux> (date of access: 25.05.2025).

Переходячи до ширшого контексту трудової експлуатації, робота Г. Сонга¹ досліджує системну мобілізацію корейських робітників, детально описуючи їхні важкі умови праці та соціально-економічні наслідки. У статті також розглядаються постколоніальні правові зусилля щодо досягнення справедливості, висвітлюючи проблеми відповідальності після колоніального гноблення.

Зміщуючи фокус на гендерну експлуатацію, робота Д. Веверса² аналізує систематичну сексуальну експлуатацію жінок, під час Другої світової війни, згадуючи також й постраждалих кореянок. У дослідженні представлено інституційні механізми та соціально-політичні фактори, що лежали в основі цієї системи, а також її тривалий вплив на тих, хто вижив. У підготовленій у співавторстві статті Г. Маккормак і К. Сецуко (за підтримки корейського інформаційного агентства Йонхап) висвітлюється проблема кваліфікації військових злочинів під час їх розгляду Верховним судом Японії, серед яких присутні й епізоди про «жінок комфорту»³.

За кілька років потому дослідники активізували свої зусилля з вивчення даної проблеми. М. Молнар⁴ у своїй роботі визначає причини появи «жінок для втіхи», обставини їх перебування у військових борделях, а також те, як історична пам'ять про страждання жінок різної етнічної приналежності позначається на взаєминах Японії з країнами тихоокеанського регіону на сучасному етапі.

Для даного дослідження була використана публіцистична стаття, що вийшла друком заходами Корейського центру комунікацій та досліджень, завданням якого є реалізація комплексних рекламних та освітніх програм,

¹Gyujin Song. The Forced Labor Mobilization of Koreans under Japanese Imperialism and Suits for Damages. *Asian Cultural Studies Research Institute*. 2018. Vol. 46. P. 73–96. URL: <http://surl.li/hscxj> (date of access: 25.05.2025).

²Wevers D. The Japanese Comfort Women System. *Practices of Violence. Collaborative Research Project*. URL: <http://surl.li/hshrz> (date access: 25.05.2025).

³Gavan McCormack, Kamiya Setsuko, Yonhap News., Yokohama and Seoul: Dealing with Crimes of State in Japan and South Korea // *Japan Focus: The Asia-Pacific Journal*. Japan, 2007. Vol. 5, Issue 1. p.1–6. URL: <https://goo.su/rFd> (date access: 25.05.2025).

⁴Molnar M. Defining the «Comfort Women» Phenomenon: Prostitution to Sexual Enslavement, University of Iowa, 2018. 35 p. URL: <https://goo.su/bxF> (date access: 25.05.2025).

покликаних підвищити обізнаність іноземців з Кореєю¹. Завдяки поданій в ній інформації вдалося отримати декілька підтверджень вже відомих фактів, але нових подробиць виявлено не було. Актуалізувала це питання стаття Є. Зубенко², в якій була проаналізована вся наявна на цей час інформація про методи вербування, побут та досвід корейських жінок на «станціях комфорту».

Отже, характеризуючи стан наукової розробки теми, зазначимо, що як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, досліджували аспекти розвитку двосторонніх корейсько-японських міждержавних та міжнаціональних відносин, крізь призму реалізації політики, спрямованої на асиміляцію корейців у японському суспільстві. Здебільшого розглядали окремі витoki проблеми у межах визначеного хронологічного періоду або в межах конкретної теми.

Зарубіжні наукові дослідження часто зосереджені на геополітичному та історичному контексті японського колоніального правління в Кореї, причому увага зазвичай привернута до механізмів асиміляції, таких як нав'язування японської мови, змін в системі освіти, цензурі ЗМІ та чужих (японських) культурних практик. Автори, як правило, надавали пріоритет конкретним епізодам, таким як компанії «японізації» або системи примусової праці, не розглядаючи повною мірою ширші соціально-політичні та міжетнічні наслідки в різні історичні періоди.

¹1945 朝鮮半島の「慰安婦」問題 (Історія про «Систему Увіанбу» до 1945 р.) – переклад на українську мову здійснено авторкою цієї статті. URL: <https://goo.su/cSJ> (date access: 25.05.2025).

²Зубенко Є. З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків) // Człowiek w historii vs historia człowieka. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribniak. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2021. S. 108–114.

1.2. Джерельна база дослідження

В основу дослідження покладені джерела, серед яких відповідно до типової ознаки виділяються писемні, а саме актові джерела (публічно-правові). Також, окрему групу становлять візуальні відео-джерела, електронні джерела, а саме матеріали сайтів фондів, архівів, бібліотек.

До першої групи джерел відносяться публічно-правові акти, а саме міжнародні договори, які відображають діяльність Японії та західних країн у галузі міжнародних відносин стосовно територіальної цілісності Кореї. Міжнародні договори є записаними, закріпленими, офіційно зафіксованою угодою між державами про взаємні права та обов'язки в економічних або яких-небудь інших відносинах. По-перше, це документи, що регулює найважливіші питання у відносинах держав – війни, миру, тобто, документ великого міжнародного значення, що охоплює велике коло питань (про дружбу, співробітництво тощо). По-друге, це загальна назва для міжнародних актів з різним змістом і найменуванням.

Дослідження корейсько-японських двосторонніх відносин зосереджене на асиміляційній політики Японії щодо корейців. Серія ключових дипломатичних документів з бази даних японської політики та міжнародних відносин «Світ і Японія, The World and Japan», які разом окреслюють правові та політичні рамки, що сприяли поступовому встановленню колоніального панування Японії над Кореєю у 1876–1910 рр. Ці джерела, переважно взяті з оцифрованих архівів та історичних сховищ, надають критичне розуміння правових, адміністративних та соціально-політичних механізмів, які формували колоніальну політику Японії та її вплив на корейське суспільство.

Ці першоджерела, забезпечують всебічну основу для аналізу поступових дипломатичних маневрів та міжнародних угод, що завершилися протекторатом Японії та остаточною анексією Кореї в 1910 р. Вони надають критичне розуміння правових та політичних рамок, що формували міждержавну та міжетнічну динаміку з кінця XIX до початку XX ст., пропонуючи хронологічну

та тематичну основу для аналізу еволюції політики асиміляції Японії та її впливу на корейську ідентичність та суверенітет.

Наріжним каменем став «Договір про мир і дружбу між Японською імперією та Королівством Корея (Корея), також відомий як Канхванський договір¹», підписаний 26 лютого 1876 р. та ратифікований 22 березня 1876 р. Цей договір, який часто вважається нерівноправним, відкрив корейські порти для японської торгівлі та надав екстериторіальні права японським громадянам, що ознаменувало початок впливу Японії на Корею та заклав основу для майбутніх кроків до завоювання Корейського п-ва.

Після його підписання Японія посилила своє проникнення з метою розширення економічного та політичного панування над Кореєю, використовуючи положення договору для закріплення в корейських портах та забезпечення привілеїв для японських громадян. У наступні роки втручання Японії у внутрішні справи Кореї істотно активізувалося, що завершилося Першою китайсько-японською війною (1894–1895), яка підготувала основу для Сімоносекського договору². Підписаний 17 квітня 1895 р. та ратифікований 8 травня 1895 р., цей договір визнав номінальну незалежність Кореї, фактично поклавши край китайському сюзеренітету та зміцнивши позиції Японії як домінуючої іноземної держави в Кореї, проклавши шлях для подальших посягань на корейський суверенітет.

Одночасно загострилася напруженість й з іншими державами, зокрема з Росією, щодо регіонального домінування, що спонукало Японію шукати союзників для зміцнення своїх позицій. Це завершилося Угодою про союз між Японією та Великою Британією, підписаною 30 січня 1902 р. та ратифікованою

¹Treaty of Peace and Friendship between the Empire of Japan and the Kingdom of Corea (Korea), Treaty of Kanghwa, Kokato Treaty. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.1-8. February 26, 1876: data of ratification: March 22, 1876. URL: <https://salolli/3D798DB> (date of access: 25.05.2025).

²Treaty of Peace between the Empire of Japan and the Empire of China, Treaty of Shimonoseki. «*The World and Japan*» Database. *Nihongaikoubunshyo, Dai 28 ken*. April 17, 1895. Data of ratification: May 8, 1895. URL: <https://salolli/244A152> (date of access: 25.05.2025).

12 лютого 1902 р.¹, яка ознаменувала Перший англо-японський союз, що ще більше зміцнило міжнародний статус Японії, забезпечивши дипломатичну підтримку її регіональним прагненням, включаючи її політику щодо Кореї.

Після нього Японія ще більше зміцнила своє регіональне панування, використовуючи дипломатичну підтримку альянсу для протидії російському впливу в Кореї та Маньчжурії, одночасно посилюючи своє політичне та економічне проникнення на Корейський півострів. Ескалація напруженості з Росією через конкуруючі інтереси в Північно-Східній Азії призвела до російсько-японської війни (1904–1905), під час якої Японія прагнула забезпечити свої стратегічні цілі в Кореї. Цей конфлікт підготував передумови для російсько-японського мирного договору (Портсмутського договору)², підписаного 5 вересня 1905 р. та ратифікованого Японією 10 жовтня 1905 р., а Росією 14 жовтня 1905 р., який підтвердив першочергові інтереси Японії в Кореї, ще більше зміцнивши її контроль над півостровом та проклавши для Токіо шлях до угоди про протекторат 1905 р.

Конвенція між Японією та Кореєю, підписана 17 листопада 1905 р. та ратифікована 23 листопада 1905 р., закріпила японський протекторат над Кореєю³, передавши контроль над зовнішніми справами Кореї Японії та інституціоналізувавши політику асиміляції через японські адміністративні та культурні впровадження. Зрештою, Договір про анексію Кореї⁴, підписаний 22 серпня 1910 р. та ратифікований 29 серпня 1910 р., формалізував анексію Кореї Японією, що стало кульмінацією її політики асиміляції шляхом юридичної

¹Agreement of Alliance between Japan and Great Britain, 1902, First Anglo-Japanese Alliance. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 1 kan, Dai 2 bu*, pp.168-170. January 30, 1902. Data of ratification: February 12, 1902. URL: <https://salo.li/2e6c71f> (date of access: 25.05.2025).

²Russo-Japanese Peace Treaty (Treaty of Portsmouth). «*The World and Japan*» Database. *Modern International Relations: Basic Documents, Volume 1*, pp. 82-88. September 5, 1905. Data of ratification: Japan on October 10, Russia on October 14, 1905. URL: <https://salo.li/Be9c895> (date of access: 25.05.2025).

³Convention between Japan and Korea, 1905. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.204-207. November 17, 1905. Data of ratification: November 23, 1905. URL: <https://salo.li/c7F7c1E> (date of access: 25.05.2025).

⁴Treaty Regarding the Annexation of Korea to the Empire of Japan. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.223-225. August 22, 1910. Data of ratification: August 29, 1910. URL: <https://salo.li/730Ae66> (date of access: 25.05.2025).

інтеграції Кореї до Японської імперії та запровадження заходів щодо знищення корейської культурної та національної ідентичності.

Ці документи разом забезпечують надійну джерельну базу для аналізу поступового та багатогранного процесу, за допомогою якого Японія встановила свій протекторат та зрештою анексувала Корею. Вони висвітлюють взаємодію двосторонніх договорів, міжнародних союзів та повоєнних врегулювань, які поступово підривали корейський суверенітет, відображаючи стратегічне використання Японією дипломатії та військової сили в ширшому контексті імперіалізму кінця XIX та початку XX ст.

Наступна група джерел нашого дослідження стосується колоніальної освітньої політики Японії в Кореї, ключового елемента її асиміляційної стратегії протягом колоніального періоду (1910–1945), а саме впроваджених освітніх постанов, які у різні способи намагались послабити корейську ідентичність.

«Наказ про освіту Чосон, Імператорський указ № 229»¹, 1911, доступний через Національний Японський цифровий архів є засадничим документом, який формалізує реструктуризацію корейської освіти після анексії шляхом обов'язкового навчання японською мовою, японських навчальних програм і «розмивання» корейської культурної самобутності, керуючись при цьому прагненням асимілювати корейців та наблизити їх цінностей Японської імперії для забезпечення колоніальної стабільності. Однак суворі обмеження, призвели до підписання наступного Імператорського указу № 19, 1922 р. «Наказ про освіту Чосон, 1922»², який відображав зміни, які японці внесли в свою асиміляційну стратегію у відповідь на Рух 1 березня 1919 р., запроваджуючи професійне навчання та послаблення суворих обмежень на спілкування корейською мовою.

¹[朝鮮教育令.御署名原本.明治四十四年.勅令第二百二十九号].1911. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館. URL: [https://surl.li/etyqbs_\(date of access: 25.05.2025\)](https://surl.li/etyqbs_(date of access: 25.05.2025)).

²[朝鮮教育令.御署名原本.大正十一年.勅令第十九号]. 1922. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館. URL: [https://salo.li/14969DD \(date of access: 25.05.2025\)](https://salo.li/14969DD (date of access: 25.05.2025)).

У «Щорічному звіті про реформи та прогрес у Чосоні (Корея)»¹, виданий Генерал-губернаторством Кореї, документує адміністративні, економічні та соціальні реформи, здійснені японською колоніальною владою в Кореї протягом 1914–1915 рр. У ньому висвітлюються розвиток інфраструктури, земельні реформи та освітні ініціативи, представляючи їх як доказ модернізаційної місії Японії. Автор розглядає ці реформи як засіб легітимізації японського правління, зображуючи колоніальне управління як прогресивне, маскуючи водночас приховану експлуататорську практику та придушення корейської автономії.

Не менш важливою нішею в асиміляційній стратегії японців відіграла газетно-видавнича справа. Так, зокрема «Закон про газети (№ 3829, 27 липня 1907 р.)»², був виданий до анексії, але під час періоду протекторату Японії над Кореєю, встановив суворі правила для корейської преси, включаючи вимоги до ліцензування та протоколи цензури для стримування антияпонських настроїв. Це законодавство мало на меті контролювати публічний дискурс та обмежувати поширення націоналістичних ідей, створюючи умови для більш всебічного придушення ЗМІ під повним колоніальним правлінням. Автор цього закону вважав пресу потенційною загрозою для японської влади, що вимагало на його думку превентивних заходів для забезпечення ідеологічної відповідності та придушення корейського руху опору.

Варто звернути увагу на джерела особового походження. У цьому контексті, цікавими є матеріали спогадів «жінок для втіхи», які можуть бути корисними в контексті співставлення інформації, що подавалася у розділі, який присвячується експлуатації корейців (кінця 1930-х – першої половини 1945 рр.), а саме питанням примусової фізичної та сексуальної праці (жінки для втіхи).

¹Annual report on reforms and progress in Chosen (Korea) 1914–15. Government General of Chosen, 1916. 244 p. URL: <https://salolibrary.org/6423823> (date of access: 25.05.2025).

²新聞紙法 (Закон про газети). №3829. 27.07.1907. 新聞紙法. URL: <https://salolibrary.org/A0d1662> (date of access: 25.05.2025).

Одним з найважливіших документів для об'єктивного розуміння даної проблеми став звіт, який був підготовлений Дж.Макдугаллом¹. Завдяки його появі стало можливим пролити додаткове світло на проблему «жінок комфорту», важливим було й те, що дослідник проаналізував публічні заяви японського уряду, а також подав докладні інформації про програму Азійського жіночого фонду² (що став основною платформою для збору інформації про всі факти примушування жінок до «роботи» на «станціях комфорту»), який був заснований офіційним Токіо у 1994 р.

Окрему групу джерел становлять візуальні матеріали. Представлені відеоджерела дають змогу розкрити жахливий досвід тисяч жінок, переважно з Кореї та інших окупованих територій, яких японські військові примушували до сексуального рабства під час Другої світової війни, відомі також, як «жінки для втіхи». Серед аналізованих відеоджерел є «Життя як «жінки для втіхи»: історія Кім Бок Дон»³, яка містить особисту розповідь пережитого. Героїня згадує примусове залучення до сексуального рабства у віці 14 років, детально описуючи методи обману, які використовувалися, щоб заманювати жінок до «станцій комфорту».

Аналогічним є інтерв'ю «Жахливі речі, що сталися з жінками втіхи» в якому зібрано історичні наративи, які висвітлювали системне насильство, примус та психологічні травми, які пережили жінки, підкреслюючи масштаби та жорстокість системи «жінок втіхи» японських військових на окупованих територіях. Документальний фільм, підготовлений корейським телеканалом MBC «Свідчення жінок для втіхи, Чоншіндериль Чунонханда, 〃〃〃〃 〃〃〃〃»⁴

¹McDougall J. Systematic rape, sexual slavery and slavery – like practices during armed conflict: final report, Appendix: An analysis of the legal liability of the Government of Japan for «comfort women stations» established during the Second World War, UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights. 1998, p.38-55. URL: <https://bit.ly/3ohyGwH> (date access: 25.05.2025).

²Project of the AWF in South Korea – Азіатський жіночий фонд, заснований японським урядом в 1994 р. для розподілу грошової компенсації «жінкам для втіхи» в Південній Кореї, Філіппінах, Тайвані, Нідерландах та Індонезії.

³Life as a “Comfort Woman”: Story of Kim Bok-Dong. STAY CURIOUS #9. Asian Boss. URL: <https://sal0.li/9bdd2DA> (date accessed: 25.05.2025)

⁴Full 〃〃〃〃 〃〃〃〃_MBC 1991 〃 8 〃 20 〃 〃〃. MBC PD 〃〃. 2020. URL: <https://sal0.li/F9e9cE5> (date accessed: 25.05.2025)

пропонує сучасні свідчення тих, хто вижив, фіксуючи ранні публічні дискусії в Південній Кореї про звірства та сприяючи появі цієї проблеми в глобальному історичному дискурсі.

Доповнює їх матеріали цифрового архів-музею «Хто були жінки для втіхи? Створення станцій втіхи»¹ містить первинні документи, включаючи військові записи та свідчення тих, хто вижив, які детально описують створення та діяльність «станцій комфорту». Разом ці джерела пропонують багатогранну перспективу, поєднуючи особисті розповіді з інституційними записами, щоб підкреслити примусове вербування, дегуманізуючі умови та тривалі соціально-політичні наслідки системи «жінок для втіхи».

Зазначені документи та матеріали становлять достатню джерельну базу, яка є репрезентативною для вивчення історії японсько-корейських відносин у першій половині XX ст., а саме під час Японської окупації Кореї. Співставлення інформації дозволяє виявити основні чинники та механізми розгортання японської експансії на території Корейського півострова.

1.3. Методологічна основа дослідження

Вивчення японської військово-політичної експансії в Кореї протягом першої половини XX-го ст. міцно вкорінене в сучасних історіографічних підходах, з акцентом на інноваційних методологіях та міждисциплінарних перспективах.

Теоретико-методологічна база цього дослідження сперта на принципах історизму, наукової об'єктивності та надійності, які разом забезпечують ретельний та всебічний аналіз історичних подій. Центральним у цій базі є принцип історизму, який сприяє всебічному дослідженню складної динаміки експансіоністської політики Японії в Кореї, розміщуючи її в межах конкретного часового, соціального та політичного контекстів. Застосування історизму

¹Who were the Comfort Women? The Establishment of Comfort Stations, Digital Museum, the Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

дозволяє детально дослідити соціально-політичні, економічні та культурні сили, що сприяли анексії Кореї Японією (1910–1945), та підтримували її колоніальне правління.

Такий підхід не лише реконструює історичну траєкторію експансіоністських амбіцій Японії, але й підкреслює їхній тривалий вплив на корейське суспільство, пропонуючи цінне розуміння складнощів динаміки колоніальної влади та їхнього тривалого історичного значення. Дотримання наукової об'єктивності та достовірності забезпечує збалансоване та критичне використання цих джерел з ретельною увагою до їхньої автентичності, походження та контекстуального значення.

Під час виконання дослідження застосовувалися загальнонаукові, спеціально-історичні та конкретно-історичні методи.

Застосування загальнонаукових методів формує фундаментальну структуру цього дослідження, забезпечуючи систематичну та логічну основу роботи. Ці методи включають аналіз, синтез, індукцію, дедукцію та класифікацію, кожен з яких відіграє вирішальну роль в обробці та інтерпретації різноманітних джерельних матеріалів.

Метод аналізу використовується для розбору історичних явищ, пов'язаних з експансіоністською політикою Японії, на їхні складові частини. Наприклад, соціально-політичні, економічні та культурні виміри колоніального правління розглядаються окремо, щоб зрозуміти їхній конкретний внесок у ширший історичний контекст. Цей метод особливо корисний під час аналізу офіційних документів, які розкривають стратегічні мотиви та адміністративні механізми японської адміністрації на шляху до анексії Кореї.

Розбиваючи ці джерела на їхні основні компоненти, такі як політичні директиви, стратегії економічної експлуатації чи зусилля з культурної асиміляції, дослідження розкриває складну динаміку колоніального управління.

Використання синтезу доповнює аналіз, інтегруючи ці розбиті елементи в цілісну розповідь. Цей метод застосовується при формулюванні висновків, де висновки з різних джерел – офіційних документів, договорів, відео-інтерв'ю та

наукових праць – об'єднуються для створення всебічного розуміння проблеми. Синтез дозволяє дослідженню встановити зв'язки між різнорідними доказами. Пов'язуючи макрорівневі рамки, такі як міжнародні угоди, що формували колоніальну політику, та запроваджені освітні постанови, які забезпечували культурну асиміляцію, з мікрорівневим життєвим досвідом, висловленим жінками «Увіанбу» в своїх інтерв'ю, тим самим підкреслюючи взаємодію між політикою макрорівня та впливом на людину на мікрорівні.

Індукція та дедукція слугують додатковими інструментами міркування. Індуктивні роздуми використовуються для виведення загальних закономірностей з конкретних спостережень, таких як виявлення повторюваних тем примусу та експлуатації у свідченнях жінок «Увіанбу» для визначення ширших характеристик колоніальної системи Японії. Дедуктивне міркування, навпаки, застосовує загальні принципи, такі як імперіалістичні ідеології, що рухають експансію Японії, для інтерпретації конкретних подій, таких як створення «станцій комфорту» або забезпечення виконання політики асиміляції. Ці методи гарантують, що дослідження залишається як доказовою, так і теоретично обґрунтованим.

Класифікація є ключовим методом організації різноманітної джерельної бази за змістовними категоріями. Групує джерела на основі спільних характеристик, таких як тип (офіційні документи, відео-інтерв'ю, накові статті), походження (японські чи корейські архіви) або тематична спрямованість (політичний, економічний чи соціальний вплив), цей метод сприяє структурованому аналізу. Класифікація дозволяє виявити взаємозв'язки між джерелами. Така систематична організація розширює можливості дослідження застосовувати спеціалізовані аналітичні методи до конкретних типів джерел, тим самим максимізуючи інформативний потенціал матеріалів.

Особливе значення для дослідження мають спеціально-історичні методи: джерелознавчий, евристичний, біографічний, хронологічний, кожен з яких сприяє ретельному вивченню вихідного матеріалу.

Для оцінки автентичності, надійності та історичного контексту джерел використаний джерелознавчий метод, що концептуалізується як інтегрована система дослідницьких елементів: характеристики кожного джерела, що передбачає детальне вивчення його природи, типу та історичного значення; з'ясування обставин його створення, включаючи соціально-політичний, культурний та часовий контексти; визначення низки питань, пов'язаних з його роллю та актуальністю в сучасному історичному дискурсі; інтерпретацію змісту джерела для розкриття його глибинних значень та наслідків; та оцінку його інформативного потенціалу для оцінки його достовірності та доказової цінності.

Евристичний метод відіграє вирішальну роль у пошуку та ідентифікації відповідних джерел із зазначеної проблематики. Метод архівної евристики являє собою систематичний та багатоетапний підхід, необхідний для ретельного дослідження історичних джерел, пов'язаних з японською військово-політичною експансією в Кореї.

Метод бібліографічної евристики сприяє комплексній оцінці історіографічного ландшафту навколо теми дослідження. Цей підхід передбачає ретельне вивчення існуючого корпусу наукових праць, що дозволяє оцінити стан досліджень наративних матеріалів як первинних джерел для розуміння колоніальної політики Японії в Кореї (1910–1945). Аналізуючи ключові академічні праці, бібліографічні евристики висвітлюють теоретичні та методологічні основи, що використовувалися в попередніх дослідженнях, виявляють прогалини в літературі та контекстуалізують наративні джерела в ширшому дискурсі про японський імперіалізм.

Хронологічний підхід передбачає систематичну організацію історичних даних відповідно до їхньої часової послідовності, що сприяє виявленню причинно-наслідкових зв'язків, ключових та поворотних моментів, таких як початок ключових адміністративних реформ або зміни в стратегіях колоніального управління. Він також дозволяє дослідити, як події та політика

розвивалися у відповідь на зміну внутрішніх та зовнішніх умов, надаючи розуміння динамічної взаємодії історичних сил.

У процесі історичного дослідження важливе місце посідає біографічний метод. Особливо важливим у вивченні є відео-інтерв'ю з «жінками для втіхи», оскільки він дозволяє глибше зрозуміти індивідуальний досвід у ширшому історичному контексті. Досліджуючи особисті розповіді цих жінок, дослідження реконструює їхнє соціально-економічне походження, обставини їхнього вербування до «станцій комфорту» та тривалий психологічний вплив їхнього досвіду на культурну пам'ять корейського народу. Біографічний аналіз також застосовується до ключових фігур в офіційних документах, таких як японські адміністратори чи лідери корейського опору, щоб дослідити їхню роль та мотивацію у формуванні історичних подій.

Серед конкретно-історичних методів були використані соціокультурний аналіз, історико-порівняльний, мікроісторичні підходи.

Соціокультурний аналіз сприяв поглибленому дослідженню культурних норм, соціальних структур та ідеологічних течій, які формували взаємодію між колоніальною владою та колонізованим населенням, висвітлюючи ширший суспільний вплив японської імперської політики. Мікроісторичний підхід дозволив детально дослідити індивідуальний та громадський досвід, розкриваючи складні деталі повсякденного життя поневоленого населення. Також, надав можливість зосередитися на індивідуальних свідченнях та досвіді, висвітлюючи особисті виміри міграції, примусової праці та сексуального насильства («жінки для втіхи»).

Таким чином, керуючись названими принципами та методами наукового дослідження, авторка використовуючи надійну джерельну базу, що складається з офіційних документів та візуальних медіа, та дотримуючись об'єктивно-наукової позиції, мінімізувала суб'єктивні упередження, забезпечуючи надійність та наукову цілісність своїх висновків. Інтеграція цих методологічних інструментів висвітлила ширшу соціально-політичну та культурну динаміку досліджуваної історичної проблеми. Такий багатогранний підхід підкреслює

внесок дослідження у нюансоване та авторитетне розуміння колоніального періоду та його незмінного історичного значення.

РОЗДІЛ 2

«ШЛЯХ ЯПОНІЇ ДО ДОМІНУВАННЯ В КОРЕЇ: ВІЙСЬКОВІ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ВІХИ»

2.1. Передумови японського військово-політичного проникнення до Кореї: відстеження історичної динаміки японсько-корейських відносин»

Історичні відносини між Японією та Кореєю охарактеризувались складною взаємодією культурного обміну, економічної взаємозалежності та, часом, інтенсивного політичного та військового конфлікту, який тривав понад п'ятнадцять століть. Ця історична динаміка була відзначена періодами співпраці та конфліктів, що відображало глибокі культурні та економічні зв'язки між двома націями. Значні події, включаючи модернізацію Японії та її зростаючий інтерес до Кореї як до стратегічного місця для ресурсів і військової експансії, ознаменували зміну у відносинах. Японія поширювала свій вплив на Корею, кульмінацією якого стала Імджінська війна (1592–1598), за якою послідувало встановлення протекторату в 1905 р., і, зрештою, повна анексія в 1910 р.

Корейський півострів був важливим культурним і торговельним сполучником між Японією та материковою Азією. Три королівства Кореї¹ – Когурьо (37 р. до н. е. – 668 р. н. е.), Сілла (57 р. до н. е. – 935 р. н. е.) та Пекче (18 до н. е. – 660 р. н. е.) – вступали в контакти з Японією. Когурьо укладало стратегічні союзи, тоді як відносини Сілла характеризувалися поєднанням дипломатичних переговорів, про що свідчать численні японські місії, відправлені між 501 і 700 рр. н. е. Пекче підтримувало тісні відносини з Японією, що зумовлювалося суперництвом з Когурьо, яке водночас сприяло значному технологічному обміну, зокрема, вдосконаленню методів

¹ 三國時代 – Період трьох королівств – період в історії Кореї, коли були засновані три королівства Когурьо, Пекче і Сілла.

виробництва заліза. Ці історичні зв'язки заклали основу для складних і тривалих відносин між Японією і Кореєю.¹

Під час періоду Ямато (250 р. н. е. – 710 р. н. е.) Японія та Корея пережили свій перший задокументований конфлікт, відомий також, як «Експедиція імператриці Дзінгу»² проти держави Сілла. Ця військова кампанія, що завершилася японським тріумфом, була мотивована бажанням помститися за смерть чоловіка імператриці та розширити територіальний вплив Японії на стратегічно важливий Корейський півострів. Експедиція та її спірна історичність були використані для легітимності японського підкорення Кореї.³

Протягом 391–404 рр. точилася «Ямато-Корейська війна»⁴, завершилася перемогою Кореї, що ознаменувало зміну військових балансів у регіоні. На тлі експансіоністських амбіцій Ямато, викликаних бажанням домінувати в регіоні та експлуатувати корейські ресурси, а також використовувати доступ Кореї до китайських культурних і технологічних інновацій. Японія прагнула встановити контроль над Корейським півостровом для досягнення своїх ширших геополітичних цілей. Незважаючи на початкові успіхи Японії, корейські держави, зокрема Пекче та Сілла, створили коаліцію, яка дозволила їм завдати серйозних поразок японським військам.

В епоху Муроматі (1336–1573), а саме «Вторгнення Оей» (1419), стало наступним помітним зіткненням, в якому Японія здобула перемогу над династією Чосон (1392–1897). Цей конфлікт був частково зумовлений японською піратською активністю, що підживлювалася перебоями в торгівлі через розрив дипломатичних відносин, наслідком яких стали напади на сусідні країни, грабуючи кораблі та портові міста. Ці протистояння підкреслили як військові амбіції, так і складну економічну та соціальну динаміку між

¹三國時代. 三國時代. URL: <https://surl.li/ktqecn> (date of access: 25.05.2025).

²Імператриця Дзінгу – імператриця Японії, дружина Імператора Тюая – 170–269 рр., яка очолила військо і вирушила за повелінням богів до Кореї, підкоривши державу Сілла.

³The legendary empress Jingū. KCP INTERNATIONAL. Japanese Language School. URL: <https://surl.cc/zlcrku> (date of access: 25.05.2025).

⁴Війна Когурьо та Ямато наприкінці IV – на початок V ст. між протодержавними утвореннями на Японських островах та Корейському півострові.

державами, формуючи регіональну політику та міжнародні відносини у Східній Азії.

Наступний військовий конфлікт, який став одним з найбільших протистоянь перед довгою тишею, «Імджінська війна 1592–1598 рр.», що завершилася перемогою корейських сил, зокрема завдяки зусиллям адмірала Лі Сун Сіна та його флоту. Ця війна не лише мала важливе значення для корейської історії, але й суттєво вплинула на подальший розвиток регіональних відносин у Східній Азії. Вона змінила динаміку сили між Кореєю, Японією та Китаєм, зміцнивши позицію останнього як домінуючої держави в регіоні. Війна Імджін, ініційована Японією Тойотомі Хідейосі (1537–1598 рр.), стала переломним моментом, оголивши вразливі місця в королівстві Чосон і підготувавши ґрунт для майбутньої інтервенції.

Наприкінці XVI ст. під проводом Хідейосі Японія здійснила два невдалі вторгнення на Корейський півострів. Метою цих військових компаній було закріплення на материку з подальшим використанням Кореї як бази для вторгнення в Китай. Однією з мотивацій цієї агресії був економічний спад, спричинений припиненням торгівлі між Японією та Китаєм через піратство японських купців у порту Нінбо.¹ Ця економічна напруга послабила Японію, і Хідейосі намагався компенсувати втрати, грабуючи сусідні країни та підтримуючи діяльність японських піратів, відомих у Кореї як «увегу» (倭寇)².

Військовий конфлікт між Японією та Кореєю, що тривав протягом 1592–1598 рр. (25-й рік правління корейського імператора Сонджо, 宣祖), отримав різні назви залежно від країни-учасниці. Це було зумовлено участю кількох держав у війні, що спричинило різні інтерпретації та трактування до її позначення в кожній країні. Так зокрема, сучасна Південна Корея схиляється до «Імджін уверан, 壬辰倭亂», тому що перше вторгнення відбулося в рік Імджін, (壬辰) – 29-й із шістдесяти знаків зодіаку, а також «Чон'ю джеран, 丁酉倭亂», (丁酉) –

¹Порт Нінбо заснований в 1738 р. За часів династії Тан (618–907), відомий як один з трьох основних морських портів для зовнішньої торгівлі під назвою «Мінчжоу», поряд з Янчжоу і Гуанчжоу.

²倭寇. 倭寇 (倭寇). URL: <https://surli.cc/xpzhhf> (date accessed: 25.05.2025).

34-й з шістдесяти знаків зодіаку, оскільки друге вторгнення відбулося в рік Чон'ю. Також можна зустріти термін «Семирічна війна, чхільньон чончжен, 7 年 戦争». В свою чергу, сучасна Північна Корея визнає її як «Війна з Японією або Війна проти японських загарбників».

В Японії цю війну називають «експедицією Бунроку та Кейчо» (文禄・慶長 役, бунрокуху (文禄), 慶長 役 (慶長 役) – кхеічхоі йок, за назвою тогочасної епохи – доби правління 107-го японського імператора Гойосея. Оскільки Китай допомагав армії Чосону боротися проти Японії, китайці називають «Чосонською війною Манльокі, 萬曆 役 (萬曆 役)» або «Антияпонською війною».¹

Після Імджінського протистояння, Японія та Корея стали на шлях дипломатичної та економічної взаємодії – процесу, який зрештою призвів до посилення політичного домінування японської сторони. Відновлення дипломатичних відносин почалося в 1600 р., коли представники першого офіційного корейського посольства, відомого як Тхонсінса (通信使)², після тривалої підготовки, відвідало Японію в 1607 р. Це ознаменувало значний крок у відновленні двосторонніх відносин. За період Едо (1603–1868) було відправлено загалом дванадцять таких місій, остання з яких відбулася в 1811 р.³

Незважаючи на ізоляціоністську політику Японії (сакоку)⁴, торгівля тривала, передусім завдяки порту Пусан, який виступав ключовим центром для обміну японського срібла на корейські товари. Цей період був позначений прагматичною рівновагою дипломатії, торгівлі та культурного обміну, нації керувались історичними конфліктами, зберігаючи при цьому основні відносини. Дипломатичні місії, здійснені в цей час, символізували спроби Кореї налагодити відносини зі своїм сусідом, захищаючи власний суверенітет.

¹ 朝鮮の 壬辰倭亂. 朝鮮の 壬辰倭亂. URL: <https://surli.cc/vpjcny> (date of access: 10.03.2025)

² 通信使 (通信使) Тхонсінса - офіційні дипломатичні місії, відправлені до японського сьогунату Токугава від імені імператорів Чосон (1392–1897). Хоча посланців, відправлених до Японії, називали різними іменами залежно від мети відправлення, «Тхонсінса» є найпоширенішим іменем. Цей термін літературно означає посланник, який висловлює довіру.

³ 通信使 (通信使). 通信使 (通信使). URL: <https://surli.cc/ozjsok> (date of access: 25.05.2025).

⁴ Сакоку (яп. 鎖国, さこく – «країна в ланцюгах») – стан і політичний курс самоізоляції Японії від контактів з зовнішнім світом.

Таким чином, у період Токугава (1603–1867) на динаміку японсько-корейських відносин впливав багатогранний взаємозв'язок політичних та економічних міркувань. Спочатку напруженість між двома країнами зберігалася через попередні японські вторгнення в Корею 1592–1598 р. Однак ця напруга була поступово пом'якшена завдяки дипломатичним зусиллям домену¹ Цусіма.² Цусімський дайме Со³ відіграв вирішальну роль у сприянні переговорам з Кореєю, що зрештою призвело до формалізації дипломатичних відносин. Протягом цього періоду корейські делегації здійснили дванадцять візитів до Японії, з інавгураційним візитом, який відбувся в 1607 р., знаменуючи ключовий момент у відновленні гармонійних відносин.

Комерційна діяльність між Чосоном і Японією в основному відбувалась в Уевгані (倭館) в Пусані, спеціальному поселенні для жителів Японії, яке служило центром дипломатичних формальностей та торгівлі. У межах цього анклаву японські купці були обмежені певною територією, яка мала назву «Японський дім, 倭館 町, Ільбуніне Кочуконган».⁴

Насправді ж, сьогунат Токугава мав власну стратегію співпраці. Підтримуючи нібито обмежені дипломатичні та торговельні відносини з Чосоном, Японія насправді утверджувала поетапно свою владу, підтримуючи таким чином внутрішню стабільність і захист власного суверенітету від китайської податкової системи. Контролюючи зовнішню взаємодію, Японія забезпечила доступ до ресурсів, уникаючи залежності чи зовнішнього впливу, позиціонуючи себе як незалежну та самостійну державу.⁵

Наприкінці XIX ст. вестернізація Японії під час реставрації Мейдзі (1868–1912) різко контрастувала з опором Кореї іноземному впливу. Історичні

¹Домен – (яп. 藩, domain – область) – японський історичний термін для позначення маєтку дайме в період Едо (1603–1868) і ранній період Мейдзі (1868–1912).

²Домен Цусіма – домен Японії в період Едо (1603–1868), пов'язаний з провінцією Цусіма на о. Цусіма в сучасній префектурі Нагасакі .

³Клан Со (宗氏, Sō-shi) був одним із кланів дайме (японські феодали).

⁴倭館. 倭館 (倭館). 倭館町. URL: <https://surli.cc/tgiwdi> (date of access: 25.05.2025).

⁵Tashiro K. Japanese-Korean relations during the Tokugawa period. *Transactions of the Japan Academy*. 2018. No. 72. P. 109–121. URL: <https://sal0.li/3bD2321> (date of access: 25.05.2025).

зв'язки Кореї з Китаєм та її відданість конфуціанським принципам зміцнили її рішучість протистояти зростаючому впливу західних держав. Ця позиція замкнутості була посилена бажанням захистити націю від уявної загрози іноземного панування. Проте швидка модернізація Японії призвела до посилення тиску та досягла апогею в той момент, коли Корея була змушена відмовитися від своєї давньої політики ізоляції та ознаменувало початок нової ери, кульмінацією чого став договір Канхва 1876 р., який змусив країну припинити політику відокремлення та встановити офіційні дипломатичні відносини з Японією дозволивши японську комерційну діяльність в межах своїх кордонів.¹

Зростаючий вплив Японії ще більше зміцнився після її перемог у Першій японсько-китайській війні (1894–1895) і російсько-японській війні (1904–1905), які поклали край китайському та російському впливу на Корею. Японсько-корецький договір 1905 р. зробив Корею японським протекторатом, а наступні договори 1907–1910 рр. призвели до повної анексії Кореї Японією. Ці події супроводжувалися значним політичним втручанням, економічною експлуатацією та культурним придушенням, створюючи основу для японського колоніального панування.

Таким чином, історична взаємодія між Японією та Кореєю відзначалися багатогранним поєднанням культурних, економічних і політичних факторів. Починаючи з культурних обмінів і розвиваючись через періоди як союзів, так і конфліктів, відносини зазнали суттєвих змін із зростанням могутності Японії. Після війни Імджін обидві країни взяли курс на дипломатичні та торговельні відносини, проте подальша траєкторія їх взаємодії різко змінилася в міру модернізації Японії. Зрештою, такі амбіції призвели до анексії Кореї та 35-ти річного колоніального періоду, який супроводжувався значним політичним втручанням, економічною експлуатацією та придушенням культурної самобутності, що залишило на Корецькому півострові незагоєну рану.

¹Aviles A. Impacts of Japanese Colonialism on State and Economic Development in Korea and Taiwan, and Its Implications for Democracy. Monterey, California: Naval Postgraduate School, 2009. 77 p.

2.2. Міжнародні угоди кінця XIX ст.: шлях до протекторату Японії над Кореєю

Кінець XIX ст. був періодом трансформацій для Східної Азії, який ознаменувався занепадом традиційних держав, таких як династія Цін¹, і появою сучасних імперських держав, таких як Японія. Географічне положення Кореї зробило її стрижнем в динамічній владі Східної Азії. Розташована на північно-східній околиці азіатського континенту, Корея служила природною буферною зоною між двома великими державами регіону – Китаєм і Японією – і водночас забезпечувала морський доступ до багатого на ресурси російського Далекого Сходу. Таке стратегічне положення поставило Корею на роздоріжжі конкуруючих імперських інтересів, перетворивши її на територію, яка стала центром регіональної та глобальної боротьби за владу.

Століттями стосунки Кореї з Китаєм формувались її статусом держави-данника, який встановлював тонкий баланс, що визначав її політичні та культурні відносини з могутнім сусідом. Ця трибутарна система², що ґрунтувалась на конфуціанських ідеалах ієрархії та взаємних зобов'язань, дозволила Кореї зберегти свій суверенітет у багатьох внутрішніх питаннях, визнаючи символічне верховенство китайських династій. У свою чергу Китай забезпечив військовий захист і основу для дипломатичних відносин з іншими державами в межах своєї сфери впливу.

Залежність Кореї від Китаю як захисника виявилася особливо важливою в періоди зовнішньої загрози. Наприклад, наприкінці XVI ст., під час японського вторгнення під проводом Тойотомі Хідейосі (1592–1598), китайські війська відіграли вирішальну роль у допомозі Кореї відбити загарбників. Ця військова

¹Династія Цін - маньчжурська імператорська династія, що керувала Китаєм у 1644–1912 рр. після ліквідації династії Мін (1368–1644).

²Трибутарна держава (система) – опозиційна, контролююча. Держава в особливому типі підлеглих відносин до могутньої держави, що передбачало надсилання регулярних знаків покори або данини вищій владі (сюзерен).

допомога зміцнила залежність Кореї від її сюзерена, одночасно підтвердивши ширшу роль династії Цін як стабілізуючої сили в Східній Азії.

Однак трибутарні відносини також обмежували варіанти зовнішньої політики. Корея дотримувалася політики «sadae» (служіння великому), яка підкреслювала лояльність до Китаю, уникаючи союзів з іншими державами. Хоча ця політика сприяла сторіччям відносного миру та стабільності, вона залишила Корею дипломатично ізольованою перед лицем зміни геополітичних реалій у ХІХ ст. Підйом західного імперіалізму та модернізація Японії дедалі більше виявляли обмеження традиційної системи.

До середини ХІХ ст. занепад могутності Цін і вторгнення західних і японських військ у Східну Азію порушили ці давні відносини. Колись надійний захист, пропонований Китаєм, став неефективним, оскільки Корея зіткнулася зі зростаючим тиском відкрити свої порти та модернізувати свої установи. Ця ерозія трибутарної системи ознаменувала початок переходу Кореї від напівавтономного регіону під китайським сюзеренітетом до спірної території, вразливої для амбіцій нових імперських держав.

Прагнення Японії стати домінуючою силою в регіоні призвело до укладання ряду угод і договорів, що дозволили їм посилювати свій контроль над корейськими територіями. Однією з таких домовленостей була Корейсько-японська угода про торгівлю та дружбу (Чоільсухочояк, 朝鮮通商條約) 1876 р., яка відкрила двері для подальшого підпорядкування Кореї під вплив Японії. Це був лише початок довгого процесу анексії, який визначив майбутнє співіснування двох країн.

Договір про мир і дружбу, також відомий як Договір Канхва (Канхвадо чояк, 韓華條約) або Договір Кокато, був підписаний 26 лютого 1876 р. Ця угода ознаменувала початок поступової втрати корейського суверенітету, дозволяла японським громадянам проживати в Кореї та вести комерційну діяльність, а також надавала екстериторіальні права японським громадянам. Договір значно розширив вплив Японії на Корею та заклав основу для остаточної анексії Корейського півострова в 1910 р.

Документ складався з XII статей, кожна з яких відігравала значну роль у формуванні майбутніх відносин. Стаття I проголосила Корею незалежною державою, принципово змінивши її статус і розірвавши всі зв'язки з Китаєм. Вона заклала основу для визнання Кореї як суверенного суб'єкта згідно з міжнародним правом, тим самим відкривши її для зовнішнього впливу, зокрема з боку Японії. Стаття II передбачала обмін посланцями та створення постійних дипломатичних представництв, сприяючи прямим політичним взаємодіям між країнами. Стаття V дозволяла Японії шукати додаткові порти, придатні для торгівлі, розширюючи свою економічну базу в Кореї за межами Пусана, таким чином сприяючи збільшенню комерційної діяльності Японії.¹

Стаття VIII дозволяла японським купцям проживати та вільно торгувати у визначених портах, посилюючи економічний вплив на Корею. Крім того, Стаття X надавала екстериторіальні права японським громадянам, надаючи їм юридичний імунітет від корейських законів, положення, яке викликало глибоке обурення та вказувало на нерівний характер договору. У сукупності ці статті не тільки сприяли безпосереднім економічним інтересам Японії, але й створили прецедент для подальших зазіхань, які зрештою призвели до анексії Кореї в 1910 р. Договір є критичним моментом у переході Кореї від держави-платника до мішені японської імперської експансії.²

Загалом, Договір Канхва заклав основу для амбіцій Японії в Кореї, що призвело до посилення експлуатації та зрештою колонізації. Кожне положення сприяло підризу суверенітету Кореї, одночасно зміцнюючи стратегічну та економічну позицію Японії в регіоні. Заклав основу для наступних військових інтервенцій, що зрештою призвело до японського панування на Корейському півострові. Наслідки цього договору були глибокими, оскільки вони

¹Treaty of Peace and Friendship between the Empire of Japan and the Kingdom of Corea (Korea), Treaty of Kanghwa, Kokato Treaty. «*The World and Japan*» Database. Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu), pp.1-8. February 26, 1876: data of ratification: March 22, 1876. URL: <https://salon.li/3D798DB> (date of access: 25.05.2025).

²Treaty of Peace and Friendship between the Empire of Japan and the Kingdom of Corea (Korea), Treaty of Kanghwa, Kokato Treaty. «*The World and Japan*» Database. Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu), pp.1-8. February 26, 1876. Data of ratification: March 22, 1876. URL: <https://salon.li/3D798DB> (date of access: 25.05.2025).

започаткували серію конфліктів, кульмінацією яких стала «Перша японсько-китайська війна, Чхоніль Чончжен, 甲午戰爭» (1894–1895), боротьба головним чином за контроль над Кореєю.

З розгортанням військових успіхів Японії проти Китаю війна завершилася «Договором Сімоносеки, 甲午和約» від 17 квітня 1895 р. Ця угода стала драматичною зміною в динаміці регіональної влади, оскільки змусила династію Цін визнати незалежність Кореї та поступитися Японії островами Тайвань, Пенхуледао¹ та Ляоданським півостровом.² Крім того, Китай був змушений виплатити значні компенсації та надати їй значні торгові привілеї на своїй території. Умови договору підкреслювали становлення Японії як грізної імперської держави, водночас відзначаючи принизливу поразку Китаю, який довгий час вважався домінуючою силою в Східній Азії.

Наслідки Сімоносекського договору були далекосяжними. Це не тільки зміцнило статус Японії, але й запустило ланцюгову реакцію внутрішньої боротьби в Китаї, сприяючи революційним рухам,³ які зрештою призвели до падіння династії Цін. Таким чином, підписання угоди не тільки завершило війну, але й змінило геополітичний ландшафт Східної Азії на роки вперед.⁴

Невдовзі після завершення японсько-китайської війни в 1895 р. Росія, Франція та Німеччина почали чинити тиск на Японію з метою повернення Ляодунського п-ва Китаю. Цей дипломатичний маневр, відомий як Тристороннє втручання (The Tripartite Intervention, 1895), суттєво вплинув на суспільні настрої в Японії та мав глибокі наслідки для її майбутньої міжнародної політичної стратегії. Втручання не лише продемонструвало вразливість країни перед обличчям західних держав, але й підкреслило зміну

¹Архіпелаг Пенху або Пескадорські острови – архіпелаг, що складається з островів Пенху, Байша, Сі і ще 64 маленьких островів загальною площею 126,8 км², що лежать між материковим Китаєм і Тайванем, на межі між Східнокитайським і Південнокитайським морями.

²Ляодунський півострів – півострів на північному сході Китаю, між Ляодунською і Західнокорейською затоками Жовтого моря.

³Сінхайська революція – революційні події 1911–1912 у Китаї, під час яких було повалено правління маньчжурської династії Цін.

⁴Treaty of Peace between the Empire of Japan and the Empire of China, Treaty of Shimonoseki). «*The World and Japan*» Database. Nihongaikoubunsho, Dai 28 ken. April 17, 1895. Data of ratification: May 8, 1895. URL: <https://salo.li/244A152> (date of access: 25.05.2025).

динаміки у Східній Азії, остаточно змінивши підхід Японії до зовнішніх відносин і військової експансії в наступні роки.

Тиск, який чинили Росія, Франція та Німеччина на Японію, був зумовлений поєднанням геополітичних інтересів і проблем регіональної стабільності. Після японської перемоги в Японсько-китайській війні, договір Сімоносекі надав переможцеві значні територіальні здобутки, включаючи Ляодунський п-ів. Однак це придбання викликало занепокоєння у трьох держав, особливо у Росії, яка прагнула отримати порт у Порт-Артурі, сучасний Люйшунькоу,¹ для своїх військово-морських операцій у Тихому океані. Стратегічне розташування півострова сприймалося як потенційна загроза їхнім власним інтересам, що спонукало ці країни до дипломатичного втручання.

На участь Франції значною мірою вплинув союз із Росією в рамках франко-російського альянсу (1891–1917), що змусило її підтримувати російські ініціативи в регіоні. Німеччина, з іншого боку, мала на меті відвернути увагу Росії від європейських справ, особливо на Балканах, водночас прагнучи встановити власну опору в Китаї шляхом територіальних поступок. Втручання було сформульовано як необхідність для підтримки миру та стабільності у Східній Азії, однак це фактично підірвало нещодавно набутий статус Японії як зростаючої держави та продемонструвало домінування західного імперіалізму в регіональній політиці.

Зіткнувшись із загрозою військових дій з боку цих трьох держав, Японія зрештою погодилася на їхні вимоги, погодившись відступити Ляодунський п-ів в обмін на додаткові контрибуції з боку Китаю. Ця подія не тільки принизила Японію, але й стала каталізатором зміни її військової та дипломатичної стратегії, що призвело до амбітної програми розширення військово-морського флоту, спрямованої на відновлення свого суверенітету та статусу на міжнародній арені.

¹Порт-Артур (сучасний Люйшунькоу) – район міського підпорядкування міста Далянь. Лежить між Ляодунською і Західнокорейською затоками Жовтого моря на самому «кінчику» Ляодунського п-ва.

Прийняття, яких зазнала Японія внаслідок Тристоронньої інтервенції 1895 р., яка змусила її відмовитися від Ляодунського п-ва, суттєво змінило її сприйняття міжнародних відносин і безпеки. У відповідь на це втручання Японія визнала необхідність зміцнення свого військового потенціалу та шукала альянсів, щоб урівноважити західні держави. Ця зміна завершилася підписанням Англо-японського альянсу в 1902 р. (First Anglo-Japanese Alliance), що стало ключовим моментом, коли Японія приєдналася до Великої Британії, щоб забезпечити взаємну підтримку проти потенційної агресії з боку Росії та інших імперських держав.

Угода про союз між Японією та Великою Британією 1902 р., містила VI статей, декілька з яких, суттєво вплинули на остаточну анексію Японією Кореї в 1910 р. Стаття I заслуговує особливої уваги, оскільки вона визнавала незалежність Кореї, водночас дозволяючи Японії вживати необхідних заходів для захисту своїх політичних та комерційних інтересів. Це положення неявно узаконювало втручання агресора у корейські справи під виглядом захисту її інтересів, створюючи прецедент для майбутніх дій. Крім того, наголос у I статті на взаємному визнанні інтересів між Японією та Великою Британією вказував на мовчазне розуміння того, що перша відіграватиме домінуючу роль у Кореї, що посилить її імперські амбіції.

Стаття II, яка передбачала, що якщо будь-яка сторона буде втягнута у війну через загрозу її інтересам, інша зберігатиме нейтралітет, ще більше зміцнила стратегічну позицію країни. Це положення про нейтралітет означало, що Японія могла діяти проти потенційних загроз у Кореї, не боячись британського втручання, тим самим підвищуючи свою військову свободу в регіоні. Крім того, стаття III окреслювала зобов'язання щодо взаємної допомоги, якщо один союзник зазнає нападу з боку іншої держави, підкріплюючи ідею, що Японія може розраховувати на британську підтримку проти зовнішніх викликів, переслідуючи свої цілі в Кореї.

Більше того, стаття V передбачає обов'язкове спілкування між двома урядами, коли їхні інтереси вважаються під загрозою. Це положення сприяло

постійному діалогу щодо Кореї, дозволяючи Японії узгоджувати свої дії з британськими інтересами, здійснюючи свої плани анексії. У сукупності ці статті створили структуру, яка не лише підтримувала безпосередні стратегічні цілі Японії, але й заклала основу для її остаточного панування у Кореї, відображаючи ширшу імперську стратегію під впливом міжнародних альянсів.¹

У міру ескалації напруженості, альянс відіграв вирішальну роль під час Російсько-японської війни (1904–1905), де Японія вийшла переможцем, продемонструвавши свій військовий потенціал і змінивши уявлення Заходу про азіатські держави. Країна, яка швидко модернізувалась під час реставрації Мейдзі (1869–1889), прагнула розширити свій вплив і захистити свої інтереси від російського експансіонізму. Війна почалася з раптової атаки Японії на Порт-Артур у лютому 1904 р., що призвело до серії значущих битв, включаючи вирішальну морську битву при Цусімі,² де була міцно встановлена перевага Японії на морі. Конфлікт не лише продемонстрував японський військовий потенціал, але й став першим випадком, коли не західна держава перемогла європейську державу в сучасній війні, докорінно змінивши уявлення про азіатські країни на глобальній арені.

Після цього конфлікту потреба в офіційній мирній угоді стала першорядною. «Російсько-японський мирний договір, Russo-Japanese Peace Treaty», також відомий, як Портсмутський договір (Treaty of Portsmouth), укладений у Портсмуті у вересні 1905 р., став прямим результатом японського успіху у війні. Цей договір не тільки визнав територіальні надбання Японії, але й затвердив її статус грізної держави на світовій арені. Переговори в Портсмуті були значущими, оскільки вони підкреслили новий вплив східної країни та стали ключовим моментом у міжнародній дипломатії, продемонструвавши, як

¹Agreement of Alliance between Japan and Great Britain, 1902, First Anglo-Japanese Alliance. «*The World and Japan*» Database. Kyujoyakuisan, Dai 1 kan, Dai 2 bu, pp.168-170. January 30, 1902. Data of ratification: February 12, 1902. URL: <https://sal0.li/2e6c71f> (date of access: 25.05.2025).

²Цусімска битва – останній і визначальний бій на морі в російсько-японській війні 1904–1905 між флотами російської і японської імперій біля острова Цусіма. Тривав із 27 травня по 28 травня 1905 р. в Цусімській протоці.

динаміка, встановлена англо-японським альянсом, заклала основу для становлення Японії як ключового гравця у світових справах.

Після успішного завершення російсько-японської війни «Російсько-японський мирний договір», встановив рамки, які суттєво вплинуть на майбутні дії Японії в Кореї. Договір офіційно визнав найважливіші політичні, військові та економічні інтереси. Стаття II зобов'язувала Росію не перешкоджати заходам Японії щодо керівництва та контролю в корейському регіоні. Це визнання фактично узаконило владу Японії над Кореєю та створило ще один прецедент для її подальшої анексії.

Крім того, договір сприяв придбанню Японією стратегічних територій, таких як Порт-Артур і частини південного Сахаліну (статті V і IX), посилюючи її військову та економічну присутність у Східній Азії. Підтвердивши домінування Японії в Кореї та забезпечивши її основними ресурсами, Портсмутський договір відіграв ключову роль у закладенні основи для остаточної анексії Кореї Японією в 1910 р., дозволивши їй діяти з більшою автономією та утверджувати свій вплив без втручання Росії.¹

Після Портсмутського договору, який встановив домінування Японії в Кореї, «Японсько-корейський договір про протекторат, Convention between Japan and Korea» 1905 р., ще більше зміцнив цей контроль, формально зробивши Корею протекторатом Японії. Цей договір був прямим наслідком російсько-японської війни, оскільки він відображав новий статус Японії як регіональної держави та надавав їй здатність диктувати умови Кореї. Відповідно до нього, остання була зобов'язана прийняти японський нагляд у своїх внутрішніх справах, фактично втративши власний суверенітет.

Договір також включав положення, які обмежували чисельність корейської армії та розміщували японських чиновників на ключових урядових посадах, таким чином забезпечуючи Японії можливість здійснювати свій вплив

¹Russo-Japanese Peace Treaty (Treaty of Portsmouth). «*The World and Japan*» Database. *Modern International Relations: Basic Documents, Volume 1*, pp. 82-88. September 5, 1905. Date of ratification: Japan on October 10, Russia on October 14, 1905. URL: <https://salo.li/Be9c895> (date of access: 25.05.2025).

без значного опору. Інституціоналізувавши японську владу над Кореєю, ця угода заклала основу для остаточної анексії Кореї в 1910 р., оскільки вона створила рамки, за допомогою яких Японія могла втілювати свою політику та придушувати будь-яку опозицію її правлінню.

Обґрунтуванням договору було встановлення домінування Японії при мінімізації будь-якого потенційного російського втручання. Стаття I передбачала, що Корея прийме японське керівництво та контроль над своїми зовнішніми справами, фактично позбавляючи корейський уряд його дипломатичного суверенітету. Стаття II додатково підкріплювала це, дозволяючи Японії розміщувати військові сили в Кореї та контролювати її внутрішню безпеку, забезпечуючи тим самим можливість швидкого придушення будь-якої опозиції японському правлінню. Положення договору були важливими не лише через їх безпосередній вплив на корейське управління, але й через те, як вони створили прецедент для майбутніх дій.¹

Відповідь міжнародної спільноти, особливо західних держав, таких як Велика Британія та Сполучені Штати, була здебільшого пасивною, оскільки вони визнавали зростаючу владу та стратегічні інтереси Японії в регіоні. Ця відсутність опозиції додала Японії сміливості, що зрештою завершилося офіційним «Договором про анексію 1910 р., Ханіль пьонап чояк, 日韓合併條約», який ще більше зміцнив японське колоніальне панування над Кореєю та ознаменував значну главу в історії Східної Азії, розпочавши довгий тридцяти п'ятирічний період військового панування.²

Отже, низка договорів і конфліктів між Японією та Кореєю з кінця XIX-го до початку XX-го ст. відіграли вирішальну роль у формуванні умов для анексії Кореї в 1910 р. «Договір Канхва» 1876 р. ознаменував початок агресивної експансії, оскільки Японія змусила Корею визнати власну

¹Convention between Japan and Korea, 1905. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.204-207. November 17, 1905. Data of ratification: November 23, 1905. URL: <https://salo.li/c7F7c1E> (date of access: 25.05.2025).

²Treaty Regarding the Annexation of Korea to the Empire of Japan. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.223-225. August 22, 1910. Data of ratification: August 29, 1910. URL: <https://salo.li/730Ae66> (date of access: 25.05.2025).

незалежність, водночас надавши японцям значну торгівельну привілею та права, що фактично поклало край податковим відносинам Кореї з Китаєм. Цей договір відкрив двері для посилення японського впливу в корейських справах, готуючи основу для майбутніх інтервенцій. «Перша японсько-китайська війна» (1894–1895) ще більше зміцнила позиції Японії як регіональної держави, в результаті чого був підписаний «Договір Сімоносеки», який не тільки передав Тайвань Японії, але й визнав незалежність Кореї, хоча й під японським впливом.

Подальша «Тристороння інтервенція» Росії, Німеччини та Франції в 1895 р., яка мала на меті приборкати японську експансію, ненавмисно підкреслила зростаючу силу та рішучість Японії. «Перший англо-японський альянс» у 1902 р. став значним дипломатичним досягненням для країни, оскільки він забезпечив визнання Великобританією її інтересів у Східній Азії та забезпечив стратегічну противагу російським амбіціям. Цей альянс мав ключове значення під час «Російсько-японської війни» (1904–1905), де перемога Японії ще більше підтвердила її статус грізної військової сили. «Російсько-японський мирний договір» 1905 р. не тільки підтвердив територіальні завоювання Японії, але й легітимізував її вплив на Корею, як відображено в статті II, яка визнавала першорядні інтереси Японії в регіоні. Після цього «Конвенція між Японією та Кореєю» в 1905 р. офіційно закріпила статус Кореї як протекторату Японії, зобов'язавши Корею прийняти японський нагляд у зовнішніх справах і фактично позбавивши її суверенітету. Кульмінацією цих подій став «Корейсько-японський договір про анексію» 1910 р., який офіційно інтегрував Корею до складу Японської імперії.

Серія договорів і конфліктів, що призвели до цієї анексії, продемонструвала чітку траєкторію посилення японського контролю над Кореєю, чому сприяли як військові перемоги, так і дипломатичні маневри, які використовували міжнародну динаміку. Анексія була не просто результатом військового завоювання, а радше кульмінацією стратегічних угод, які систематично руйнували суверенітет Кореї та встановили Японію як домінуючу

державу на півострові. Таким чином, події від Договору Канхва до Договору про анексію, відображають цілеспрямований процес, за допомогою якого Японія перетворила свої відносини з Кореєю з відносин нерівноправного договору на відверте колоніальне правління, докорінно змінивши хід корейської історії та її національної ідентичності. Кожна з цих подій сприяла систематичному демонтажу корейського суверенітету, перетворюючи Корею з незалежної держави на японську колонію.

РОЗДІЛ 3

РЕГУЛЮВАННЯ ЯПОНІЄЮ ПРОЦЕСІВ У ЦАРИНІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ЖИТТЯ В КОРЕЇ

3.1. Асиміляція та контроль: японізація Кореї в сфері освіти у 1910-1945 рр.

Період японського колоніального панування в Кореї, що охоплював 1910–1945 рр., характеризувався цілеспрямованими спробами інтегрувати

корейців у японську «систему культурної асиміляції». Важливим аспектом цієї асиміляційної стратегії була освітня політика, яка була спрямована на зміну корейської ідентичності, прищеплення почуття вірності Японській імперії, підважуючи при цьому місцеві звичаї та традиції. Реформуючи систему освіти, японці прагнули впровадити свою ідеологію в повсякденне життя та свідомість корейського населення, забезпечуючи в такий спосіб примат імперських догм і постулатів.

Освіта слугувала для Японії одним з ключових механізмів для зміцнення свого панування над Кореєю. Основною метою освітніх реформ було виховання покоління корейців, які б ідентифікували себе як лояльних підданих Японської імперії. Колоніальний режим створив сегреговану систему освіти, яка систематично ставила корейських студентів у не вигідне становище, оскільки вони мали значно менше освітніх можливостей, ніж їхні японські однолітки. Ця нерівність ще більше посилювалася деякими положеннями навчальної програми, орієнтованої на професійну підготовку, що обмежувало корейців до роботи на нижчих посадах і перешкоджало їхньому соціальному просуванню. Викладання велося переважно японською мовою, що ще більше ускладнювало навчальний процес для корейських учнів.

Для досягнення своїх асиміляційних цілей японський уряд розпочав систематичну кампанію зі маргіналізації корейської історії, мови та культурних традицій через створену ним освітню систему. Підручники були переглянуті, щоб підкреслити японські досягнення, мінімізуючи або спотворюючи історичне значення Кореї. Японська влада здійснювала суворий контроль за виданням та розповсюдженням навчальних матеріалів, процес тиражування шкільних підручників повністю контролювався японською владою, а їх використання було обов'язковим для корейських шкіл. Крім того, ці реформи виходили за межі формальної освіти, впливаючи на різні аспекти повсякденного життя, включаючи мовну політику, яка надавала пріоритет японській мові як домінуючому способу комунікації.

Громадські простори прикрашалися японськими державними символами, а в царині культурних практик заохочувалися лише такі, що узгоджувалися з імперськими цінностями. Ця багатогранна стратегія створила середовище, в якому лояльність до Японії стала синонімом сучасності та прогресу, фактично маргіналізувавши традиційну корейську ідентичність. Довгострокові наслідки цих освітніх реформ були досить глибокими та відчутними. Пропагуючи образ Японії як доброзичливої держави, яка приносить цивілізацію та прогрес Кореї, вони не тільки порушили тяглість корейських культурних традицій, але й створили розкол між поколіннями в корейському суспільстві.

За 35 років японського колоніального панування на Корейському півострові було реалізовано три різні управлінські стратегії, кожна з яких істотно позначилася на у освітній системі регіону. Ці зміни в управлінні відображалися в коригуванні освітньої політики, яка відповідала мінливим пріоритетам колоніальної адміністрації. Зі зміною стратегій змінювалися й структура, навчальні програми та цілі освітньої системи, формуючи досвід корейських учнів протягом усієї епохи японської колоніальної присутності.

Під час Військового періоду, 1910–1919 рр. японського правління, відомого, як (*мудан тхонгчігі*, 日韓併合), переслідувалася мета повної японізації країни. Ця епоха характеризувалася систематичним знищенням корейської етнічної ідентичності та культури, що відрізняло колоніальні практики Японії від західних імперіалістичних держав, які здебільшого прагнули економічно експлуатувати свої колонії. Японська адміністрація проводила політику етнічного викорінення, яка прагнула знищити всі аспекти корейської спадщини, мови та соціальних структур. Ця особливість колоніальної стратегії була очевидною в різних аспектах управління та повсякденного життя, де корейці стикалися із суворими обмеженнями своїх культурних проявів.

Майже паралельно з'явилась «І-ша освітня політика Чосон, *че ільха Чосон кьоюлььон*, 日鮮教育令» що була реалізована 1911–1922 рр., і яка стала важливим інструментом для виховання лояльності серед корейського населення. Ця освітня реформа була розроблена, щоб прищепити почуття

вірності Японській імперії шляхом популяризації японської мови та культури в навчальних закладах. Політика була спрямована не лише на освіту, а й на закріплення у свідомості корейців лояльності до Японії, які могли б працювати робітниками та чиновниками нижчого рівня, таким чином полегшуючи управління поневоленим населенням колонії.¹

В навчальній програмі основний наголос було зроблено на викладанні японської мови, водночас мала місце практика систематичної маргіналізації корейської історії, завдяки чому відбувалося майже повне «стирання» національної ідентичності серед учнів. Цей підхід віддзеркалював ширшу стратегію, яку використовували колоніальні держави в усьому світі, але методи Японії були особливо безжальними, коли це стосувалося спроб асимілювати та контролювати місцеве населення.

Оскільки протягом цього десятиліття Японія зміцнила свою владу над Кореєю через систему військового управління, вона запровадила режим, який душив інакомислення та обмежував громадянські свободи. Японська військова поліція підміняла місцеві правоохоронні органи, дотримуючись суворих правил, які придушували будь-які форми опору чи прояву корейської національної думки. Жорстока політика, застосована японською владою, включала свавільні арешти, цензуру ЗМІ та насильницьке придушення протестів, що у свою чергу створювало атмосферу страху, яка пронизала всі прояви суспільного і культурного життя в Кореї.

На відміну від західного імперіалізму, який часто прагнув економічної експлуатації без широкої культурної асиміляції, політика Японії була глибоко вкорінена в прагненні до повного панування як над землею, так і над її народом. Поєднання військового контролю з агресивною культурною асиміляцією відзначило цей період як одну з найтемніших сторінок в історії Кореї.

Зростання національного опору серед пригнобленого корейського народу на початку XX ст. було прямою відповіддю на суворі реалії японського

¹ 1. 日本朝鮮政策 (1911–1922). 日本外務省. URL: <https://surl.li/icngyx> (date of access: 25.05.2025).

колоніального панування. Виникли різноманітні групи, щоб протистояти посиленню присутності Японії в Кореї, використовуючи як мирні протести, так і стратегії збройного опору. Цей зростаючий дух непокори реалізувався у «Першоберезневому повстанні», яка стала ключовою подією, що символізувала прагнення до незалежності Кореї та продемонструвала широке невдоволення японським урядуванням.

Першоберезневий рух розпочався 1 березня 1919 р., коли тридцять три корейські культурні та релігійні лідери зібралися, щоб оголосити Декларацію незалежності Кореї в Сеулі, що викликало хвилю виступів корейців на підтримку цього, яка швидко поширилася у країні. Понад два мільйони корейців взяли участь у понад 1500 демонстраціях, висловлюючи своє колективне прагнення до свободи та самовизначення. Незважаючи на остаточну невдачу руху та неможливість досягнення його програмових гасел, він значно зміцнив національну єдність і привернув увагу міжнародної спільноти до тяжкого становища Кореї під колоніальним пануванням. Жорстока реакція японської влади призвела до тисяч смертей і арештів, але це також мало одним із наслідків поступки, такі як часткова свобода преси та менш відверта репресивна політика. Ця зміна ознаменувала початок так званого «Культурного періоду (мунхва тхонґчігі, 新文化運動), 1919–1930 рр», протягом якого Японія намагалася зберегти контроль, у т.ч. й послаблюючи певні обмеження на корейське культурне самовираження.¹

Так, зокрема, була запроваджена «II-га освітня політика Чосон, 1922–1938 рр., *че ічха Чосон кьоюльльон*, 第二次朝鮮教育令», яка супроводжувалась збільшенням кількості офіційних початкових шкіл, тривалість навчання в яких дійшла до рівня японської системи. Так, зокрема, початкова школа – з чотирьох до шести років, старша школа для хлопчиків – з чотирьох до п'яти років, а старша школа для дівчаток – з трьох до чотирьох або п'яти років навчання. Корейська мова, викладання якої не проводилося на першому етапі, тепер стала обов'язковим предметом, хоча японська мова залишалася «державною». Ця

¹3.1 三一運動). 朝鮮獨立運動. URL: <http://surl.li/hskzd> (date of access: 25.05.2025).

складна взаємодія між нав'язуванням своїх стандартів і культурним пристосуванням відображала спроби Японії зберегти контроль над Кореєю, одночасно мінімізуючи загрозу посилення опору корейців.

Найскладніші роки японської окупації припали на Період воєнного часу (мінджок мальсаль тхонгчігі, 日本 戦争, 1930–1945 рр.), які реалізовувалася під час Японсько-китайської війни (1937–1945 рр.). Фактично японці використовували Корейський півострів, як стратегічно важливий військовий майданчик для досягнення переваги у військових діях проти Китаю. Колонізоване населення підлягало військовому призову та примусовій праці на будівництві військових об'єктів в Тихоокеанському регіоні. Суворі реалії цієї епохи продемонстрували масштаби мілітаристських амбіцій Японії та нехтування нею корейської автономії та прав.

Корейцям було заборонено розмовляти корейською мовою, натомість вони повинні були розмовляти японською; було запроваджено «політику зміни імені», коли корейські імена змінювали на японські; а корейських жінок використовували в якості «жінок для втіхи» (фактично примусово змушуючи до занять проституцією). Крім того, останні 5 років, всі газети і журнали корейською мовою, а також національні організації були заборонені. Як важливий компонент змін у колоніальній політиці, спрямованих на посилення контролю Японії над Кореєю, у 1938 р. було оголошено про третю, а потім і четверту освітню політику.

«ІІІ-тя освітня політика, 1938–1942 рр., це самчха Чосон кьоюльон, 日本 朝鮮教育令», мала на меті перетворити корейських дітей на японців, за допомогою процесу, відомого як «Хванмінхва кьоюк, 換民新化教育令». Ця політика знаменувала значну ескалацію зусиль Японії щодо асиміляції корейців шляхом повної заборони викладання та вивчення корейської мови в школах. Навчальний план було переглянуто, щоб акцентувати увагу на японській мові та історії, фактично викресливши корейський чинник з навчальних закладів. Згідно цьому використання корейської мови в школах було суворо заборонено, що призвело до повного зникнення корейських культурних елементів з освітньої системи.

Проводилась повна асиміляція корейців, що загрожувало їм втратою національної ідентичності.¹

«IV-та освітня політика 1943–1945 рр., *че сачха Чосон кьоюльлон*, 4 권 4호 4호 4호», полягала в тому, щоб підготувати корейський народ до участі у війні. Із загостренням конфлікту японський уряд все більше залучав корейських здобувачів освіти до мобілізації, використовуючи шкільну освіту як інструмент для досягнення військових цілей.

З наближенням агресивної фази, під гаслом «Праця – це освіта, *кинъон чик кьоюк*, 권 4호 4호 4호) студентів примусово залучали до роботи на заводах і в зонах бойових дій, компенсуючи людські та матеріальні втрати внаслідок ескалації війни. Крім того, на основі системи військової освіти, навчальний рік був скорочений на всіх рівнях, вищі навчальні заклади були об'єднані, а освіта була переорієнтована на отримання навичок, необхідних для промислової роботи. Ця реструктуризована освітня система мала на меті максимізувати продуктивність робітників, які могли б підтримати військові імперіалістичні дії Японії.²

Отже, з самого початку метою японської колоніальної освіти на корейському півострові були демонтаж та подальша руйнація національної освітньої системи, що відбувалося шляхом заборони вивчення та використання корейської мови, культури та історії. Спочатку, у перші роки окупації, мовне питання було настільки важливим, що вивчення японської мови становило понад 37% навчального часу в загальноосвітніх школах; до 1922 р. ця цифра зросла до 40%, а після 1937 р. корейська мова була повністю виключена з навчальної програми. Фактично, ціллю японської освітньої політики була асиміляційна складова, заснована на дискримінаціях та заборонах всього корейського.

Японія мала на меті позбавити корейців національної свідомості. Колоніальна система освіти слугувала інструментом контролю, який не тільки

¹ 권 3호 4호 4호 (1938–1942). 권 4호 4호 4호. URL: <https://surl.li/ejqklo> (date of access: 25.05.2025).

² 권 4호 4호 4호 (1943–1945). 권 4호 4호 4호. URL: <http://surl.li/hsjru> (date of access: 25.05.2025).

сприяв адміністративній ефективності, але й зміцнював ієрархічні структури, які позиціонували корейців як підлеглих в імперії. Систематично перешкоджаючи усім можливостям для культурного самовираження та підважуючи національну ідентичність корейців, Японія прагнула забезпечити для себе те, що майбутні покоління ідентифікували себе переважно як підданих Японської імперії, а не як корейців із власною особливою культурною спадщиною. Завдяки різноманітній освітній політиці, яка здійснювалася протягом трьох десятиліть, Японія систематично пригнічувала корейську мову та культуру, послідовно впроваджуючи при цьому власну асиміляційну програму, яка мала своїм пріоритетом досягнення військових та економічних цілей Японської імперії.

«Засвоєння та контроль: освіта під час постанов Чосон»

Під час японської окупації Кореї в освітню програму було внесено значні зміни, головним чином спрямовані на виконання завдань, викладених у «Указі про освіту Чосон, 朝鮮教育令, Чосон Кьоюльон». Цей указ тричі переглядався, що відображало розвиток політичної стратегії японської влади. Запроваджена генерал-губернатором Тераучі Масатакхе (寺内 正毅), який обіймав цю посаду в 1910–1919 рр., освітня політика була спрямована на асиміляцію корейців, їх «розчинення» в японській імперській культурі та суспільстві.

Головні цілі японського уряду щодо освіти в Кореї можна підсумувати трьома ключовими тезами. По-перше, докладалися зусилля з впровадження та поширення японської мови як «національної». Це забезпечувало ефективну асиміляцію, оскільки знання японської мови збільшувало загрозу культурної асиміляції корейців, їх активного залучення до сфери японської системи управління та суспільного життя. По-друге, впровадження японської системи освіти перетворювало корейців на «вірних і слухняних» підданих Японської імперії. Ця мета вимагала прищеплення корейським студентам почуття вірності та підпорядкування за допомогою ретельно розробленої навчальної програми, стрижнем якої було виховання лояльності до Японії. По-третє, освітня політика була зорієнтована на підготовку корейців до отримання низькокваліфікованих

професій, власне в такий спосіб японці хотіли отримати слухняну робочу силу, яка була би спроможна лише на задоволення потреб колоніальної адміністрації, закриваючи їй при цьому можливість отримати вищу освіту чи посісти керівні посади. Політика, яка проводилася протягом кількох десятиліть, відображала ширші імперські амбіції Японії та її бажання зберегти контроль над Кореєю через культурне панування.

Початкова шкільна освіта була покликана дати основні навички (вміння читати і писати, а також рахувати). Обов'язковими предметами залишалися: математика, корейський алфавіт, арифметика, японські та китайські ієрогліфи. При цьому, кількість уроків корейської мови на тиждень для кожного класу початкової школи було зменшено з 10 до 6 годин, а японської навпаки збільшено з 6 до 10 годин на тиждень. Освіта була спрямована на засвоєння загальних знань і навичок, а також певних світоглядних засад, покликаних закріпити у свідомості корейців лояльність до колонізаторів та поширення японської мови.¹

На 1910 р. існувало близько 170 початкових шкіл, три чверті з яких були державними. До 1913 р. Генеральний уряд поставив за мету створити одну початкову школу в кожній існуючій адміністративно-територіальній одиниці корейського півострова; до 1928–1936 рр. ця мета була досягнута в кожному третьому повіті. Незважаючи на вражаючі темпи зростання, до 1944 р. частка хлопчиків та дівчаток у віці від 6 до 12 років, які відвідували початкову школу, все ще становила менше 50%.²

У період анексії, щоб забезпечити здобуття початкової освіти для тих, хто у відповідному віці не мав такої можливості, а також для дітей шкільного віку у віддалених селах, де не було державних освітніх закладів – в Кореї почали з'являтися додаткові школи. Здебільшого невеликі за розміром, з менш ніж сотнею учнів, розділених на два класи, вони забезпечували навчання протягом

¹ 教育). URL: <http://surl.li/hsjvc> (date of access: 25.05.2025).

² Chang Y. Growth of education in Korea 1910–1945. *Bulletin of the Population and Development Studies Center*. 1975. Vol. 4. P. 40–53. URL: <http://surl.li/hskau> (date of access: 25.05.2025).

періоду, що тривав від восьми місяців до двох років для кожного класу. Також продовжувалася реорганізація системи освіти шляхом прийняття різноманітних освітніх законів і розпоряджень.

Так, згідно до «Постанови про освіту Чосон» від 1911 р., колоніальна освіта для корейців поділялася зокрема на загальну, професійно-технічну та спеціалізовану освіту. У якості навчальних закладів створювалися звичайні школи (*потхонхаккьо*, □□□□ з терміном навчання 3-4 роки), старша школа (*кодин потхонхаккьо*, □□ □□□□, 4 роки), жіноча старша школа (*йоджа кодин потхонхаккьо*, □□ □□ □□□□, 3 роки), професійні училища (*шірон кьоюк*, □□ □□, 2-3 роки), а професійні школи (*шірон хаккьо*, □□ □□, 3-4 роки) діяли як фахові навчальні заклади.¹

Середня освіта, як її замислював колоніальний режим, була просто продовженням початкової і не мала на меті підготувати учнів до професійно-технічної праці. Навчання на середньому рівні складалася з так званої вищої загальної освіти, в якій хлопці та дівчата навчалися окремо, та професійно-технічної освіти. Можливості для здобуття вищої освіти корейцями були обмежені неформальними настановами японської колоніальної адміністрації, оскільки саме із середовища випускників університетів виходили найпослідовніші противники колоніального режиму в Кореї. Тому не є дивним, що на відміну від початкової освіти, середня шкільна та освіта вищого рівня протягом усього колоніального періоду була доступна лише меншості. Порівняно зі змінами в системі початкової освіти, збільшення кількості середніх шкіл відбувалося повільно.²

З метою знищення історичної та національної свідомості корейського народу зі шкільної програми, разом із корейською мовою, були повністю виключені предмети пов'язані з історією та географією Кореї, а японська

¹□□□. □□□□ (1895–1945). □□□□□ □□□□□. URL: <http://surl.li/hsjxj> (date of access: 25.05.2025).

²Sorensen C.W. Success and Education in South Korea. *Comparative Education Review. Special Issue on Schooling and Learning in Children's Lives*. 1994. Vol. 38, no. 1. P. 10–35. URL: <http://surl.li/hsghl> (date access: 25.05.2025).

історія та географія були включені під назвами «місцева історія, *понбан йокса*, *○○ ○○*» та «місцева географія, *понбан чірі*, *○○ ○○*».

Для зміцнення професійно-технічної освіти було інтегровано економіку сільського господарства та бізнесу, а також було виділено предмет під назвою «Легальна економіка на рівні бізнесу, *шірон кип попчже кьончже*, *○○ ○ ○○ ○○*», було виділено 9 годин для опанування сільського господарства та трудове навчання (*сугон*, *○○* рукоділля), як практика навичок для майбутньої роботи. Таким чином, на відміну від японських середніх шкіл, корейські середні нормальні школи в 1910-х рр. діяли як навчальні заклади, орієнтовані на підприємництво/ведення бізнесу.¹

Японія намагалася зробити корейців робітниками нижчого рівня відповідно до політики колоніальної освіти, і з цією метою японський генеральний уряд Кореї зосередився на підтримці початкового рівня професійної освіти та активно запроваджував практичну освіту з початкової школи.² Для корейських випускників середньої школи було неможливо вступити до вищої школи, тому що вони не тільки не мали вищого навчального ступеня, але й японські вищі навчальні заклади не визнавали їх закінчення середньої школи в Кореї.

Зрештою, середня школа в першу епоху освіти Чосон була професійно-технічним закладом для завершення освіти, який відповідав за навчання практиків, а не за вищу освіту, що є яскравим прикладом дискримінаційної освіти в японській політиці. Ще одним доказом розрізнення є сама назва шкіл, оскільки додавши «нормальний, *потхон*, *○○*», японський уряд ніби знецінював рівень корейського навчання.

Вища початкова освіта була зосереджена на вихованні людини, яка би була найбільше апробована до реалій тогочасного життя. Серед предметів були граматики китайської мови, корейський алфавіт та китайські ієрогліфи,

¹○○○. ○ 1 ○ ○○ ○○○ (1911–1922). ○○○○○. URL: <http://surl.li/hsjyl> (date of access: 25.05.2025).

²○○○ ○○○○○ ○○○○. ○○○○○. URL: <http://surl.li/hsjzx> (date of access: 25.05.2025).

японська мова, історія, географія, математика, бізнес та право, економіка, каліграфія, малювання, рукоділля, спів, гімнастика та англійська мова.¹

Отже, протягом дії «I постанови про освіту Чосон»², від 1911 р. до початку «II постанови про освіту Чосон, 1922–1937 рр.»³, зміни в якій відбулись після «Першоберезневого повстання, 1919 р.» – в системі освіти на всіх рівнях навчання відбувалося заміщення всього корейського – японським. Головною метою колоніального навчання першого періоду стала підготовка працівників низької кваліфікації з числа корейців, які мали би при цьому й систему поглядів.

Формальна освіта в традиційній Кореї була недоступна для більшості населення і майже повністю закрита для жінок. Постійний акцент після анексії було зроблено на підтримці тих самих традиційних цінностей – як це не парадоксально для чужої влади – але це спричинило зміну функції освіти. Мабуть, найпомітнішою зміною в цьому відношенні стала освітня емансипація жінок та поступове зростання їхнього залучення до навчального процесу як на рівні початкової, так і в середньої школи.⁴

Незважаючи на зростаюче визнання важливості жіночої освіти, значні розбіжності зберігалися протягом усього періоду японської анексії (1910–1945). Рівень відвідування школи дівчатами шкільного віку був помітно нижчим, ніж хлопчиками, що відображало глибоко вкорінені суспільні норми, які надавали перевагу освіті чоловіків. Тим не менш, слід зазначити, що відсоток дівчат віком від 6 до 12 років, які відвідували початкову школу, з часом поступово зростав. У той час як дівчата продовжували стикатися з системними перешкодами в доступі до вищої освіти, сам факт відкриття для них нових

¹ 教育). URL: <http://surl.li/hsjvc> (date of access: 25.05.2025).

² [朝鮮教育令.御署名原本.明治四十四年.勅令第二百二十九号]. 1911. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館. URL: <https://surl.li/etyqbs> (date of access: 25.05.2025).

³ [朝鮮教育令.御署名原本.大正十一年.勅令第十九号]. 1922. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館. URL: <https://www.digital.archives.go.jp/file/145134.html> (date of access: 25.05.2025).

⁴ Chang Y. Growth of education in Korea 1910-1945. *Bulletin of the Population and Development Studies Center*. 1975. Vol. 4. P. 40–53. URL: <http://surl.li/hskau> (date of access: 25.05.2025).

можливостей у царині освіти свідчив про значну зміну ставлення суспільства до ролі жінок.

Статистичні порівняння тієї епохи достатньо опукло ілюструють ці відмінності. У 1915 р. в Кореї було 399 звичайних шкіл, у яких навчалося 56 253 учнів чоловічої статі порівняно з лише 5 976 жіночої. Крім того, діяло ще і дві гімназії з 822 учнями, дві японські середні школи з 1034 учнями та дві жіночі гімназії лише з 250 гімназистками. Після закінчення початкової школи хлопців і дівчат направляли до окремих середніх закладів, причому жіночі школи – незалежно від того, чи були вони професійно-технічними – пропонували освіту на один рік менше, ніж для чоловіків. Ця освітня сегрегація підкреслювала системну нерівність, закладену в колоніальну систему освіти.¹

Аналіз жіночої освіти крізь призму чотирьох освітніх указів, прийнятих у цей період, засвідчує відсутність суттєвих змін. Для жіночих навчальних закладів була скоригована тривалість навчання у бік збільшення; однак ця інновація мало сприяла зміцненню освітньої рівності. Предмети, пропоновані студенткам, часто відрізнялися від тих, які викладалися хлопчикам, що відображало основне упередження, яке посилювало традиційні гендерні ролі.

Старша початкова освіта мала своїм призначенням формування в учнів практичних навичок, необхідних у для повсякденному житті. Навчальна програма включала такі предмети, як китайська граматики, корейський алфавіт і ієрогліфи, японська мова, історія, географія, математика, наука, бізнес і право, економіка, каліграфія, малювання, рукоділля, спів, гімнастика та англійська мова. Хоча на перший погляд ця навчальна програма здавалася всеохоплюючою, зрештою вона слугувала для підготовки жінок до виконання наперед визначених для них ролей в патріархальному суспільстві, а не для виховання прагнень до лідерства чи інтелектуального розвитку.

На поштовх до освіти жінок також вплинули ширші соціальні рухи та зміна ставлення до гендерних ролей у цей період. Наприкінці XIX – на початку XX ст. мало місце активне проникнення до Кореї західних християнських

¹ 教育). URL: <http://surl.li/hsjvc> (date of access: 25.05.2025).

місіонерів, які заснували сучасні школи, що були покликані полегшити для жінок здобуття освіти у різних галузях, у т.ч. й таких як література та мистецтво. Ці інституції відіграли ключову роль у підвищенні обізнаності про права жінок та можливості для отримання освіти. Але попри ці досягнення, жінки, які здобували освіту, часто були змушені рахуватися з тиском патріархального суспільства, яке обмежувало їхні амбіції. Багато освічених жінок так і не змогли вийти з під впливу традиційних очікувань, поставивши на перше місце у системі життєвих цінностей шлюб, а не кар'єрні прагнення.

Отже, якщо аналізувати жіночу освіту крізь призму 4-х освітніх постанов, то є підстави говорити лише про косметичні зміни, які не вплинули на її зміст. До їх числа слід віднести зміни назв шкіл; зменшення або збільшення років навчання; відмінність деяких предметів від тих, що вивчали хлопці.

3.2. Національна преса та адаптація корейського суспільства до соціальних і культурних змін в умовах японської окупації

Після насильницької анексії Японією Кореї в 1910 р. численні газети, засновані в останні роки правління династії Лі (1392–1910), були закриті через їх гучну опозицію японському колоніальному правлінню. Від самого початку японська адміністрація чітко рекламувала свою політику як асиміляційну, використовуючи ЗМІ для сприяння культурному та соціальному зближенню між японським і корейським населенням на всьому півострові.

Початкова нормативна база, що регулювала корейську пресу, була запроваджена через імператорський указ, виданий династією Лі у травні 1895 р. Він стосувався, перш за все, поштових правил, накладав мінімальні обмеження на пресу, таким чином мало впливаючи на виробництво або розповсюдження тогочасних газет. Перемога Японії в російсько-японській війні 1904–1905 рр. закріпила її безперечне панування над Кореєю. Згодом, у 1906 р., створення Консультативної поліцейської ради (The Advisory Police Board) стало ключовим зрушенням, оскільки вона була наділена повноваженнями контролювати

корейську пресу. Правління було уповноважено перевіряти чернетки газет і призупиняти публікацію, якщо зміст визнавався неточним або таким, що міг порушити громадський порядок.

«Закон про газети, Сінмун ЧжіБоп, 1907 р.», започаткував перше всеосяжне регулювання преси в Кореї, зобов'язуючи майбутні видання отримувати схвалення міністра внутрішніх справ і вносити заставу перед початком роботи. Загалом закон широко забороняв кілька категорій новинного контенту, зокрема: матеріали, які підривали престиж японської імператорської родини, заперечували національну конституцію або ставили під загрозу міжнародні відносини; статті, які спотворювали кримінальні правопорушення або забезпечували захист і переховування підозрюваних у судовому провадженні; і неправдиві повідомлення, спрямовані на наклеп на окремих осіб.

Закон про газети 1907 р. наклав суворі правила на корейську пресу з окремими положеннями, що визначали заборонений вміст і покарання. Складався з 38 статей, систематично організованих у окремі розділи. Статті 1–10 встановлювали загальні правила видання газети. Статті 11–16 окреслювали заборони на видання газет, тоді як 17–20 були зосереджені на конкретні вимоги до видань. У статтях 21–35 визначалися покарання за недотримання закону. Нарешті, 36–38 містили додаткові положення.¹

Наприклад, стаття 11 прямо забороняла публікацію матеріалів, які ображали гідність японської імператорської родини, суперечили національній конституції або підривали міжетнічні відносини. Стаття 12 накладала додаткові обмеження, вимагаючи попереднього дозволу відповідних державних органів для публікації конфіденційних документів або обговорень і забороняючи висвітлення питань, прямо заборонених урядом. Згідно зі статтею 21, міністр внутрішніх справ був уповноважений забороняти розповсюдження газет, які вважаються такими, що порушують громадський порядок або мораль, з додатковими повноваженнями конфіскувати такі видання або призупинити або

¹Kyu Ho Youm. Japanese press policy in Colonial Korea. *Journal of Asian History*. 1992. Vol. 26, no. 2. P. 140–159. URL: <http://surl.li/hsgsm> (date of access: 25.05.2025).

повністю заборонити їх видання. Порушення пункту 11 каралися позбавленням волі на строк до трьох років із конфіскацією обладнання, яке використовувалося під час злочину, як передбачено статтею 25. Так само, пункт 26 передбачав покарання за публікацію контенту, який порушує громадський порядок, включаючи позбавлення волі на строк до трьох років або штраф у розмірі від 50 до 300 хван^{1,2}.

Закон глибоко вплинув на корейське суспільство шляхом систематичного обмеження свободи слова та преси. Вимагаючи офіційного схвалення публікацій і встановлюючи суворі вказівки щодо змісту, він фактично придушував інакомислення та замовчував антияпонські настрої. Крім того, було заборонено публікацію урядових документів, протоколів, пов'язаних із службовою таємницею, і висвітлення в новинах поточних судових процесів. Ця повсюдна цензура прискорила закриття численних корейських газет, значно підбиваючи здатність корейців висловлювати опір японському колоніальному правлінню.

Яскравим прикладом є газета Ернеста Бетелла (Ernest Bethell, 1872–1909)³ «Техан Меіль Сінбо, Taehan Maeil Shinbo, 大韓每日新聞», яка, незважаючи на її широке розповсюдження, зазнала придушення через голосну критику японської політики. Водночас закон сприяв поширенню прояпонських публікацій, які схвалювали самопроголошену роль Японії як захисника Кореї. Ці обмеження та заборони, очевидно, були спрямовані на захист урядових інтересів, а не на сприяння свободі преси, таким чином зміцнюючи японський контроль над публічним дискурсом у Кореї.

У період японського колоніального панування (1910–1945) розвиток демократичної корейської преси був істотно гальмований. Запровадження

¹ (圓) Хван – грошова одиниця, яка вимірювала вартість грошей на основі вартості певної кількості золота. Використовувалась як одиниця рахунку або валюти в період пізньої династії Чосон (1897–1910).

²新聞紙法 (Закон про газети). №3829. 27.07.1907. 大韓帝國法律. URL: <https://salo.li/A0d1662> (date of access: 25.05.2025).

³Ernest Bethell (кор. ім'я 白, Пе Соль) – британський журналіст, який заснував газету The Korea Daily News, яка висвітлювала справжнє правління японського уряду.

суворої цензури та заборона приватних націоналістичних газет придушили незалежну журналістику та обмежили свободу слова. Тим не менш, такими обмеженнями, японський уряд ненавмисно сприяв духу опору серед корейських журналістів, культивуючи бунтарське ставлення до урядової влади. Незважаючи на те, що націоналістичні видання були придушені, з'явилося кілька видань, які підтримували колоніальний режим, зокрема корейськомовна «Меіль Сінбо, 매일신보, Maeil Shinbo», японськомовна «Кьонсон Ільбо, 경인일보, Keijo Nippo» та англomовна «Сеул Прес, 서울신문, Seoul Press». Ці видання, хоч і слугували рупором японської адміністрації, тим не менше забезпечували обмежену платформу для журналістської діяльності під колоніальним пануванням.

Журналісти, які писали для Меіль Сінбо, корейської газети японського генерал-губернаторства, слугували ключовим інструментом у формуванні сприйняття японсько-корейських відносин. Газета постійно описувала ці відносини як прогресивні, наголошуючи на необхідності корейців взяти на себе свою роль у досягненні повної асиміляції в Японській імперії. Статті часто описували зв'язки між Японією та Кореєю як недостатньо міцні, виступаючи за більш сильну прихильність Кореї передбачуваній місії Японії щодо підвищення культурних і соціальних стандартів Корейського півострова. Анексію зображували як доброзичливий акт, нібито спрямований на модернізацію регіону. Наприклад, Меіль Сінбо підкреслював переваги асиміляції, такі як освіта корейських жінок, яка була представлена як підготовка їх до «основної ролі», а саме у домашньому вихованні дітей. Водночас газета критикувала традиційні корейські звичаї, зокрема ранні шлюби жінок, як перешкоду прогресу та модернізації. Такі наративи підкреслювали колоніальну програму культурної реформації під правлінням Японії, позиціонуючи асиміляцію як шлях до суспільного прогресу.¹

Автори використали три основні тактики: визнання появи нових соціально-культурних відносин, підкреслення їх переваги над традиційними

¹ 李在基. 日本新聞. URL: <http://surl.li/hskch> (date of access: 25.05.2025).

корейськими системами та критика корінних культурних норм і практик. Головною темою було те, що корейському народу необхідна глибока трансформація, щоб заслужити визнання та прийняття в рамках японської імперії. З цією метою підхід газети вийшов за рамки політичного виховання й включив вибіркове залучення до корейської культури. Хоча елементи корейської спадщини, такі як література та культурні вистави, такі як «Пхансорі, □□□»¹ і «Чхангик, □□»², час від часу з'являлися в його колонках, їхнє включення було ретельно підібрано, щоб узгодити колоніальну мету поступових реформ та асиміляції. Це стратегічне управління культурним самовираженням гарантувало, що корейські традиції були переформатовані для підтримки ширших цілей Японії щодо культурної інтеграції та колоніального управління, підкріплюючи наратив модернізації під японським правлінням.

«Кьонсон Ільбо» видавалась японською мовою як офіційний орган японського Генерального уряду Кореї, зберігаючи непохитну прояпонську орієнтацію. Газета відіграла ключову роль у просуванні ідеологічної єдності японського та корейського народів під колоніальною політикою Несон ільчхе (□□□□ «єдність Японії та Кореї»)³, застерігаючи від втручання Заходу. Будучи основним каналом для поширення колоніальної політики, виправдання японського правління та просування зусиль японізації, часопис наголошував на прийнятті японської мови та культурній асиміляції.

Газета служила критичним інструментом пропаганди, формуючи громадську думку, вихваляючи передбачувані переваги японського управління, такі як економічний розвиток і модернізація. У своїх статтях корейців часто зображували як «другосортний національний народ Японії», що посилювало

¹□□□ – народне, традиційне виконавське мистецтво, у якому співак розповідає епічну історію за допомогою звуків і ритмів у супроводі барабанного бою барабанщика.

²□□ – жанр традиційної корейської опери, що виконується як п'єса, але в стилі корейської народної пісні, відомої як Пхансорі.

³Несон Ільчхе, □□ □□ (內鮮一體) – Не стосується внутрішньої Японії, а Сон – Чосон. Означає, що Японія і Чосон – одне тіло. Одна з політик етнічного геноциду, яку Японська імперія реалізувала з метою колонізації Кореї. Є гаслом японського колоніального періоду.

ієрархічні відмінності всередині колоніальної системи та підкреслювало роль газети в легітимізації та увічненні японської гегемонії.

Інакодумців називали «відсталими» або «варварами», різко контрастуючи з «цивілізованими» японськими поселенцями, зміцнюючи колоніальні ієрархії. Ця риторика була особливо очевидною після Руху за незалежність 1 березня 1919 р., значного антиколоніального повстання. У своєму висвітленні газета зневажала корейських активістів, стверджуючи, що вони неправильно витлумачили внесок Японії в розвиток Кореї та за своєю суттю непридатні для самоврядування. Такі образи підірвали прагнення Кореї до незалежності, одночасно зміцнюючи окупаційний наратив японської переваги та необхідності продовження колоніального панування.

Використовували наступні порівняння:

«Японія перебуває в цій країні з метою сприяння щастя мас. Вона не приїхала до Кореї, щоб догодити кільком сотням дурних молодих людей або нагодувати кілька сотень титулованих ледарів. Вона не винна в тому, що ці чоловіки незадоволені через те, що вони не в змозі їх задовольнити... Вона повинна бути готова пожертвувати будь-ким, хто чинить перешкоди її роботі. Японія досі мала справу з корейцями. З досвіду, отриманого протягом останніх п'яти років, вона зрозуміла, що є люди, які не можуть бути наведені примирливими методами.»»¹

Редакційна колонка газети слугувала критичною платформою для розгляду складної динаміки між японським і корейським населенням. Відверто визнаючи напругу та антагонізм між двома народами, вона підкреслювала складність процесу акультурації під колоніальним пануванням. Статті часто закликали японську владу та поселенців подвоїти свої зусилля для прискорення корейської асиміляції, дотримуючись ширшої колоніальної політики сприяння єдиній японсько-корейській ідентичності. Ця редакційна позиція була частиною всеосяжної кампанії легітимізації японського домінування шляхом

¹McKenzie F. A. Korea's Fight for Freedom: eBook. 13368th ed. United States: PG Distributed Proofreaders, 2020. 329 p. URL: <https://surli.cc/mcwkate> (date of access: 25.05.2025).

відстоювання культурної та соціальної конвергенції, хоча вона була структурована таким чином, щоб визначити пріоритет і просувати японські інтереси над інтересами корейського населення.¹

Кьонсон Ільбо, незважаючи на свою початкову двомовну стратегію видання, не змогла отримати популярність серед корейського населення і широко вважалась знаряддям колоніального гноблення. Зневажлива риторика газети, яка висміювала корейських активістів незалежності та відкидала національні прагнення, значно підірвала довіру громадськості. Ця антагоністична позиція посилила відчуження корейської читацької аудиторії, кульмінацією чого стало припинення видання корейською мовою протягом року після його запуску.

Швидке закриття підкреслює фундаментальний розрив зв'язку з корейською аудиторією, яка відкидала легітимність газети як надійного джерела інформації. Віддаючи перевагу японським колоніальним інтересам і придушуючи корейські голоси, Кьонсон Ільбо виникла не як провідник міжкультурного діалогу, а як символ культурного стирання, ще більше зміцнюючи розрив між колонізатором і колонізованим.

Загалом, корейські групи опору, особливо пов'язані з рухом за незалежність, активно протистояли японській пропаганді шляхом поширення таємних публікацій. Ці підпільні дії відображають навмисну відмову від колоніального світогляду, який поширювали такі засоби масової інформації. Через сувору цензуру та репресії пряма публічна критика газети корейцями майже не задокументована. Японськомовна орієнтація Кьонсон Ільбо і стійка проколоніальна редакційна позиція зробили часопис в основному недоступним і чужим для корейського населення. Взаємодія Кореї з Кьонсон Ільбо була переважно прагматичною, обмежувалася доступом до офіційних повідомлень і оголошень, необхідних для навігації колоніальним управлінням. Ця утилітарна взаємодія була зумовлена необхідністю, а не будь-яким ідеологічним чи

¹Caprio M. E. Marketing Assimilation: The Press and the Formation of the Japanese-Korean Colonial Relationship. *The Journal of Korean Studies*. 2011. Vol. 16, no. 1. P. 1–25. URL: <http://surl.li/hsfip> (date of access: 25.05.2025).

культурним узгодженням із змістом газети чи її ширшою колоніальною програмою.

Місією «Сеул Прес» було підтверджувати природну справедливість японського імперіалізму в Кореї. Працюючи разом із корейськомовною Меіль Сінбо та японськомовною Кьонсон Ільбо, Сеул Прес слугувала ключовим інструментом колоніальної пропаганди, орієнтуючись як на міжнародну аудиторію, так і на англомовних жителів Кореї, щоб надавати іноземним мешканцям Сеула «точну» інформацію, необхідну для підтримки Японії, а також для протидії «неточній» інформації Ернеста Бетелла, який керував англомовною антияпонською газетою.

Основною аудиторією була міжнародна спільнота, включаючи західних місіонерів, дипломатів і туристів, а також японських колоніальних чиновників. Її зосередженість на англомовному контенті та прояпонських наративах зробили часопис в основному неактуальним для корейської громадськості, яка сприймала його як емблему колоніального гніту. Нездатність газети знайти резонанс серед корейців ускладнювалася її зневажливим тоном до корейських рухів за незалежність і неприйняттям корейської культурної легітимності, що посилювало недовіру суспільства.

Її редакційна позиція послідовно пропагувала наратив японської доброзичливості, зображуючи колоніальну політику як необхідну для модернізації та культурного розвитку Кореї, водночас придушуючи корейські націоналістичні настрої та маргіналізуючи голоси незгодних. Газета розглядала японське правління як цивілізаційну місію, наголошуючи на передбачуваному економічному прогресі, розвитку інфраструктури та культурному просвітництві. У статтях часто висвітлювалися зусилля Японії модернізувати Корею за допомогою таких ініціатив, як покращення транспортних мереж, міське планування і запровадження систем освіти західного зразка, хоча вони значною мірою були зосереджені на японській мові та культурі.

Наприклад, газета часто вихваляла будівництво сучасних об'єктів у японських кварталах Сеула (тоді відомий як Кьонсон, 靑雲) – Намчхон (南昌),

протиставляючи їх сприйнятій відсталості корейських районів (Букчхон, ㅁㅁ), тим самим зміцнюючи колоніальну ієрархію. Перші були процвітаючим, чистим, динамічним і цивілізованим, а другі розвалювалися, брудним, сирим і нецивілізованим. Більшість корейців були частиною міської бідноти і, природно, почали відчувати себе позбавленими та відчуженими.¹

Незважаючи на зусилля Сеульської преси сприяти японізації, корейське суспільство активно протистояло асиміляції таємними засобами. Групи опору, включно з тими, хто брав участь у русі за незалежність, випускали підпільні публікації, щоб протистояти японській пропаганді та зберегти корейську культурну самобутність. Ці публікації, які часто поширювалися з великим особистим ризиком через сувору цензуру, являли собою різкий контраст із розповідями Сеульської преси про японську доброзичливість, наголошуючи на суверенітеті Кореї та культурній гордості. Відсутність прямої публічної критики Сеульської преси в корейських джерелах можна пояснити репресивним колоніальним середовищем, яке душило відкрите інакомислення. Проте загальна перевага корейськомовним газетам і підпільним матеріалам свідчить про ширше неприйняття легітимності колоніальної преси.

Примітно, що Сеульська преса ненавмисно стала платформою для викриття японської колоніальної жорстокості через дії таких діячів, як доктор Френк Вільям Шофілд (1889–1970), відомий під своїм корейським ім'ям Сок ХоПхіль (소크호필드) – канадський місіонер і критик японського правління. Шофілд написав допис у відповідь на статтю, опубліковану в Сеул прес, яка описувала умови у в'язниці Содемун (소담문) у вигідному світлі, зображаючи її як «санаторій» або «професійно-технічну школу». Спростування Шофілда, опубліковане анонімно, саркастично критикувало це зображення та детально описувало жорстокі тортури та нелюдські умови, з якими стикалися корейські в'язні, особливо ті, що були заарештовані під час Першоберезневого руху 1919 р. Нажаль, точні номери чи дати випусків публікації статті Шофілда не завжди

¹Seoul under Japanese Control 1910–1945. *Seoul museum*. URL: <https://surli.cc/yqlpks> (date of access: 25.05.2025).

вказуються в доступних джерелах, оскільки архіви газет колоніальної епохи, включно з Сеул прес часто неповні або не мають детального індексу.

Наприклад, лист Шофілда був прямою відповіддю на статтю від 11 травня 1919 р., яка передбачала публікацію в наступному випуску в травні або червні 1919 р. Шофілд анонімно опублікував статті в Сеульській пресі, в яких детально описував суворі покарання корейців під час Руху першого березня, використовуючи міжнародний охоплення газети для висвітлення колоніальних зловживань. Ці рідкісні випадки підривного використання підкреслюють складну роль газети як інструменту колоніальної пропаганди та, іноді, засобу антиколоніальної критики.¹

Загалом, Сеульська преса була ключовим компонентом японського колоніального апарату, покликаного легітимізувати панування Японії над Кореєю, пропагуючи наратив модернізації та культурної асиміляції. Її англomовний фокус і прояпонська позиція позиціонували часопис як інструмент пропаганди, спрямований на міжнародну та колоніальну аудиторію, а не як міст для міжкультурної взаємодії з корейцями. Хоча вона сприяла колоніальному проекту японізації, маргіналізувати корейську культуру та схвалювала політику асиміляції, її вплив на корейське суспільство був обмежений її недоступністю та відкритою упередженістю, що відчужувало корейське населення. Прагматичне використання корейцями газети для отримання офіційної інформації в поєднанні з їхньою опорою на підпільні видання та незалежну корейськомовну пресу відображає стійке неприйняття колоніального світогляду.²

Першоберезневий рух за незалежність 1919 р. став ключовим моментом в історії корейської преси, каталізатором якого став широкий опір корейців проти японського колоніального панування. Це загальнонаціональне повстання, що

¹Kyu-hwan S. «The 34th National Representative» Dr. Frank W. Schofield (石虎弼, 1889–1970). *Yonsei Medical Journal*. 2019. Vol. 60, no. 4. P. 315–318. URL: <https://surli.cc/lokmmkq> (date of access: 25.05.2025).

² Annual report on reforms and progress in Chosen (Korea) 1914–15. Government General of Chosen, 1916. 244 p. URL: <https://sal0.li/6423823> (date of access: 25.05.2025).

характеризувалося масовими демонстраціями та закликами до самовизначення, сприяло японський колоніальний уряд переглянути свою репресивну політику в Кореї. Переходячи від стратегії прямого придушення до обережного умиротворення, колоніальна адміністрація намагалася пом'якшити палкі антияпонські настрої, які підштовхнули корейське населення.

Вагомим результатом цієї зміни в політиці стало дозвіл на випуск двох великих корейськомовних газет: Чосон Ільбо (조선일보, The Chosun Ilbo) або Донна Ільбо (동아일보, The Dong-A Ilbo). Поява цих видань не тільки сприяла більшому вираженню корейської національної ідентичності, але й заклала основу для більш міцної та незалежної преси, незважаючи на те, що вона діяла під обмеженнями колоніального нагляду.

Крім того, японська влада розширила можливості для свободи преси, видавши 409 дозволів на публікацію книг і журналів у 1920 р. Протягом п'яти років ця кількість значно зросла до 1240, що відображає значну лібералізацію видавничої справи. До 1930 р. корейська преса значно урізноманітнілася: виходила 31 щоденна газета, у тому числі сім виходили корейською мовою. Незважаючи на те, що вони діяли в умовах колоніальних обмежень, ці події сприяли більшому вираженню корейської національної ідентичності та заклали основу для більш міцної та незалежної преси.¹

Запровадження першого в Кореї закону про пресу під японським колоніальним пануванням стало прикладом репресивних механізмів, які використовувалися для припинення критики Японії в корейській пресі. Прийнятий як прямий результат японської колоніальної політики, цей закон втілював авторитарний підхід до контролю за ЗМІ, спрямований на придушення інакомислячих голосів і забезпечення дотримання імперських цілей. Пресовий ландшафт у цей період відзначався різними оповідями, пристосованими до різних аудиторій. Англomовні газети, орієнтовані на іноземних мешканців Сеула, вихваляли нібито успіхи, досягнуті за часів правління Японії. Навпаки,

¹Kyu Ho Youm. Japanese press policy in Colonial Korea. *Journal of Asian History*. 1992. Vol. 26, no. 2. P. 140–159. URL: <http://surl.li/hsgsm> date of access: 25.05.2025).

корейськомовні публікації відіграли важливу роль у поширенні директив, які закликали корейців прийняти культурні та поведінкові зміни, необхідні для їхньої асиміляції в японській імперській системі. Тим часом японські ЗМІ застерігали японських поселенців від увічнення дискримінаційного ставлення до корейців, попереджаючи про потенційні наслідки поводження з ними як з підкореним і неповноцінним населенням.

Ці суперечливі повідомлення підкреслювали притаманні протиріччя та остаточний провал японського експерименту з асиміляції в Кореї. Японська адміністрація намагалася примирити свою риторику, яка нібито пропагувала визнання корейців як підданих імперії, з політикою, яка не змогла переконати японців прийняти колонізованих як рівних. Корейська реакція на ці зусилля була відзначена опором і скептицизмом, оскільки поневолене населення в основному відкидало нав'язану ідентичність імперських підданих. Бачення гармонійного корейсько-японського партнерства, яке іноді зображувалося в Сеульській пресі, можливо, знайшло обмежену реалізацію в індивідуальних взаємодіях, але не змогло охарактеризувати японсько-корейські відносини в ширшому масштабі. Цей розрив між риторичними прагненнями та практичними реаліями є головною слабкістю асиміляційної політики Японії, підкреслюючи нездатність адміністрації сприяти справжній інтеграції або взаємному прийняттю між колонізатором і колонізованими.

РОЗДІЛ 4

ЕТНОМІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА КОРЕЙСЬКОМУ ПІВОСТРОВІ

4.1. Втрачена ідентичність: наслідки японської міграції для корейського народу

Військово-політична експансія Японії в Кореї в першій половині ХХ ст., що завершилася формальною анексією Кореї в 1910 р., ознаменувала період глибоких потрясінь для корейського населення. Ця епоха характеризувалася не лише політичним поневоленням та економічною експлуатацією, а й значними демографічними та культурними трансформаціями, спричиненими міграційною політикою Японії. Приплив японських поселенців, адміністраторів, чиї ролі та функції були ключовими у забезпеченні виконання колоніальної політики та управлінні окупованою територією, і робітників на Корейський півострів у поєднанні з примусовою асиміляцією порушив традиційні корейські соціальні структури, підірвав культурну ідентичність і витіснив незліченну кількість людей.

Феномен «втраченої ідентичності» втілює в собі багатогранні наслідки цих міграцій, оскільки корейці боролися з ерозією своєї мови, звичаїв і почуття

національної приналежності під колоніальним правлінням. У цьому розділі аналізуються соціокультурні та психологічні наслідки японської міграції для корейського населення, розглядаючи їх в ширших рамках імперіалістичних цілей Японії та систематичної маргіналізації корейської ідентичності.

Міграція японських поселенців, адміністраторів та робітників на Корейський півострів, що була зумовлена колоніальними цілями, стала ключовим елементом стратегії Японії щодо консолідації влади над щойно анексованою територією. Цей демографічний рух був не просто переміщенням населення, а розрахованим механізмом культурного та політичного панування, спрямованим на реструктуризацію корейського суспільства відповідно до японських імперських інтересів.

Невід'ємною частиною цього порядку денного була політика асиміляції, включаючи обов'язкове прийняття японських імен, придушення корейськомовної освіти та нав'язування синтоїстських релігійних практик, що мало на меті викоринити відмінні ознаки корейської ідентичності. Ця політика, у поєднанні з економічною маргіналізацією, що виникла внаслідок монополізації японськими поселенцями землі та ресурсів, глибоко позбавила корейські громади прав, розірвавши їхні зв'язки зі спадщиною та культурними традиціями.

Після завершення російсько-японської війни 1905 р. корейське населення Японії налічувало лише 303 особи. До 1910 р., коли Японія анексувала Корею, ця цифра зросла до 790 осіб, переважно студентів. Однак до травня 1945 р. число корейських мігрантів, відомих також, як «Zainichi», зросло приблизно до 2,3 мільйона. Хоча термін спочатку позначав «іноземців, які проживають у Японії», і застосовувався до різних груп, не тільки корейців, у зарубіжній історіографії він інтерпретувався як синонім етнічного корейського населення Японії, маючи дещо зневажливий відтінок, що підкреслював їхній тимчасовий статус та відсутність повного японського громадянства. Як наслідок, значний

виїзд корейців до Японії розпочалася протягом колоніального періоду, що охоплював 1910–1945 рр.¹

Міграцію корейців до Японії в досліджуваний період можна розділити на чотири окремі фази: епоха розслідувань щодо власності землі (1910–1919), кампанія зі збільшення виробництва рису (1920–1930), японське вторгнення в Китай (1931–1938) та епоха примусової праці (1939–1945). Кожна фаза характеризувалася специфічними соціально-економічними та політичними умовами, які стимулювали корейське переселення, часто як прямий наслідок японської колоніальної політики.

В епоху землевпорядкування (토지정리, Тхочжічжоса саоп), японська колоніальна адміністрація впроваджувала земельні реформи під виглядом модернізації корейської системи нерухомості. Відповідно до поставленої мети, великі земельні ділянки були визначені як державна власність Японії або виділені привілейованим японським власникам та корпоративним організаціям. Використовуючи відсутність формалізованої системи реєстрації власності, значні площі оброблюваних земель були перерозподілені, надаючи пріоритет особам із документально підтвердженими правами власності. Можливість володіння переважно надавались тим, хто міг підтвердити юридичні права, тим самим непропорційно надаючи перевагу землевласникам, які сплачували податки, ще за епохи Чосон (1392–1910), одночасно позбавляючи прав фермерів-орендарів, які до цього займалися обробкою землі.²

В результаті багато незалежних фермерів, які не могли претендувати на право власності де-юре, були позбавлені земельної території. Незатребувані землі були поглинуті як «національна» (японська) власність і поверталися державі та згодом продавалися японським підприємствам. Як наслідок, багато корейських фермерів стали орендарями, покинули свою землю або зіткнулися з безробіттям, що спонукало до міграції до Японії або таких регіонів, як

¹Son J. Korean residents in Japan and their Korean language in multiple language contacts: Master of arts. Vancouver, 2008. 56 p.

²国土調査事業 (土地調査事業). URL: <https://surli.cc/mvzrfb> (date of access: 25.05.2025).

Маньчжурія, у пошуках кращих економічних перспектив, формуючи маргіналізовану робочу силу. Ці переміщені особи стали головними кандидатами першого покоління на трудову міграцію до Японії, особливо з географічно близьких провінцій Кьонсан (慶山), Чолла (忠清) та о. Чеджу (濟州), які постачали більшість мігрантів у 1920-х рр.

Ініціатива щодо збільшення виробництва рису (食糧増殖計画, Санмі чжиншік кехвек, 1920–1930) була започаткована для вирішення проблеми сільськогосподарського дефіциту в Японії під час Першої світової війни (1914 – 1918), спричиненого масштабною міграцією з сільської місцевості до великих міст. Щоб вирішити цю проблему, країна збільшила імпорт рису з анексованої Кореї. Однак це призвело до надмірного експорту, який значно перевищував наявне виробництво, що в результаті, спричинило серйозний дефіцит рису в самій анексованій країні. Це посилило економічні труднощі, особливо в сільській місцевості, що й спонукало приблизно 270 000 корейців мігрувати до Японії в пошуках можливостей працевлаштування.¹

Після вторгнення Японії в Маньчжурію в 1931 р. та подальшої війни з Китаєм у 1937 р. Корея слугувала критично важливою логістичною базою для військових зусиль Японії. Попит на робочу силу у військовій промисловості Японії та військових ланцюгах постачання значно зріс. Багато корейських фермерів мігрували до Японії як низькооплачувані фабричні робітники, сприяючи індустріалізації військових поставок. До кінця цього періоду корейське населення Японії зросло приблизно до 800 000 осіб. Хоча міграцію протягом цього етапу іноді характеризують як «добровільну», вона була значною мірою зумовлена економічними труднощами в сільській місцевості Кореї, що було прямим наслідком японської колоніальної політики.

Епоха примусової праці (強制労働, Чосонін канчже тонувон, 1939– 1945) ознаменувалась примусовою міграцією для підтримки зусиль Японії у Другій світовій війні. Країна залучила приблизно 724 787 корейських чоловіків до

¹食糧増殖計画 (産米増殖計画). 食糧増殖計画. URL: <https://surli.cc/dklrgg> (date of access: 25.05.2025).

військової служби та роботи в таких галузях, як видобуток вугілля, виробництво сталі та будівництво. Крім того, приблизно 200 000 корейських жінок віком від 17 до 20 років були примусово завербовані як «жінки для втіхи, розваги, Увіанбу» для забезпечення задоволення японській армії. Протягом цієї епохи загалом 1,6 мільйона корейців були вимушено переселені до Японії, замінивши японських робітників, мобілізованих на передову. До серпня 1945 р., коли країна капітулювала, корейське населення досягло 2,3 мільйона, що становило 3,28% від загальної чисельності населення. Після капітуляції Японії 15 серпня 1945 р. та завершення анексії Кореї багато корейців повернулися на півострів. Однак приблизно 600 000 залишилися в Японії, складаючи основу корейської діаспори в країні.¹

З 1910 по 1945 р. 80% корейської робочої сили працювали на роботах, пов'язаних з фізичною працею, яких японські громадяни значною мірою уникали. Здебільшого були фабричними робітниками, шахтарями або поденниками на будівельних майданчиках, які вимагали довгих робочих годин і передбачали важку фізичну працю, тому для корейських мігрантів було цілком природно зосереджуватись у великих містах, а саме, таких як Токіо, Осака, Кіото, Нагоя, Йокогама та Фукуока, де були широкі можливості роботи у промисловості та сфері послуг.

Маргіналізацію корейців на японському ринку праці можна пояснити як їхнім переважно аграрним походженням, так і глибоко вкоріненими упередженнями та відкритою дискримінацією, з якими вони стикалися після прибуття. Більшість корейських переселенців не мали доступу до освіти та не мали ринкових навичок, що відводило їх до некваліфікованої праці або маргінальних міських класів. Це структурне виключення посилювалося японською колоніальною політикою, яка прагнула асимілювати корейців на найнижчих щаблях суспільства, тим самим позбавляючи їх можливості просуватися по службі. В результаті лише невелика частина – приблизно 1% –

¹朝鮮人 強制連行 (朝鮮人 強制連行). URL: <https://surli.cc/ymcmor> (date of access: 25.05.2025).

корейців змогла займатися інтелектуальною чи професійною діяльністю, тоді як комерційна діяльність, така як вулична торгівля, наприклад алкоголю та сигарет, або ж продажі на чорному ринку, стали звичайними засобами економічного виживання.¹

Корейські робітники також були в несприятливому становищі щодо заробітної плати, яка достатньо відрізнялась від зарплати їхніх японських колег. Ця значна нерівність відображала девальвацію корейської праці в колоніальних економічних рамках Японії. Нижча заробітна плата не лише обмежувала фінансову стабільність корейців, але й невілювала їхню здатність інвестувати в освіту чи розвиток навичок, увічнюючи їхнє місце в низькостатусних, трудомістких професіях.²

Корейські іммігранти першого покоління в Японії зазнавали вираженої соціальної ізоляції та сегрегації в японському суспільстві. Їхні громади часто були організовані відповідно до регіонального походження, що сприяло житловій згуртованості між людьми зі спільних корейських областей. Однак, у міру інтеграції корейців другого та третього поколінь у японське суспільство географічна кластеризація зменшувалася. Хоча вони були зосереджені у великих мегаполісах, окремі корейські анклавні осередки усередині столичних районів значно скоротилися, оскільки пізніші покоління переїжджали, задля уникнення дискримінації.

Одночасно відбувалось і заселення Корейського півострова японськими мігрантами. Міські центри, такі як Сеул і Пусан, зазнали значних поселень японців, перетворивши ці простори на осередки колоніальної влади, де корейські жителі часто витіснялися на периферію, як фізично, так і соціально. Ця реконфігурація простору та динаміки влади не тільки змінила демографічний ландшафт, але й прищепила всепроникне відчуття позбавленості корейців власної Батьківщини.

¹ Son J. Korean residents in Japan and their Korean language in multiple language contacts: Master of arts. Vancouver, 2008. 56 p.

² Wickstrum Y. Korean migration and Japanese colonialism. 大学教育研究紀要. 2015. No. 11. P. 113–126.

Психологічний вплив цієї політики був глибоким, сприяючи почуттю відчуженості та втрати серед корейців, які були змушені жити як піддані чужої імперії. Порушення сімейних і общинних структур ще більше загострювало цю кризу ідентичності, оскільки моделі міграції – як добровільної, так і примусової – вирвали людей з їхніх традиційних причалів. Крім того, стратегічне використання японською колоніальною адміністрацією міграції для зміцнення своєї влади створювало стратифіковане суспільство, у якому корейці були відведені на підлеглих ролі, що ще більше підривало їх становище.

Ця невпинна соціально-економічна ізоляція мала глибокий психологічний вплив на корейських мігрантів. Постійні упередження та відверта дискримінація, з якими вони стикалися, сприяли почуттю відчуження та неповноцінності, підриваючи самооцінку та культурну ідентичність. Боротьба за стабільну роботу та стигма, пов'язана з залученням до незаконної діяльності, ще більше посилювали стрес та тривогу. Для багатьох втрата традиційних зв'язків у поєднанні з суворими реаліями еміграційного міського життя породжувала повсюдне відчуття безкорінності. Більше того, передача колективних травм, що випливали з колоніального гноблення та економічних труднощів, посилювали психологічний стрес, формуючи нездорову колективну ідентичність, що характеризувалась стійкістю, але водночас обтяжувала тривалою маргінальністю. Таким чином, досвід міграції, хоча й був зумовлений метою економічного виживання, залишив глибокі психологічні шрами, що відображали складну взаємодію структурної нерівності та особистих негараздів, з якими стикалися корейські мігранти в Японії. Спадщина цієї політики продовжує резонувати в сучасній корейській ідентичності, підкреслюючи тривалий вплив цього колоніального конфлікту.

4.2. Політична та заробітчанська еміграція корейців поза межі країни

Оскільки міграційний процес зазвичай зумовлений безліччю факторів, видається доцільним провести дослідження динаміки політичної та трудової

еміграції корейців за межі країни під час японської окупації (1910–1945). Ця епоха стала свідком примусового та добровільного переселення корейців до різних регіонів, включаючи Японію, Маньчжурію, Китай, Росію, Америку та інші країни, як прямий наслідок японської імперіалістичної політики та складних соціально-економічних умов. Міграція у цей період була багатогранною, охоплювала політичних вигнанців, які прагнули протистояти японському пануванню, та робітників, керованих економічною необхідністю або фізичним примусом.

Японія, як колоніальна держава, стала основним місцем призначення трудової міграції, поглинувши понад 1,5 мільйона корейців до 1940-х рр. через потреби в промисловій робочій силі. Основним поштовхом до трудової міграції стало економічне спустошення, спричинене японською колоніальною політикою, включаючи експропріацію землі та високе оподаткування, що занурило багатьох корейських фермерів у бідність. Швидка індустріалізація Японії, особливо в міських центрах, таких як Осака, Токіо та Фукуока, створила ненажерливий попит на дешеву робочу силу, що спонукало багатьох корейців, які були виснажені колоніальними умовами та бідністю, обіймати небезпечні та низькооплачувані посади в таких галузях, як видобуток вугілля, будівництво та текстильне виробництво.

До 1930-х рр. понад 40% корейських мігрантів у Японії працювали в гірничодобувній промисловості та будівництві, часто в умовах експлуатації з мінімальною заробітною платою та низькими стандартами безпеки. Колоніальний уряд сприяв цій міграції за допомогою програм вербування, які ставали дедалі більш примусовими під час Другої світової війни (1939–1945), коли корейців залучали до військових галузей, зокрема на заводи з виробництва боєприпасів та суднобудівні верфі, для підтримки військових зусиль Японії.

Одночасно відбувалася й політична міграція до країни агресора, хоча й у менших масштабах. Оскільки активісти та інтелектуали шукали притулку від колоніальних репресій, міські центри Японії, зокрема Токіо, пропонували відносну анонімність для корейських студентів та політичних вигнанців, які

організовували підпільні групи опору. Такий клас мігрантів, часто складався з освічених представників еліти, які працювали на різних посадах, включаючи журналістику та викладання. Однак їхня кількість була обмеженою порівняно з трудовими мігрантами, оскільки близькість Японії до колоніальної влади робила її ризикованим притулком для відкритої політичної діяльності. Взаємодія економічної необхідності та політичного опору, таким чином визначила корейську міграцію до країни агресора.¹

Японська колонізація Маньчжурії в 1931 р. суттєво змінила регіональну демографічну ситуацію та соціально-економічні структури, зокрема через масову міграцію понад 2 мільйонів корейців до регіону. Зумовлені економічним відчаєм у Кореї, де японські колоніальні аграрні реформи порушили традиційні системи землеволодіння та призвели до зубожіння сільських громад, багатьох корейців приваблювали обіцянки японської адміністрації щодо власності на меншурську землю та стабільної зайнятості. Однак такі «гарантії» часто виявлялися оманливими, оскільки колоніальні амбіції Японії ставили видобуток ресурсів та промисловий розвиток вище за добробут робітників-мігрантів. Попит на робочу силу в сільському господарстві, гірничодобувній промисловості та інфраструктурних проектах у Маньчжурії, у поєднанні з систематичною маргіналізацією корейців на батьківщині, підживлювали цю масштабну міграцію.

Однак реальність для багатьох корейських мігрантів була далекою від обіцяного їм процвітання. Суворі умови праці, примус та експлуатація були звичайним явищем, оскільки японський колоніальний режим прагнув максимізувати економічний результат для підтримки своєї імперської експансії. Корейці переважно працювали як орендарі, вирощуючи рис та сою в таких

¹Wickstrum Y. Korean migration and Japanese colonialism. *大学教育研究紀要*. 2015. No. 11. P. 113–126.

регіонах, як Цзяньдао¹ та Харбін², або як робітники на вугільних та залізних шахтах та в проектах будівництва залізниць. Корейські працівники часто зазнавали дискримінації, низької заробітної плати та роботи в небезпечних умовах, особливо в таких галузях, як гірничодобувна та важка промисловість, які мали вирішальне значення для воєнної економіки Японії. Міграція була не просто відповіддю на економічні стимули, а й наслідком примусової колоніальної політики, яка дестабілізувала корейське аграрне суспільство, залишаючи багатьом мало вибору, окрім як шукати можливості за кордоном. До 1940 р. приблизно 60% корейських мігрантів у Маньчжурії були зайняті в сільському господарстві, тоді як інші працювали в промислових секторах, критично важливих для імперських амбіцій Японії.³

Одночасно Маньчжурія слугувала притулком для політичних мігрантів, які тікали від японських репресій. Величезна територія та близькість до Кореї зробили її ідеальним притулком для активістів руху за незалежність, які створювали бази опору в таких регіонах, як р. Янцзи та Муданьцзян⁴. Політичні вигнанці, включаючи членів Комуністичної партії Кореї (朝鮮労働黨, Чосон Консандан) та націоналістів, служили організаторами, просвітниками та партизанами, підтримуючи антияпонські зусилля, незважаючи на невпинні погрози з боку японської та маньчжурської влади, яка фактично працювала як одна правляча структура. Діючи в корейських анклавів, ці активісти зливалися з трудовими громадами, щоб уникнути виявлення, координуючи стратегії визволення Кореї.⁵

В свою чергу, Китай, зокрема Шанхай, став життєво важливим центром для корейських політичних емігрантів, які тікали від інтенсивних японських

¹Цзяндао (江道, Jiandao) – відомий корейською мовою як Кандо (江道), є історичним прикордонним регіоном уздовж північного берега р. Тумень у провінції Цзілінь, північно-східний Китай, з високим населенням етнічних корейців.

²Харбін – місто в північно-східному Китаї, адміністративний центр провінції Хейлунцзян. Великий промисловий і транспортний центр.

³Jacob F. The Korean diaspora in Manchuria – Korean ambitions, Manchurian dreams, Japanese realities. *Entremonts. UPF Journal of World History*. 2014. No. 6.

⁴Муданьцзян – місто-округ в східнокитайській провінції Хейлунцзян.

⁵Jacob F. The Korean diaspora in Manchuria – Korean ambitions, Manchurian dreams, Japanese realities. *Entremonts. UPF Journal of World History*. 2014. No. 6.

репресій. У місті розміщувалися Тимчасовий уряд Кореї (临时政府, Теханмінгук імші чонбу) та різні націоналістичні групи, що дозволяло інтелектуалам та лідерам координувати антияпонський опір. Жорстоке придушення протестів 1 березня 1919 р., а потім посилення політичного гноблення, що супроводжувалося суворою цензурою та масовими арештами активістів, призвело до значного виїзду корейців до Китаю, оскільки багато хто змушений був тікати від японських колоніальних переслідувань.

Космополітичне середовище Шанхаю та відносна віддаленість від японського контролю сприяли створенню дисидентської літератури та міжнародних союзів, що значною мірою вплинуло на глобальне поширення руху за незалежність. До 1920 р. корейське населення Північно-Східного Китаю перевищило 457 400 осіб, що було зумовлено потребою в безпеці та можливостях для існування. Ці мігранти, включаючи активістів та цивільних осіб, оселилися в таких регіонах, як Цзілінь¹ та Ляонін², формуючи громади, які зберігали корейську культурну ідентичність, підтримуючи водночас таємну діяльність опору, тим самим посилюючи роль регіону як оплоту антияпонських настроїв. До 1936 р. понад 700 000 корейців були систематично переселені, часто примусово, щоб служити сільськогосподарськими колоністами та робітниками в гірничодобувних, будівельних та військових інфраструктурних проектах.³

Цзілінь та Ляонін, особливо навколо Мукдена (Шеньян) та басейну р. Хун, стали ключовими напрямками, де корейці займались великомасштабним вирощуванням рису. До 1945 р. приблизно 43% корейського населення Китаю проживало в Яньбяні, культурному та економічному центрі. Однак, за оцінками, 80% цих мігрантів, переважно фермерів-орендарів, зіткнулися з експлуататорськими угодами про оренду під наглядом Японії, що підкреслює

¹Цзілінь або Гірин – багатонаціональна провінція на північному сході Китаю, частина Маньчжурії.

²Ляонін – провінція в північно-східній частині КНР.

³Kim H. Ethnic enclave economy in Urban China: The Korean immigrants in Yanbian. *Ethnic and Racial Studies*. 2003. Vol. 26, no. 5. P. 802–828.

примусовий характер цієї міграції та її роль у просуванні імперських амбіцій Японії за рахунок добробуту Кореї.

Радянський Союз, особливо Далекий Схід Росії, зазнав значної корейської міграції через свою географічну близькість та ідеологічну привабливість. До 1930-х рр. у Владивостоці та його околицях оселилися близько 200 000 корейців, рятуючись від японського колоніального гніту та розвиваючи минулий потік міграції 1860-х рр., спричинені голодом та нестабільністю. До 1920-х рр. у Приморському краї проживало понад 100 000 корейців, утворюючи громади Корьо-сарам (朝 鮮 人)¹. Політичні вигнанці, зокрема активісти, створювали мережі опору в Радянському Союзі, тоді як економічні труднощі, спричинені японською політикою, яка позбавляла корейських фермерів землі, стимулювали трудову міграцію, що часто зосереджувалась в малонаселених районах.

Корейці виконували різноманітні ролі, на які впливало їхнє соціально-економічне походження та регіональні потреби. Переважно вони займалися сільським господарством, працюючи фермерами або орендарями. Деякі робили свій внесок у регіональний розвиток через колгоспи та державні господарства. Освічені корейці, включаючи активістів та інтелектуалів, служили освітянами, письменниками та громадськими лідерами, підтримуючи культурні організації, однією з яких була газета «Корьо Ільбо, 朝鮮日報»². Під час більшовицької революції 1917 р. деякі корейці були частиною Червоної Армії, приєднуючись до партизанських угруповань. Також з'явилася невелика корейська інтелігенція, до складу якої входили лікарі, письменники та адміністратори, хоча її вплив був обмежений радянськими обмеженнями. Однак під час сталінських чисток 1930-х рр. багато хто зіткнувся із загрозою депортації, що підкреслювало крихкість їхньої реальної інтеграції.³

¹Корьо-сарам (朝 鮮 人) – самоназва етнічних корейців, які мешкали та мешкають на пострадянському просторі, за винятком корейців Сахаліну.

²Корьо Ільбо – газета, що видається донині з 1923 р. корейською та російською мовами в Алмати, Казахстан для Корьо-сарам: етнічних корейців колишнього Радянського Союзу.

³Koreans in the Soviet Union: Book / ed. by Dae-sook Suh. Honolulu: The Center for Korean Studies University of Hawaii, 1987. 154 p.

Ставлення до корейців на Далекому Сході Росії формувалося під впливом геополітичних та радянських політичних сил. Спочатку російсько-корейський договір 1884 р. (조약 체결, Чоро сухо тхонсан чояк) надавав громадянство та землю, сприяючи процесу інтернаціоналізації. Однак до 1920-х рр. підозри СРСР у японському шпигунстві, враховуючи статус корейців як японських підданих, стимулювали розвиток антикорейських настроїв. Між 1928–1932 рр. насильно було вигнано приблизно 50 000 корейців до Маньчжурії та Кореї. Депортація Сталіним у 1937 р. приблизно 172 000 корейців до Казахської та Узбецької РСР Центральної Азії 124 потягами ознаменувала критичний зсув в міграційному процесі. Чистки 1936–1938 рр. були спрямовані проти корейської інтелігенції, такої як лікарі та вчителі.¹

Сполучені Штати, зокрема Гаваї та Каліфорнія, приваблювали меншу кількість корейських робітників та політичних вигнанців. Перспективи економічних можливостей, зокрема на гавайських плантаціях, приваблювали трудових мігрантів, які прагнули пом'якшити бідність, спричинену японською колоніальною політикою в Кореї. Водночас відносна політична свобода в США дозволяла корейським активістам за незалежність та інтелектуалам виступати за національний суверенітет, незважаючи на суворі імміграційні обмеження, такі як американський Закон про імміграцію 1924 р. (Immigration Act of 1924).

На Гаваях корейська міграція розпочалася в 1903 р., і була зумовлена попитом на робочу силу на цукрових плантаціях. До 1910 р. прибуло приблизно 7000 корейців, переважно як контрактні робітники. Такі договори зазвичай тривали три роки, і характеризувалися низькою заробітною платою та мінімальними пільгами. Робота на плантаціях передбачала виснажливі умови, довгий робочий день та суворий нагляд з боку керівників. Расова ієрархія ставила корейців нижче за білих робітників, але вище за деякі інші азійські групи, що сприяло міжгруповій напруженості. Житло, що надавалося, часто було неякісним, а доступ до основних послуг, таких як освіта та охорона

¹Koreans in the Soviet Union: Book / ed. by Dae-sook Suh. Honolulu: The Center for Korean Studies University of Hawaii, 1987. 154 p.

здоров'я, залишався суворо обмеженим. Незважаючи на ці труднощі, корейці створювали церкви, школи та товариства взаємодопомоги, сприяючи стійкості громад. Деякі корейці після закінчення терміну контракту переходили до дрібного фермерства або відкривали бізнес, такий як пральні чи продуктові магазини.¹

У Каліфорнії корейські громади виникали як у міських, так і в сільських районах, зі значним зростанням у столичних центрах, таких як Лос-Анджелес. Корейські мігранти прибували або безпосередньо з Кореї, або через Гаваї, що сприяло різноманітному демографічному ландшафту штату. Багато корейців знаходили роботу сільськогосподарськими робітниками, працюючи в садах та овочевих фермах. Так само, як і на Гаваях, існував яскраво виражений дискримінаційний вимір, який систематично обмежував можливості отримання житла для корейців. Крім того, поширеною була нерівність у заробітній платі, оскільки корейські працівники часто отримували нижчу платню, ніж їхні білі колеги, за виконання аналогічної роботи. Тим, кому більше пощастило, знаходили роботу в містах, керували пансіонатами, ресторанами або невеликими роздрібними магазинами в корейському кварталі Лос-Анджелеса (Чхоріатхаун), що розвивався.²

До 1945 р. близько 10 000 корейців проживали в Сполучених Штатах, основними напрямками яких були Гаваї та Каліфорнія. Освічені корейці, включаючи політичних емігрантів, брали на себе роль лідерів громад, журналістів або духовенства, створюючи організації, такі як Корейська національна асоціація (Чхонхва, Ханін хапсон хьопхуе) та багато інших, для боротьби за незалежність. Невелика кількість студентів здобувала вищу освіту, роблячи свій внесок у інтелектуальне життя корейських діаспорних громад.

35 річний період анексії Кореї Японією, спричинив безпрецедентні моделі корейської еміграції, які трансформували як корейську діаспору, так і

¹Yu E.Y. Korean Communities in America: Past, Present, and Future. *Amerasia Journal*. 1983. Vol. 10, no. 2. P. 23–52.

²Зубенко Є. Корейська діаспора в США у боротьбі за незалежність Кореї (1901–1920 pp.) // «Z tarczą albo na tarczy»: wojny w historii cywilizacji światowej. Monografia zbiorowa. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2022. S. 159–167

суспільства, в яких ці громади оселялися. Незважаючи на системну маргіналізацію, що проявлялася через примусову працю, стеження, дискримінаційну політику та етнічні чистки, ці спільноти демонстрували надзвичайну стійкість та адаптивність. Їхнє професійне різноманіття, що охоплювало фізичну працю, сільське господарство, торгівлю та інтелектуальне лідерство, підкреслювало як обмеження колоніального поневолення, так і можливості, що надавались міграцією. Більше того, активна участь корейської діаспори в рухах опору, збереженні культурної спадщини та транснаціональному активізмі сприяли формуванню міцного почуття культурної ідентичності та національної свідомості, значною мірою сприяючи глобальній боротьбі за визволення Кореї.

Хоча конкретний досвід корейців відрізнявся залежно від місцевих умов, спільною рисою була постійна маргіналізація, чи то через японську асиміляційну політику, радянські депортації чи американську дискримінаційну практику. Незважаючи на ці негаразди, корейські громади зберігали активну культурну та політичну присутність, про що свідчить їхня участь у рухах опору, створенні громадських організацій, а також збереження мови та традицій. Спадщина цього періоду підкреслює тривалий вплив вимушеної міграції як на індивідуальне життя, так і на колективну історію, пропонуючи цінне розуміння динаміки формування діаспори та здатності маргіналізованих груп витримувати, адаптуватися та трансформувати свої обставини.

РОЗДІЛ 5
ЕКСПЛУАТАЦІЯ КОРЕЙЦІВ
(КІНЕЦЬ 1930-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1945 РР.)

**5.1. Корейська Голгофа: колоніальний гніт, рабська праця та
виснаження ресурсів (30-ті – перша половина 40-х рр. ХХ ст.)**

Період з 1930-х до першої половини 1940-х рр. являє собою особливо жахливий розділ в історії Кореї під японським колоніальним правлінням, що характеризується посиленням гноблення, системною експлуатацією та глибоким соціально-економічним спустошенням. Спровокувавши Японсько-китайську війну в липні 1937 р., Японія зіткнулась з абсолютним дефіцитом робочої сили, як в рядах армії, так і в місцях, які відповідали за матеріальне підсилення військових частин. Незважаючи на японську пропаганду, мало хто з корейців добровільно йшов воювати, тому постала необхідність в розробці політики, яка б заохочувала добровільну участь, але водночас не залишала можливості відмовитись від призову.

У лютому 1938 р. японська адміністрація запровадила «Корейську спеціальну систему добровільної військової служби *Юккун тхикбьольчжі*

увонбьон чжедо, 朝鮮總督府令」 – політику, яка дозволяла корейським чоловікам подавати заявки на військову службу в Імператорській японській армії. Ця ініціатива, оформлена як можливість добровільного вступу, була розроблена та реалізована для інтеграції колоніальних підданих у військовий апарат імперії в період ескалації регіонального конфлікту. У травні 1943 р. японський уряд оголосив про створення «Корейської військово-морської системи добровольців, Хегун тхикбьольчжі увонбьон чжедо, 朝鮮海軍義勇隊令», а в жовтні 1943 р. – про створення «Корейської студентської системи добровольців, Хакдо тхикбьольчжі увонбьон чжедо, 朝鮮學生義勇隊令». Між 1938 і 1943 рр. Імператорська японська армія зареєструвала загалом 808 000 заявок від корейців, що відображало значні масштаби колоніальних зусиль з вербування в цей період.¹

««Залучили всіх юнаків. Оскільки Японія захопила землю Чосон, вони казали, що можуть робити з нею все, що завгодно. Вони навіть забирали всіх учнів школи, назвавши їх студентами-солдатами.»»² Кім Бок Дон.

У міру того, як Японія провокувала і розпалювала війну в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, вона переходила до системи тотальної мобілізації, систематично залучаючи людей до військової служби та використовуючи матеріальні ресурси Корейського півострова для підтримки своїх амбіцій. Врешті-решт, навіть учні професійно-технічних училищ і студенти університетів, які складали верхівку інтелігенції в колоніальній Кореї, були мобілізовані в якості студентів-добровольців. В свою чергу, ті хто відмовлялись, отримували клеймо «негромадян, пігунмін, 倭寇民» або «соціальний вигнанець, спхвеі нагочжа, 社會排斥者». Такі ярлики підкреслювали механізми примусу, що використовувалися колоніальним режимом для забезпечення дотримання правил та маргіналізації інакомислення, що ще більше

¹Palmer B. Imperial Japan's Preparations to Conscript Koreans as Soldiers, 1942–1945. *Korean Studies*. 2007. Vol. 31. P. 63–78. URL: <http://surl.li/hshjm> (date of access: 25.05.2025).

²Life as a “Comfort Woman”: Story of Kim Bok-Dong. STAY CURIOUS #9. Asian Boss. URL: <https://salo.li/9bdd2DA> (date accessed: 25.05.2025)

поглиблювало соціально-політичне відчуження корейців у цей період інтенсивної воєнної експлуатації.

Студентів, які відмовляться бути мобілізованими як студенти-добровольці, відправлялись на визначені робочі місця на цементні або вугільні підприємства. До їхніх обов'язків входило підривання, дроблення і транспортування вапняку – критично важливої сировини для виробництва цементу, – а також обробку вогнетривких брикетів для доменних печей, згрібання цементного пилу, перенесення мішків з цементом та збір побутових відходів з японських житлових будинків. Нерідко виснажливий характер цих обов'язків, що посилювався недостатнім харчуванням, часто призводив до серйозних ускладнень зі здоров'ям, через що багато студентів страждали від хвороб або помирали.¹

Від вугільних і металевих шахт до виробництва гідроелектроенергії, будівництва залізниць і доріг, військових баз, таких як військові дороги та аеродроми. Це було суворе покарання для тих, хто відмовлявся ставати «імператорським солдатом».²

Більшість корейців перед відправленням на роботу проходили навчальну програму, зазвичай у формі простих тренінгів для прищеплення дисципліни та забезпечення дотримання правил, за якими слідувало подальше навчання на конкретному робочому місці, таких як вугільні шахти, суднобудівні верфи³ чи фабрики. У деяких випадках цей процес включав вивчення простої арифметики та курсу розмовної японської мови для полегшення спілкування та виконання завдань. Тривалість вивчення була неоднаковою, від 1-2 днів до 1-2 тижнів.⁴

¹Lee Sang-Euy. The Mobilization and Personnel Management of Korean «Mobilized Students» during the Pacific War «Focusing on the memoirs of 김훈 (Gye Hoon Je) ». *Journal of Studies on Korean National Movement*. 2017. No. 90. P. 375–416. URL: <http://surl.li/hscux> (date of access: 25.05.2025).

²Gyujin Song. The Forced Labor Mobilization of Koreans under Japanese Imperialism and Suits for Damages. *Asian Cultural Studies Research Institute*. 2018. Vol. 46. P. 73–96. URL: <http://surl.li/hscxj> (date of access: 25.05.2025).

³Верф – суднобудівне або судноремонтне підприємство з відповідними виробничими спорудами, розташоване на березі акваторії.

⁴Gyujin Song. Ibid.

Робітники перебували у суворо регламентованих умовах життя, зазвичай проживаючи у колективних гуртожитках, відомих як такобеї¹ або хамби². Ці середовища характеризувалися суворим контролем та повсюдним насильством, причому фізичне побиття було звичним явищем, що особливо посилювалося мовними бар'єрами між корейськими робітниками та японськими наглядачами. Виснажлива інтенсивність в поєднанні з небезпечними умовами праці призводила до надзвичайно високого рівня смертності, особливо в період, що безпосередньо передував поразці Японії в 1945 р.

Свідчення корейських робітників часто підкреслювали голод і приниження як найстійкіші та найболючіші аспекти пережитого досвіду. Забезпечення їжею було вкрай недостатнім як за якістю, так і за кількістю, що робило фізично вимогливу працю майже нестерпною. Крім того, виплата заробітної плати часто затримувалася або виплачувалася нерегулярно, що посилювало економічну нестабільність робітників. Доступ до медичної допомоги був суворо обмежений, лише невеликій частині робітників дозволялося відвідувати лазарети, і такі візити вимагали вагомого обґрунтування.³

Оскільки, японці намагалися закінчити Японсько-китайську війну, яка виходила за рамки їхніх можливостей, за короткий проміжок часу, потрібність у військовій, матеріальній та робочій сили зростала. Як наслідок, японська колоніальна адміністрація запровадила нову політику «Примусова трудова мобілізація, Канчже нойок тонуван, 勤勞動員法», завдання якої було систематично залучати корейців по всій території Японської імперії, включаючи о-ви

¹Такобея, 塔子沟 - система, що функціонувала на вугільних шахтах, і в залежності від регіону, вона також використовувалася як місце покарання.

²Хамба, 坑口 - тимчасова будівля, побудована для забезпечення їжею та житлом на вугільних шахтах.

³Gyujin Song. The Forced Labor Mobilization of Koreans under Japanese Imperialism and Suits for Damages. *Asian Cultural Studies Research Institute*. 2018. Vol. 46. P. 73–96. URL: <http://surl.li/hscxj> (date of access: 25.05.2025).

Гунканджіма,⁴ Корею, Тайвань, Сахалін, Маньчжурію, а також на окупованих Японією територіях у Китаї, Південно-Східній Азії та Тихоокеанському регіоні.

Для цього японці залучали різні методи вербування та заохочення. Вони варіювалися від наративів, що підкреслювали потенціал фінансової вигоди, до поширення пропагандистських лекцій та статей в журналах та газетах. Провідну роль у цих зусиллях відіграли верстви корейської еліти, а саме підтримка багатьох колишніх націоналістичних лідерів. Поети, які публікували статті та вірші в яких заохочували молодь підкоритися призовній системі, або одній із систем добровольчої та трудової мобілізації.¹

Період до звільнення Кореї в 1945 р. можна назвати часом примусової трудової та військової мобілізації. Значна кількість корейців, навіть ті, хто спочатку добровільно мігрував до Японії в пошуках можливостей працевлаштування, часто вводилася в оману посередниками з працевлаштування. Їм не лише мало платили, але й ставилися до них як до рабів, які не мали жодних людських прав. Вони терпіли виснажливу працю в антисанітарних та фізично вимогливих умовах, що посилювалося хронічним голодом та постійним психологічним гнобленням. Процес мобілізації був ретельно організований, передбачав тісну координацію між ключовими японськими установами, включаючи Міністерство внутрішніх справ, Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення та Асоціацію поліцейських агентств з працевлаштування. Крім того, співучасть численних корейських інтелектуалів у підтримці цих мобілізаційних зусиль сприяла виникненню «прояпонського» питання, суперечливої спадщини, яка продовжує впливати на сучасні японсько-корейські відносини.

До кінця Другої світової війни японська колоніальна адміністрація мобілізувала приблизно 1,39 мільйона корейських робітників під різними

⁴Острів Хасіма – японський тихоокеанський острів у префектурі Нагасакі. Назва острова з японської перекладається як «прикордонний острів», також Хасіму називають Гунканджіма – «островом-лінкором».

¹Palmer B. Imperial Japan's Preparations to Conscript Koreans as Soldiers, 1942–1945. *Korean Studies*. 2007. Vol. 31. P. 63–78. URL: <http://surl.li/hshjm> (date of access: 11.05.2025).

званнями в зонах бойових дій, а також понад 360 000 осіб, призваних як солдати та військовослужбовці. З них, за оцінками, 700 000 робітників були примусово переселені до Японії, тоді як понад 200 000 корейських жінок були змушені служити «жінками для втіхи» в експлуаторській системі імператорських військ. Крім того, приблизно 110 000 корейських призовників були інтегровані до Імператорської японської армії та флоту.

Корейці зазнавали крайніх форм експлуатації та насильства, що посилювалися системною расовою дискримінацією, хронічним голодом та вкрай антисанітарними умовами, особливо в так званих «трудових таборах». Ці табори уособлювали жорстокі реалії колоніальної трудової політики, де нелюдське поводження та дегуманізуючі умови були повсюдними, що відображало глибокі страждання, завдані корейському населенню протягом цього періоду посиленої мобілізації воєнного часу.

5.2. «Спадок болю»: сексуальне насильство та рабство «увіанбу – будинки для втіх японських вояків у Кореї» в пам'яті корейського народу (30-ті – перша половина 40-х рр. XX ст.)

Термін «Жінки для втіхи» (慰安婦, Увіанбу) стосується молодих жінок та дівчат, яких насильно вербували та примушували до надання сексуальних послуг офіцерам та солдатам Імператорської японської армії у військових борделях, т.зв. «будинків для втіх» або «станцій комфорту». Ці заклади були створені та експлуатувалися Японською імперією на окупованих територіях у 1930-х рр., а також під час Другої світової війни.

У період їх діяльності, жінок та дівчат, яких примушували до сексуального рабства, спочатку називали такими термінами, як «藝妓 – егі (Гейша) або 酌婦 – чакбу (офіціантка). Згодом для позначення цих осіб було прийнято термін «жінка для втіх – Увіанбу».¹ Історичні записи, зокрема

¹ 日本軍慰安婦 (日本 '日本' (日本軍慰安婦), Японський військовий музей історії «Увіанбу» – переклад автора.

«Журнал Цзіньчжун» 3-го гірського гарматного полку Імператорської японської армії, дислокованого в Китаї, свідчать про те, що вперше цей термін згадано в червні 1939 р.¹

Перша «станція комфорту» була створена у Маньчжурії, яка була окупована Японією у 1931–1932 рр. Вважається, що на цьому початковому етапі японські солдати загалом неохоче відвідували такі заклади, а їх «працівниці» (японською: «іанфу» – «жінки, які втішають»)² перебували тут добровільно і отримували за свої послуги визначену плату. Розширення японської військової присутності в Китаї, особливо в околицях Шанхаю, спонукало до створення чергової «станції комфорту», призначеного для особового складу Шанхайської штурмової бригади ВМС Японії. У цьому закладі переважно працювали японки; однак у наступних «станціях комфорту» все частіше працювали жінки з територій, окупованих Японією.

Ескалація японської військової присутності в регіоні протягом 1930-х рр. супроводжувалася помітним зростанням сексуальних злочинів, скоєних японськими солдатами. У 1932 р. генерал-лейтенант Ясудзі Окамура, заступник Шанхайського експедиційного корпусу, отримав понад 200 листів від китайських жінок, які повідомляли про сексуальні домагання з боку японських військ. Визнаючи, що безкарність винних підриває військову дисципліну та загострює антияпонські настрої, Окамура запропонував створити військові борделі, які називалися «станціями комфорту». Ця ініціатива мала на меті пом'якшити негативний вплив неправомірної поведінки солдатів на місцеве населення та стримати поширення венеричних захворювань, які могли б поставити під загрозу боєздатність Імператорської японської армії.

Маючи перед очима приклад «будинку втіхи» бригади «Шанхай», він звернувся до губернатора префектури Нагасакі з проханням відправити «жінок, що втішають» до місця розташування японських експедиційних сил. Після їх прибуття Окамура повідомив про повне припинення сексуальних домагань з

¹陣中日誌 (Jinchū nissshi, «Щоденник Цзіньчу») – журнал бойових дій, якій вівся у згадуваному підрозділі імператорської армії Японії.

²Між тим переклад з корейської терміну «Увіанбу» є іншим – «жінки для втіхи» – авт.

боку японських солдатів, за словами генерала, зґвалтування повністю припинилися, і за короткий час кожен армійський корпус експедиційних сил мав для власного використання свою «станцію комфорту».¹ Плата за сексуальні послуги дещо відрізнялася між закладами і була структурована залежно від військового звання клієнтів. Вартість візиту була помітно високою порівняно з місячною зарплатою солдата.²

Вербування жінок для «станцій комфорту»

На початку 1938 р. вербування жінок для «станцій комфорту» здійснювалося приватними агентами, яким було доручено залучити 3000 жінок з різних регіонів Японії. Методи включали низку примусових та обманливих практик. Багато жінок, переважно з окупованих територій, таких як Корея, Китай та Філіппіни, були насильно залучені до рекрутування шляхом викрадень, торгівлі людьми або примусу з боку місцевої влади та посередників, що діяли за японськими директивами.

Такі дії привернули пильну увагу японської поліції, яка розпочала розслідування у відповідь на численні непоодинокі випадки викрадення жінок. Правоохоронці вважали методи агентів, такими, що шкодять честі Імператорської японської армії. Зрештою, 23 лютого 1938 р. директор департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ (ім'я не вказано в доступних документах) видав меморандум, що встановлював правила вербування японських жінок для проституції. У документі передбачалося, що жінки-учасниці повинні бути віком не менше 21 року³ та отримати чітку згоду батьків або опікунів на поїздку до Китаю. 4 березня того ж року одним із

¹Who were the Comfort Women? The Establishment of Comfort Stations, Digital Museum, The Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

²Wevers D. The Japanese Comfort Women System. *Practices of Violence. Collaborative Research Project*. URL: <http://surl.li/hshrz> (date access: 25.05.2025).

³Таке обмеження було встановлено у зв'язку з тим, що Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми (яка раніше була ратифікована Японією), забороняла проституцію неповнолітніх – *авт.*

службовців військового міністерства Японії (у документі його прізвище відсутнє – авт.) було опубліковано відповідне повідомлення.¹

Однак численні усні розповіді та інтерв'ю з постраждалими жінками, демонструють поширене недотримання вікових обмежень, викладених у згаданому вище меморандумі. Свідчення таких жертв, як філіппінка Пілар Галанг (Pilar Galang, якій було лише 14 років, коли вона зазнала сексуального насильства з боку японських солдатів, Марії Роза Луна Хенсон (María Rosa Luna Henson) та Нарсиса Клаверія (Narcisa Claveria), яких японські солдати викрали у віці 13–14 років, підкреслюють кричущі порушення цих правил.²

Хоча більша кількість детальних свідчень з'явилася саме від філіппінських жінок, які стали жертвами «станцій комфорту», завдяки відносно більш відкритому соціально-політичному середовищу на Філіппінах, корейські жінки-жертви також зробили значний внесок в поширенні цієї сторінки в історії. Так, зокрема, Кім Хак Сун (김학순) та Кім Бок Дон (김복동), корейки, які порушили десятиліття мовчання своїми публічними свідченнями, згадували:

«Мені було 17, коли мене забрали, і моє життя було зруйноване»».³ Кім Хак Сун

«Разом пішло приблизно 30 чи 32 людини. Там було близько 30 дівчат віком приблизно 19, 18 та 20 років. Я була наймолодшою. На той час мені було 14 років. За корейським стилем було 14 років, за міжнародним 15 років.»»⁴ Кім Бок Дон

Протягом другої половини 1930-х рр. приватні агентства, переважно корейські та японські, були в основному відповідальними за вербування жінок для «станцій комфорту» на територіях за межами Японії. Однак на початку 1940-х рр. ця відповідальність перейшла до спеціально призначених офіцерів у

¹Who were the Comfort Women? Women Were Collected, Digital Museum, The Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

²Gut Wrenching Things That Happened to Comfort Women. *Uncharted History*. 2024. URL: <https://salo.li/C2c66Ee> (date accessed: 25.05.2025)

³Full 김학순_ MBC 1991 8 20 PD. MBC PD. 2020. URL: <https://salo.li/F9e9cE5> (date accessed: 25.05.2025)

⁴Life as A “Comfort Woman”: Story of Kim Bok-Dong. STAY CURIOUS #9. Asian Boss. URL: <https://salo.li/9bdd2DA> (date accessed: 25.05.2025)

різних японських військових частинах, які діяли за прямими наказами свого командування. Примітно, що у травні 1942 р. штаб Японських експедиційних сил у Сеулі залучив місцевих приватних агентів для вивчення можливості вербування корейських жінок на посади «Увіансо» з подальшою їх відправкою до Бірми. Ці зусилля завершилися вербуванням та перевезенням 703 корейських жінок до Бірми для служби в «будинках комфорту».

Докладніше щодо умов вербування корейських жінок задокументовані в окремому джерелі, що стосується корейської пари, прізвища якої автор не називає, яка керувала рестораном у Сеулі. За короткий проміжок часу їм вдалося завербувати 20 корейських жінок. Повідомляється, що пара платила батькам 300-1000 ієн у валюті того часу, вважаючи, що такі платежі надавали право власності на цих дівчат. Згідно зі свідченнями жінок та дівчат, дванадцять із двадцяти новобранців були молодші 21 року на момент вербування: одна мала 17 років, троє – 18, сім – 19, одна – 20, а вісім – 23 або більше. Якщо ця інформація відповідає дійсності, то умови, передбачені японською поліцією в 1938 р. для вербування жінок в Японію, не були дотримані.¹

Крім того, важливо, що кандидаток не було чітко поінформовано про характер їхніх обов'язків, а також не було жодної прямої згадки про їхню потенційну роботу як «жінок для втіхи». Натомість їм обіцяли посади, пов'язані з відвідуванням поранених солдатів у військових шпиталях, де вони надаватимуть перев'язки та догляд. Основними стимулами були значний аванс, який дозволяв сім'ям врегулювати борги, гарантії легкої роботи та перспектива нового життя в чужій країні, зокрема в Сінгапурі. Ґрунтуючись на цих оманливих заявах, значна кількість молодих жінок записалася на службу за кордоном та отримала аванси в кілька сотень єн.²

¹Who were the Comfort Women? The Pacific War and Spreading Comfort Station, Digital Museum, The Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

²Who were the Comfort Women? The Pacific War and Spreading Comfort Station... – Ibid.

Кім Бок Дон, будучи однією з постраждалих жінок в інтерв'ю 2018 р. у віці 93 роки на питання відповідала наступним чином:

««Коли я запитала, куди йдуть ці призовні збори, вони відповіли, що оскільки йшла Друга світова війна, то це на фабрику, яка виготовляла військову форму.»»

Репортер: Що робили, якщо відмовлялись йти?

««Вони погрожували конфіскувати все домашнє майно та вигнати сім'ю з Чосону, що роблять їхнє життя неможливим. Вони відправили б їх на завод, але насправді збирались їх убити. Тому я сказала, що піду.»»

Загалом же жінки «Увіанбу» примусово рекрутувалися на теренах 11 окупованих японською армією держав та територій: М'янми, Китаю, Східного Тимору, Індонезії, Малайзії, Кореї, Папуа-Нової Гвінеї, Філіппін, Тайваню, Таїланду, а також колоніальних володінь Нідерландів. Завдяки такій широкій географії процес створення «станцій комфорту» набув особливої активності, і до 1945 р. «станції комфорту» пройшли щонайменше 200 тисяч молодих дівчат віком від 11 до 29 років.¹

Побут «жінок для втіхи» на «станціях комфорту»

Умови, які терпіли жінки в японських військових «станціях комфорту», розташованих переважно у прифронтових зонах, значно відрізнялися залежно від регіону та ситуації на фронті. Життя цих «жінок комфорту» регулювалося суворими правилами, встановленими командуванням японської армії щодо функціонування «будинків втіх». Вони стикалися з регулярним насильством не лише з боку солдатів, та не меншою мірою від приватних осіб – розпорядників борделів. Відтак є всі підстави стверджувати, що більшість жінок у цих «станціях комфорту» перебували в умовах, рівнозначних рабству, зазнавали важких фізичних та психологічних травм і часто страждали від захворювань, що передаються статевим шляхом.

¹Зубенко Є. З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків) // Człowiek w historii vs historia człowieka. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribniak. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Feburga, 2021. S. 108–114.

Зазвичай, «станції комфорту» створювалися в будівлях, що належали японській армії, або збудовані солдатами спеціально для цієї мети. Вже в силу цього, цивільні власники борделів мали лише номінальний контроль, тоді як більшість поточних питань функціонування «будинків втіхи» переважно регулювалися через зустрічі спеціально призначених штабних офіцерів з підрозділів японської армії. Вони визначали тривалість робочого часу жінок та розцінки на їх послуги, встановлювали для вояків окремих частин черговість до відвідування «станцій комфорту», багатьох випадках навіть видаючи квитки для їх солдатів-відвідувачів. Спочатку денна «норма» для кожної жінки становила не менше 20 вояків («станції комфорту» називали навіть «22 до однієї»), з часом кожен сексуальну рабіню використовували вже 30 солдатів і офіцерів, а під кінець війни ця цифра зростає до 50 вояків.¹

Отримані від вояків кошти нібито ділились на «станціях комфорту» порівну між власниками борделю та «жінками, що втішали». У деяких пунктах жінкам надавали два вихідні, але при цьому вони не мали права залишати приміщення «станції» без дозволу військової адміністрації. З усіма мешканками станцій постійно працювали лікарі, які повинні були контролювати стан їх здоров'я (водночас – існують свідчення, що дехто з лікарів самі гвалтували найздоровіших жінок). Робота борделів дотримувалася суворого графіка: початкові візити солдатів обмежувалися 30 хвилинами, а пізніше скорочувалися до 10–15. Як правило, пункти працювали з 9:00 або 10:00 ранку до пізнього вечора. Наприклад, на пункті в Хуаронгзені (місто в басейні р. Янцзи) жінки обслуговували солдатів з 10:00 до 18:00, а унтер-офіцерів – з 19:00 до 21:00. У деяких випадках траплялось так, що жінки мали забезпечувати «комфорт» солдатам навіть на полі бою.²

Протягом усієї своєї діяльності «станції комфорту» демонстрували підвищений рівень смертності, що значною мірою пояснювалося поширеними

¹Wevers D. The Japanese Comfort Women System. *Practices of Violence. Collaborative Research Project*. URL: <http://surl.li/hshrz> (date access: 25.05.2025).

²The Life in Comfort Stations, Digital Museum, The Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

суїцидальними думками серед жінок. Самогубства стали такою ж повсякденною подією, якою було обслуговування клієнтів. За розповідями, жінки намагалися зупинити інших дівчат від подібних вчинків, але всі розуміли, наскільки марні будь-які спроби допомогти. Аби піти з життя хтось з «жінок втіхи» викрадав у вояків опіум, хтось – ліки у лікарів, треті ж просто вішалися на власному одязі.

Висока смертність серед жінок була обумовлена не лише самогубствами та фізичним й сексуальним насиллям. Одна із найголовніших причин обумовлювалась відсутністю ефективних ліків, які могли би допомогти при хронічних та венеричних захворюваннях, а інколи – через елементарне небажання лікувати хворих жінок. За розповідями жертв на «станціях комфорту» із ліків були лише препарати проти венеричних захворювань, опіум, меркурохром¹ та препарат «606»^{2,3}.

Небажана вагітність та захворювання, що передаються статевим шляхом, були поширеними через недостатню доступність презервативів. Хоча правила вимагали їх використання, за свідченнями жінок – вони їх часто не застосовували. Жінок змушували продовжувати виконувати свої «обов'язки» незалежно від хвороби, вагітності чи менструації. Уразі вагітності більшість із них були вимушені зробити аборти, а у випадках пологів їх часто змушували залишати своїх немовлят, що зазвичай призводило до смерті дитини.⁴ Фізичне насилля призводило до того, значна кількість жінок під час війни та вже після звільнення, були вимушені зробити *гістеректомію*.⁵

¹Меркурохром (Мербромін) використовували в якості місцевого антисептика для невеликих порізів і подряпин.

²Арсфенамін (також відомий як Сальварсан або «Сполука 606») – препарат, який застосовувався ще на початок ХХ ст. як, перший ефективний засіб для лікування сифілісу та африканського трипаносомозу. Ця органічно-миш'якова сполука була першим сучасним протимікробним засобом.

³Зубенко Є. З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків) // Człowiek w historii vs historia człowieka. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribniak. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra, 2021. S. 108–114.

⁴1945 慰安婦 “慰安婦 問題” と 日本 (Історія про «Систему Увіанбу» до 1945 р.). URL: <https://goo.su/cSJ> (date of access: 25.05.2025).

⁵Гістеректомія – гінекологічна операція, при якій видаляється матка жінки.

Отже, тяжке становище жінок у японських військових «станціях комфорту», чи то через дезінформацію, чи то через примус, було безперечно трагічним. Ті, хто чинив опір наданню сексуальних послуг солдатам, стикалися з жорстоким фізичним примусом, насамперед з жорстоким побиттям. Нестерпний характер їхніх «обов'язків» призводив до частих самогубств, спричинених психологічним та сексуальним насильством. Поширеним явищем було й інфікування жінок венеричними хворобами, та некваліфіковане їх лікування через брак потрібних ліків. Ті, хто вижив, часто страждали від глибоких психологічних розладів і потребували складних хірургічних втручань. Навіть короткий період у «станції комфорту» залишав тривалу травму з жахливими спогадами, що залишалися на все життя.

ВИСНОВКИ

Період японської окупації Корейського півострова був позначений істотним погіршенням становища переважної більшості корейців. Колоніальна система від самого початку будувалась на розмиванні та руйнуванні корейської ідентичності, для чого японська окупаційна влада застосовувала цілий комплекс примусових асиміляційних заходів. У цьому дослідженні проведено комплексне вивчення військово-політичної експансії Японії в Кореї з метою з'ясування складних історичних процесів, які формували корейське суспільство, культуру та національну свідомість за часів японського колоніального правління.

Простежуючи траєкторію імперських амбіцій Японії від ранніх взаємодій у період Троєцарства, через трансформаційну війну в Імджін (1592–1598) до офіційної анексії Кореї в 1910 р., це дослідження висвітлює історичні прецеденти та стратегічні мотиви, що лежали в основі сприйняття Японією Кореї як її власного геополітичного активу. У роботі також проаналізовано різноманітні механізми колоніального панування, включаючи дипломатичні маневри, політику культурної асиміляції, економічну експлуатацію та їхні тривалі соціально-політичні наслідки, тим самим сприяючи розумінню

колоніальної спадщини та її постійного впливу на сучасні корейсько-японські відносини.

Історичний аналіз показує, що ранні конфлікти, зокрема війна в Імджін, служили основоположним прецедентом для імперських прагнень Японії, втілюючи стратегічний погляд на Корею як на життєво важливу сферу впливів імперії та ресурсну базу для регіональної гегемонії. Кінець XIX ст. став ключовим етапом, коли міжнародні угоди, до вироблення положень яких були причетні західними державами, сприяли поступовій консолідації впливу Японії на Корею. Ці договори, що завершилися встановленням протекторату, відіграли важливу роль у прокладанні шляху до анексії, підкреслюючи взаємодію глобальної та регіональної динаміки в підкоренні Кореї.

Колоніальна політика Японії глибоко змінила корейське суспільство та культуру, а освітні реформи були спрямовані на асиміляцію корейців у японські культурні рамки. Заборона використання рідної мови, відсутність свободи слова в ЗМІ, «японізаційні» зміни в освітній системі та запровадження фактично рабських умов праці у другій половині 30-х – першій половині 40-х рр. XX ст. були з самого початку добре спланованими експансіоністськими діями японського уряду. Однак такі заходи викликали значний опір, про що свідчить поява газет та підпільних видань, які стали життєво важливими каналами для вираження та поширення корейської національної свідомості. Ця стійкість підкреслювала роль корейських громад у протидії культурному знищенню.

Демографічні та економічні аспекти японського колоніалізму ще більше загострювали проблеми, з якими стикалися корейці. Японська міграція до Кореї порушила культурну єдність, а моделі поселень та фінансова політика маргіналізували місцеві громади. Економічна експлуатація, що характеризувалася примусовою працею на фабриках, шахтах та військових об'єктах, у поєднанні з виснаженням ресурсів, завдала серйозної та тривалої шкоди місцевій економіці. Систематичне використання ресурсів обумовило

довгострокові соціально-економічні проблемами, які зберігалися після звільнення у 1945 р.

Крім того, дослідження розглядає глибоко травматичні аспекти колоніального правління, зокрема систему «жінок для втіхи», яка завдала незліченних глибоких страждань корейським жінкам. Особисті свідчення та історичні наративи розкривають масштаби цієї людської трагедії, підкреслюючи необхідність його подальшого історичного осмислення. Так само моделі політичної та трудової еміграції в колоніальний період відображають відчай який зазнали корейці, зумовлені економічними труднощами та політичними репресіями.

Складність дослідження даної теми була зумовлена й ускладненістю доступу до архівних джерел, які могли б пролити світло на період колоніальної присутності Японії в Кореї. Аналізуючи усю сукупність літератури з даної проблематики, можна зробити висновок про те, що більшість авторів публікацій зосереджують свою увагу на розкритті економічних та політичних змін в Кореї, аргументуючи це потребою вивчення процесу формування основ сучасної корейської промисловості, виникненням сучасної корейської культури, майже дворазовим збільшенням середньої тривалості життя та високими темпами економічного розвитку країни.

Синтезуючи ці висновки, це дослідження зроблено акцент на тривалих наслідках японського колоніалізму для корейської ідентичності та соціально-політичної динаміки. Стійкість національної свідомості, сформована завдяки опору культурному, економічному та політичному поневоленню, залишається наріжним каменем у вивченні сучасної корейської історичної пам'яті. Історичний контекст, висвітлений у цьому дослідженні, підкреслює складність колоніальної спадщини, яка продовжує формувати корейсько-японські відносини та регіональні геополітичні дискурси. Таким чином, ця робота сприяє глибшому академічному та громадському розумінню історичних сил, які сформували сучасну Корею, водночас підкреслюючи важливість визнання та

усунення тривалих наслідків колоніалізму для сприяння примиренню та взаєморозумінню в сьогоденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Архівні матеріали

1. [朝鮮教育令. 御署名原本. 大正十一年. 勅令第十九号]. 1922. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館 . URL: <https://salo.li/14969DD> (date of access: 25.05.2025).
2. [朝鮮教育令. 御署名原本. 明治四十四年. 勅令第二百二十九号]. 1911. 国立公文書館デジタルアーカイブ. 分館 . URL: https://surl.li/etyqbs_ (date of access: 25.05.2025).
3. Agreement of Alliance between Japan and Great Britain, 1902, First Anglo-Japanese Alliance. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 1 kan, Dai 2 bu*, pp.168–170. January 30, 1902. Data of ratification: February 12, 1902. URL: <https://salo.li/2e6c71f> (date of access: 25.05.2025).
4. Annual report on reforms and progress in Chosen (Korea) 1914–15. Government General of Chosen, 1916. 244 p. URL: <https://salo.li/6423823> (date of access: 25.05.2025).

5. Convention between Japan and Korea, 1905. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.204–207. November 17, 1905. Data of ratification: November 23, 1905. URL: <https://salolli/c7F7c1E> (date of access: 25.05.2025).
6. McDougall J. Systematic rape, sexual slavery and slavery – like practices during armed conflict: final report, Appendix: An analysis of the legal liability of the Government of Japan for «comfort women stations» established during the Second World War, UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights. 1998, p.38–55. URL: <https://bit.ly/3ohyGwH> (date access: 25.05.2025).
7. Russo-Japanese Peace Treaty (Treaty of Portsmouth). «*The World and Japan*» Database. *Modern International Relations: Basic Documents, Volume 1*, pp. 82-88. September 5, 1905. Data of ratification: Japan on October 10, Russia on October 14, 1905. URL: <https://salolli/Be9c895> (date of access: 25.05.2025).
8. Treaty of Peace and Friendship between the Empire of Japan and the Kingdom of Korea (Korea), Treaty of Kanghwa, Kokato Treaty. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.1–8. February 26, 1876. Data of ratification: March 22, 1876. URL: <https://salolli/3D798DB> (date of access: 25.05.2025).
9. Treaty of Peace between the Empire of Japan and the Empire of China, Treaty of Shimonoseki. «*The World and Japan*» Database. *Nihongaikoubunshyo, Dai 28 ken*. April 17, 1895. Data of ratification: May 8, 1895. URL: <https://salolli/244A152> (date of access: 25.05.2025).
10. Treaty Regarding the Annexation of Korea to the Empire of Japan. «*The World and Japan*» Database. *Kyujoyakuisan, Dai 3 kan (Chosen, Ryukyu)*, pp.223-225. August 22, 1910. Data of ratification: August 29, 1910. URL: <https://salolli/730Ae66> (date of access: 25.05.2025).
11. 新聞紙法 (Закон про газети). №3829. 27.07.1907. □□□ □ □□□. URL: <https://salolli/A0d1662> (date of access: 25.05.2025).

12. Who were the Comfort Women? The Establishment of Comfort Stations, Digital Museum, The Comfort Women Issue and the Asian Women's Fund. URL: <https://www.awf.or.jp/e1/> (date access: 25.05.2025).

Аудіо візуальні джерела

13. Full 1991 MBC 8 20 . MBC PD . 2020. URL: <https://salo.li/F9e9cE5> (date accessed: 25.05.2025)

14. Gut Wrenching Things That Happened to Comfort Women. *Uncharted History*. 2024. URL: <https://salo.li/C2c66Ee> (date accessed: 25.05.2025)

15. Life as a “Comfort Woman”: Story of Kim Bok-Dong. STAY CURIOUS #9. Asian Boss. URL: <https://salo.li/9bdd2DA> (date accessed: 25.05.2025)

Література

16. 1945 «1945 1945» (Історія про «Систему Увіанбу» до 1945 р.) – переклад на українську мову здійснено авторкою цієї статті. URL: <https://goo.su/cSJ> (date access: 25.05.2025).

17. Caprio M. E. Marketing Assimilation: The Press and the Formation of the Japanese-Korean Colonial Relationship. *The Journal of Korean Studies*. 2011. Vol. 16, no. 1. P. 1–25. URL: <http://surl.li/hsfip> (date of access: 25.05.2025).

18. Chang Y. Growth of education in Korea 1910–1945. *Bulletin of the Population and Development Studies Center*. 1975. Vol. 4. P. 40–53. URL: <http://surl.li/hskau> (date of access: 25.05.2025).

19. Drnasin D. Toyotomi Hideyoshi i Japansko-korejski rat 1592–1598. Zagreb, 2021. 28 p. URL: <https://salo.li/a2B5924> (date of access: 25.05.2025).

20. Ford S. The Failure of the 16th Century Japanese Invasions of Korea. *Webb-Ed Press*. 2001. URL: <https://salo.li/21B044d> (date of access: 25.05.2025).

21. Gavan McCormack, Kamiya Setsuko, Yonhap News., Yokohama and Seoul: Dealing with Crimes of State in Japan and South Korea // Japan Focus: The Asia-

- Pacific Journal. Japan, 2007. Vol. 5, Issue 1. p.1–6. URL: <https://goo.su/rFd> (date access: 25.05.2025).
22. Gyujin Song. The Forced Labor Mobilization of Koreans under Japanese Imperialism and Suits for Damages. *Asian Cultural Studies Research Institute*. 2018. Vol. 46. P. 73–96. URL: <http://surl.li/hscxj> (date of access: 25.05.2025).
23. Jacob F. The Korean diaspora in Manchuria – Korean ambitions, Manchurian dreams, Japanese realities. *Entremons. UPF Journal of World History*. 2014. No. 6.
24. Kim H. Ethnic enclave economy in Urban China: The Korean immigrants in Yanbian. *Ethnic and Racial Studies*. 2003. Vol. 26, no. 5. P. 802–828.
25. Koreans in the Soviet Union: Book / ed. by Dae-sook Suh. Honolulu: The Center for Korean Studies University of Hawaii, 1987. 154 p.
26. Kyu Ho Youm. Japanese press policy in Colonial Korea. *Journal of Asian History*. 1992. Vol. 26, no. 2. P. 140–159. URL: <http://surl.li/hsgsm> (date of access: 25.05.2025).
27. Lee Sang-Euy. The Mobilization and Personnel Management of Korean «Mobilized Students» during the Pacific War «Focusing on the memoirs of 김호준 (Gye Hoon Je) ». *Journal of Studies on Korean National Movement*. 2017. No. 90. P. 375–416. URL: <http://surl.li/hscux> (date of access: 25.05.2025).
28. Molnar M. Defining the «Comfort Women» Phenomenon: Prostitution to Sexual Enslavement, University of Iowa, 2018. 35 p. URL: <https://goo.su/bxF> (date access: 25.05.2025).
29. Palmer B. Imperial Japan's Preparations to Conscript Koreans as Soldiers, 1942–1945. *Korean Studies*. 2007. Vol. 31. P. 63–78. URL: <http://surl.li/hshjm> (date of access: 25.05.2025).
30. Sorensen C.W. Success and Education in South Korea. Comparative Education Review. *Special Issue on Schooling and Learning in Children's Lives*. 1994. Vol. 38, no. 1. P. 10–35. URL: <http://surl.li/hsgbl> (date access: 25.05.2025).
31. Tashiro K. Japanese-Korean relations during the Tokugawa period. *Transactions of the Japan Academy*. 2018. No. 72. P. 109–121. URL: <https://salo.li/3bD2321> (date of access: 25.05.2025).

32. Turnbull S. Samurai Invasion: Japan's Korean War 1592–1598. Cassell; First UK Edition, 2002. 256 c.
33. Turnbull S. The Samurai Invasion of Korea 1592–98 (Campaign). Osprey Publishing; 1st edition, 2012. 203 c.
34. Wevers D. The Japanese Comfort Women System. *Practices of Violence. Collaborative Research Project*. URL: <http://surl.li/hshrz> (date access: 25.05.2025).
35. Wickstrum Y. Korean migration and Japanese colonialism. *大学教育研究紀要*. 2015. No. 11. P. 113–126.
36. Yu E.Y. Korean Communities in America: Past, Present, and Future. *Amerasia Journal*. 1983. Vol. 10, no. 2. P. 23–52.
37. Зубенко Є. З історії сексуальної експлуатації жінок під час Другої світової війни («□□□ – Увіанбу» в «будинках втіх» для японських вояків) // *Człowiek w historii vs historia człowieka. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribniak. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2021. S. 108–114.*
38. Зубенко Є. «З історії японсько-корейського військового протистояння: Тойотомі Хідейосі vs Лі Сун Сіна під час Імджінської війни (1592–1598)» // *temporis filia veritas. Monografia zbiorowa. Paris-Varsovie: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra, 2024. S. 244–255.*
39. Зубенко Є. Корейська діаспора в США у боротьбі за незалежність Кореї (1901–1920 pp.) // «Z tarczą albo na tarczy»: wojny w historii cywilizacji światowej. Monografia zbiorowa. Warszawa-Paryż: Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2022. S. 159–167
40. Срібняк І. Розвиток корейських ЗМІ в умовах японської військово-політичної присутності (1905–1945 pp.) // *Мовні і концептуальні картини світу*. К.: Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2014. Вип.49. С.290–294. <http://elibrary.ivinas.gov.ua/4284/> (дата звернення: 25.05.2025).